Gemeente Borger-Odoorn

Begroting 2023

Inhoudsopgave

Begroting 2023 1
Inhoudsopgave 2
Voorwoord Begroting 2023 3
Samenvatting op hoofdlijnen 5
Voorstel begroting 2023 11
Urgente maatschappelijke opgaven 13
Bestuursprogramma 17
Recapitulatie van baten en lasten 18
Onze inwoners 19
Onze economie 20
Onze toekomst 21
Onze leefomgeving 22
Onze inwoners 23
Sociaal Domein 24
Dienstverlening 30
Onze economie 34
Economische ontwikkeling 35
Recreatie en Toerisme 36
Onze toekomst 38
Duurzame ontwikkeling 39
De veranderende rol van de gemeente 40
Onze leefomgeving 42
Ruimte en groen 43
Wonen en leefbaarheid 44
Openbare orde en veiligheid 46
Wegen en verkeer 47
Onze portemonnee 50
Ambitie 51
Algemeen 67
Lokale heffingen 68
Weerstandsvermogen 79
Kapitaalgoederen 89
Financiering, EMU-saldo 101
Bedrijfsvoering 109
Verbonden partijen 118
Grondbeleid 125
Bijlage I - Meerjarenbegroting 2023 - 2027 130
Bijlage II - Financiële beleidskaders 134
Bijlage III - Verplichte beleidsindicatoren 138
Bijlage IV - Taakvelden BBV 140
Bijlage V - Dynamische prioriteitenlijst 142
Bijlage VI - Toelichting taakvelden 152
Bijlage VII - Lijst met afkortingen 155
Bijlage VIII - Lijst met erkende dorpsbelangen 157

Voorwoord Begroting 2023

Voor u ligt de eerste begroting van de bestuursperiode 2022 – 2026. Een begroting met de nodige ambities en met een aantal urgente maatschappelijke thema's die in 2023 invulling moeten krijgen.

We leven in onzekere tijden. Stijgende energieprijzen, een vluchtelingencrisis in Europa, ongekende inflatie en een pandemie die ieder moment weer de kop kan opsteken. Soms lijkt het of alles samenkomt. We merken in gesprekken dat dit leeft onder onze inwoners. Het gaat om ontwikkelingen die onvoorspelbaar en complex zijn, en die zich ver over de gemeentegrenzen uitstrekken. Maar ze raken onze inwoners wel. Daarbij komt dat bij veel inwoners het vertrouwen in de overheid is gedaald. Er is behoefte aan duidelijkheid en perspectief.

Tussen al deze ontwikkelingen zoeken wij als college een evenwicht. In wat we willen realiseren in Borger-Odoorn (het coalitieakkoord) en wat we daadwerkelijk kunnen waarmaken in de komende jaren. Dat vraagt focus en keuzes maken. Dat hebben we niet alleen binnen de muren van het gemeentehuis gedaan, maar ook op locatie met onze inwoners.

De uitkomst van de zoektocht is dat er in deze begroting een vijftal urgente maatschappelijke opgaven worden gepresenteerd:
- Duurzaamheid;
- Wonen;
- Armoede;
- Zorg dichterbij en voorzieningen;
- Preventie en inclusie.

De opgaven zijn urgent, omdat wij als college het belang voelen om snel op deze onderwerpen te handelen. De urgente maatschappelijke opgaven komen ook naar voren vanuit het coalitieakkoord. Verschillende onderwerpen uit het coalitieakkoord zijn namelijk gekoppeld aan de urgente maatschappelijke opgaven.

De urgente maatschappelijke opgaven hebben wel een dynamisch karakter. Dat betekent dat er gedurende de bestuursperiode ook nieuwe kunnen worden toegevoegd of dat sommige niet tot 2026 prioriteit zullen krijgen. We zien namelijk dat de maatschappelijke ontwikkelingen sneller gaan dan ooit en dat we flexibel moeten blijven om hierop te anticiperen. Een belangrijke voorwaarde bij uitvoering van de verschillende opgaven is participatie. Participatie gaan we verder handen en voeten geven en moet onderdeel worden van ons DNA.

Vanuit het coalitieakkoord is ook een aantal financiële kaders meegegeven. In deze begroting zijn deze kaders verwerkt. De beschikbare middelen die hieruit voortvloeien zijn in deze begroting vertaald in bestedingsvoorstellen om met de urgente maatschappelijke opgaven aan de slag te kunnen.

Ook bevat deze begroting meerdere voorstellen om te investeren in maatschappelijk vastgoed. Voorbeelden hiervan zijn de realisatie van een nieuwe basisschool en de nieuwbouw van sporthal De Koel in Borger. Naast deze investeringen zijn in deze begroting ook bestuurlijke voorstellen verwerkt zoals het structureel maken van de budgetten voor de ouderenadviseur en het dorpsbudget.

Wij zijn er trots op de begroting 2023, met de daarin opgenomen voorstellen, aan de gemeenteraad aan te kunnen bieden.

College van burgemeester en wethouders

Samenvatting op hoofdlijnen

In dit hoofdstuk leest u een samenvatting op hoofdlijnen van het beleid en de financiën van de Begroting 2023. We gaan in op de urgente maatschappelijke opgaven, de lokale lastendruk, de bestedingsvoorstellen uit het meerjarig investeringsplan (MJIP), invulling van de stelpost indexatie, de bestedingsvoorstellen en de hoogte van het begrotingssaldo (knop 1) en het budget beleidsintensivering (knop 2).

Urgente maatschappelijke opgaven
In deze begroting staan vijf urgente maatschappelijke opgaven centraal:
- Duurzaamheid;
- Wonen;
- Armoede;
- Zorg dichterbij en voorzieningen;
- Preventie en inclusie.

De opgaven zijn urgent, omdat het college het belang voelt om op deze onderdelen snel te willen handelen. Voor 2023 geven deze opgaven houvast voor de doelen die de gemeente wil realiseren. De urgente maatschappelijke opgaven hebben een dynamisch karakter. We zien namelijk dat de maatschappelijke ontwikkelingen sneller gaan dan ooit en dat we flexibel moeten blijven om hierop te anticiperen.

Een belangrijke randvoorwaarde voor uitvoering van deze opgaven is participatie. Participatie moet verder handen en voeten worden gegeven en onderdeel worden van ons DNA. De vraag is niet of we participatie toepassen maar hoe.

In deze begroting zijn alle urgente maatschappelijke opgaven en participatie op geld gezet en uitgewerkt als bestedingsvoorstel. De urgente maatschappelijk opgaven hebben ook een relatie met het bestuursprogramma, dat als bijlage bij de begroting is gevoegd.

Lokale lastendruk
De lastendruk voor 2023 komt uit op 2,52%. Dit betekent voor een gemiddeld huishouden een stijging van afgerond € 21 per jaar. In de paragraaf Lokale Heffingen lichten we dit verder toe.

Bestedingsvoorstellen MJIP
In onderstaand overzicht worden de ontwikkelingen op financieel gebied voor het MJIP vanaf de begroting 2022 samengevat. Ook wordt er deze begroting een aantal bestedingsvoorstellen gedaan. Deze zijn toegelicht in de bijlage Dynamische Prioriteiten Lijst (DPL).

Nr	Budget MJIP	2023	2024	2025	2026	2027
1	Toevoeging begroting 2022	500.000	500.000	500.000	500.000	500.000
2	Gymzaal Esdal College		-43.000	-43.000	-43.000	-43.000
3	Toevoeging Herziening Gemeentefonds	187.500	562.500	937.500	937.500	937.500
4	Toevoeging knop 1 saldo begroting	200.000				
	Totaal:	**887.500**	**1.019.500**	**1.394.500**	**1.394.500**	**1.394.500**
	Bestedingsvoorstellen					
1	De Koel scenario 4b	457.000	457.000	457.000	457.000	457.000
2	Krediet voor een basisschool	150.000	150.000	150.000	150.000	150.000
3	GVVP	37.500	37.500	37.500	37.500	37.500

4	Renovatie gemeentehuis	140.000	140.000	140.000	140.000	140.000
5	Instandhouding kerncomplexen voetbal	70.000	70.000	70.000	70.000	70.000
6	Investering bruggen	11.000	11.000	11.000	11.000	11.000
7	Aanpassing wegen Sportpark Odoorn	21.000	21.000	21.000	21.000	21.000
	Totaal:	**886.500**	**886.500**	**886.500**	**886.500**	**886.500**
	Restant:	**1.000**	**133.000**	**508.000**	**508.000**	**508.000**

De cijfers laten zien dat er na aftrek van deze voorstellen nog t/m 2025 financiële ruimte beschikbaar is om andere investeringen te realiseren. Besluitvorming hierover zal zoveel mogelijk volgen in toekomstige begrotingen, zodat er een goede integrale afweging kan worden gemaakt.

Financiële update/BERAP 2022-II
Op verzoek van de raad wordt jaarlijks een financiële update gemaakt en deze update wordt u gelijktijdig met de begroting 2023 aangeboden, zodat de raad de inhoud van deze update kan betrekken bij de behandeling van de begroting. Vervolgens wordt de update verwerkt in BERAP 2022-II en deze rapportage wordt in de raadsvergadering van december behandeld en vastgesteld.

In deze begroting doen we een vooraankondiging van een tweetal investeringen en een voorstel over energiearmoede in de financiële update / BERAP 2022-II. Feitelijk betreft het hier geen investeringen, omdat de bedragen niet worden geactiveerd, maar in 1 keer ten laste komen van de exploitatie. Voor het jaar 2022 zien we nog financiële ruimte hiervoor en komen dan ook in de financiële update / BERAP 2022-II met een voorstel over:

<u>Sportpark Valthermond</u>
Voor sportpark Valthermond is nog een bedrag nodig om de privatisering van enkele jaren geleden af te kunnen ronden. Na overleg met de vereniging is duidelijk geworden dat budget noodzakelijk is voor het afronden van het vernieuwen van het clubgebouw en de omliggende terreininrichting.

<u>Voetbalvereniging Borger</u>
We willen middelen beschikbaar stellen om het clubgebouw van de voetbalvereniging in Borger in 2024 vernieuwen. We gaan dat samen met de vereniging in 2023 voorbereiden. De velden zijn onlangs gerenoveerd. Ons voorstel is om in de financiële update / BERAP 2022-II een voorbereidingskrediet te vragen en tevens de helft van het geschatte benodigde bedrag op te voeren. Na de voorbereiding is duidelijk welk bedrag voor de totale vernieuwing van het clubgebouw noodzakelijk is. Vervolgens komen we in de Kadernota 2024 en Begroting 2024 met een aanvullend voorstel.

<u>Energiearmoede</u>
Voor de aanpak van energiearmoede nemen we op zeer korte termijn maatregelen. Daarvoor is aanvullende financiële dekking nodig. In de financiële update 2022 en BERAP 2022-II komen we met een voorstel hierover.

Invulling stelpost indexatie
In het memo van de meicirculaire 2022 hebben we voorgesteld om een bedrag ter hoogte van € 1.140.000 te storten in een stelpost voor indexering. Dit bedrag is bedoeld om extreme prijsstijgingen op te vangen. In deze begroting presenteren we een voorstel voor gedeeltelijke invulling van deze stelpost. De onderwerpen zijn toegelicht in het thema Onze portemonnee.

De septembercirculaire 2022 is positief uitgevallen. Het voorstel is om het voordeel vanaf 2024 te storten in deze stelpost, zodat we bij de BERAP 2023-I of de begroting 2024 weer nieuwe budgetten kunnen indexeren.

Nr	Onderwerpen	%	2023	2024	2025	2026	2027
	Gereserveerd		**1.140.000**	**1.140.000**	**1.140.000**	**1.140.000**	**1.140.000**
	Benodigd:						
1	Stichting sociale teams		53.000	53.000	53.000	53.000	53.000
2	Indexatie ICT bedrijfsvoering		200.000	200.000	200.000	200.000	200.000
3	Bibliotheken		30.000	40.000	50.000	60.000	70.000
4	Aanbesteding zout	50%	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000
5	Materieel	10%	64.000	64.000	64.000	64.000	64.000
6	Gebouwen	15%	99.000	99.000	99.000	99.000	99.000
7	Wegen	15%	69.516	69.516	69.516	69.516	69.516
8	Brandstoffen	25%	39.860	39.860	39.860	39.860	39.860
9	Gasverbruik	100%	123.312	123.312	123.312	123.312	123.312
10	Elektraverbruik	50%	127.220	125.925	125.925	125.925	125.925
11	Wmo woonvoorzieningen	25%	43.250	43.250	43.250	43.250	43.250
	Totaal:		**869.158**	**877.863**	**887.863**	**897.863**	**907.863**
	Restant:		**270.842**	**262.137**	**252.137**	**242.137**	**232.137**
	Septembercirculaire 2022			500.000	500.000	500.000	500.000
	Nieuw saldo:		**270.842**	**762.137**	**752.137**	**742.137**	**732.137**

Bestedingsvoorstellen
We willen twee keer per jaar een integrale afweging maken over de bestedingsvoorstellen, namelijk bij de begroting en bij de BERAP 2023-I. In de Kadernota 2023 heeft u ingestemd met de autonome bestedingsvoorstellen 2023. De begroting 2023 bevat geen aanvullende autonome voorstellen.

In de Kadernota 2023 hebben we uw raad gevraagd om reactie te geven ten aanzien van de bestuurlijke bestedingsvoorstellen. We hebben uw reacties in ons voorstel van deze Begroting 2023 meegenomen. Wij vragen de raad om in te stemmen met de volgende bestuurlijke bestedingsvoorstellen met een hoge bestuurlijke prioriteit.

Nr	Bestuurlijke voorstellen met hoge prioriteit	Thema	Structureel	Incidenteel
	Investeringen		**2023**	**2023**
1	Afboeken sporthal De Koel	Leefomgeving		349.000
	Subtotaal:		**0**	**349.000**
	Beleidsmatige voorstellen	**Thema**		
1	Budget dorpsbudgetten	Inwoners	100.000	
2	Ouderen adviseur	Inwoners	46.000	
3	Trainees kiezen voor de toekomst	Toekomst		225.000
4	Buurtbemiddeling	Inwoners		30.000
5	BOCE beleidsagenda	Toekomst		75.000

6	Activiteitenbudget kinderraad	Inwoners	5.000	
7	Vitale vakantieparken	Economie		20.000
	Subtotaal:		**151.000**	**350.000**
	Bestuursprogramma	**Thema**		
1	Duurzaamheid	Toekomst	50.000	450.000
2	Wonen	Leefomgeving		250.000*
3	Armoede	Inwoners	50.000	125.000*
4	Zorg dichterbij en voorzieningen	Leefomgeving	50.000	200.000*
5	Preventie en inclusie	Inwoners	90.000	265.000
6	Participatie	Toekomst	50.000	250.000
	Subtotaal:		**290.000**	**1.540.000**
	Totaal:		**441.000**	**2.239.000**

*: Bij deze bestedingsvoorstellen wordt een gedeelte van de kosten gedekt uit een bestemmingsreserve. Dit is bij het voorstel op de DPL separaat toegelicht. In totaal wordt er € 250.000 aan de bestemmingsreserve covid-19 onttrokken en € 250.000 aan de bufferreserve gronden.

Voor een verdere toelichting op de bestedingsvoorstellen verwijzen we naar de bijlage Dynamische Prioriteiten Lijst (DPL).

Geactualiseerde saldi
In deze sectie presenteren we de geactualiseerde stand van Saldo begroting (knop 1) en het budget Beleidsintensivering (knop 2).

Knop 1: Saldo begroting
Hieronder volgt een toelichting op de financiële mutaties die hebben plaatsgevonden op knop 1 Saldo begroting sinds de Kadernota 2023.

Knop 1 Saldo begroting	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
Stand kadernota 2023	**16.467**	**-104.222**	**-92.408**	**499.816**	**499.816**
1. Amendement toeristenbelasting	300.000	300.000	300.000	300.000	300.000
2. Meerkosten Esdal College	55.000	-43.500	-43.500	-43.500	-43.500
3. Uitbreiding 0,5 FTE wethouder	-50.000	-50.000	-50.000	-50.000	-50.000
4. Fietspad Eeserstraat-Westdorpsbrug	-4.125	-4.125	-4.125	-4.125	-4.125
5. Meicirculaire 2022	860.000	785.000	710.000	635.000	635.000
6. Stelpost jeugdzorg				-520.000	-993.000
7. Financiering	38.774	-203.620	-258.528	-270.984	-313.624
8. Index 2027 (baten - lasten)					46.619
9. Actualisatie kleinere budgetten	62.606	73.566	98.574	126.262	104.664
10. OZB verhoging van 1,75% naar 2,75%	65.000	130.000	195.000	260.000	325.000
11. Overhevelen knop 1 naar MJIP	-200.000				
12. Overhevelen knop 1 naar knop 2	-700.000				
13. Bestuurlijke bestedingsvoorstellen	-441.000	-441.000	-441.000	-441.000	-441.000
Stand Begroting 2023	**2.721**	**442.099**	**414.013**	**491.469**	**65.850**

Toelichting
1. Het aangenomen amendement toeristenbelasting is verwerkt na vaststelling van de Kadernota 2023. Dit geeft een extra opbrengst van € 300.000. Dit bedrag is toegevoegd aan het saldo van de begroting.
2. Na behandeling van de kadernota heeft de raad een besluit genomen over de meerkosten van het Esdal College. Dit betekent vanaf 2024 € 43.500 extra doordecentralisatie vergoeding voor het Esdal om de nieuwbouw te kunnen realiseren. In 2023 is het een voordeel omdat de vergoeding pas beschikbaar wordt gesteld als het nieuwe Esdal College gereed is en we hadden wel de volledige jaarlijkse vergoeding opgenomen.
3. In het nieuwe college is de formatie wethouders met 0,5 FTE is uitgebreid. De uitbreiding is financieel verwerkt in de begroting 2023.
4. De raad heeft een besluit genomen over het fietspad Eeserstraat-Westdorperbrug. De kapitaallasten verwerken we in de begroting 2023.
5. Dit betreft het financiële effect op saldo begroting als gevolg van de Meicirculaire 2022. Hierover bent u geïnformeerd aan de hand van een memo voor het zomerreces.
6. Vanaf 2026 kent de verwachte compensatie voor jeugdhulp vanuit het Rijk een forse terugval. In 2027 is de verwachte compensatie zelfs geheel nihil. Zodoende zijn we genoodzaakt om voor de jaren 2026 en 2027 een extra onttrekking aan knop 1 saldo begroting te doen om het jeugdbudget op niveau te houden. In 2026 gaat het om € 520.000 en in 2027 om € 993.000.
7. De financiering betreft aanpassingen van kapitaallasten en rente met betrekking tot vaste activa, reserves, voorzieningen en vaste geldleningen.
8. Dit betreft de indexering van jaarschijf 2027, zoals bedrijfsvoering, algemene uitkering, OZB, gemeenschappelijke regelingen etc.
9. Vele budgetten zoals verzekeringen en huuropbrengsten in de begroting zijn gecontroleerd. Dit resulteert in een klein voordeel.
10. Dit is de verhoging van de OZB van 1,75% naar 2,75% op basis van het coalitieakkoord.
11 en 12. Omdat knop 1 saldo begroting in jaarschijf 2023 incidentele ruimte bood hebben we een deel overgeboekt naar het budget voor het MJIP en knop 2.
13. Dit betreft de structurele bestuurlijke bestedingsvoorstellen met hoge prioriteit. Voor verdere informatie verwijzen we naar de bijlage DPL.

Knop 2: Budget beleidsintensivering
Hieronder het overzicht met toelichting van knop 2 budget beleidsintensivering met de mutaties sinds de Kadernota 2023.

Knop 2 Beleidsintensivering	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
Stand Kadernota 2023	**635.210**	**1.115.772**	**1.115.772**	**1.115.772**	**1.115.772**
1. Meicirculaire incidentele voordelen	200.000	400.000	587.500		
2. Overhevelen knop 1 naar knop 2	700.000				
3. Bestuurlijke bestedingsvoorstellen	-2.239.000				
4. Septembercirculaire 2022	500.000				
5. Onttrekking reserve covid-19	250.000				
6. Onttrekking bufferreserve gronden	250.000				
Stand Begroting 2023	**296.210**	**1.515.772**	**1.703.272**	**1.115.772**	**1.115.772**

Toelichting
1. Dit betreft het financiële effect op budget beleidsintensivering als gevolg van de Meicirculaire 2022. Hierover bent u geïnformeerd aan de hand van een memo voor het zomerreces.
2. We hevelen een deel over van knop 1 naar knop 2, omdat knop 1 hiervoor voldoende incidentele ruimte had.
3. Dit betreffen de incidentele bestuurlijke bestedingsvoorstellen met hoge prioriteit. Voor verdere informatie verwijzen we naar de DPL.
4. De septembercirculaire 2022 is positief uitgevallen. Zodoende kunnen we € 500.000 toevoegen aan knop 2. Het structurele voordeel vanaf 2024 voegen we toe aan de stelpost voor indexatie.
5. Dit betreft de onttrekking aan de reserve covid-19 voor de UMO's armoede en zorg dichterbij en voorzieningen.
6. We onttrekken € 250.000 aan de bufferreserve gronden voor de UMO wonen.

Uiteindelijk resteert er voldoende ruimte voor nieuw beleid in BERAP 2023-I en wordt voldaan aan het minimum van € 250.000 op basis van onze financiële kaders.

Voorstel begroting 2023

Inleiding
In de Begroting 2023 leest u de voorstellen en besluiten uit de Kadernota 2023 en een toelichting op de beslispunten van deze begroting.

Voorstellen en besluiten Kadernota 2023
De Kadernota 2023 is opgesteld door het vorige college. We hebben de kaders meegegeven in de kadernota om het bestuursprogramma uit te kunnen werken.

De beslispunten waren als volgt:
1. De financiële kaders vaststellen; Het kader met betrekking tot het Grondbedrijf is aangepast. Voorgesteld is het percentage voor de reservering van de Bufferreserve Gronden te verlagen van 50% naar 30%;
2. De autonome bestedingsvoorstellen 2023 vaststellen. Autonome bestedingsvoorstellen zijn niet bestuurlijk, maar in feite bijstelling van budgetten;
3. Vaststellen om het tarief toeristenbelasting 2023 t.o.v. 2022 niet te wijzigen.

Hier heeft de raad mee ingestemd. Bij de vaststelling is een amendement aangenomen om de toeristenbelasting te verhogen. De financiële effecten hebben wij in deze begroting verwerkt. De tarieven voor 2023 zijn als volgt:

Tarief 2023:	
- Groepsaccommodaties	€ 0,60
- Campings	€ 1,30
- Hotel/B&B/bungalowpark	€ 1,75

Verder heeft het vorige college de raad gevraagd om een top 5 te noemen van bestedingsvoorstellen waarop moet worden ingezet. De volgende voorstellen zijn door meerdere partijen benoemd.

Nr	**Bestuurlijke voorstellen met hoge prioriteit**
1	Borger-West
2	Integraal kindcentrum MFA 2e Exloërmond
3	Budget dorpsbudgetten
4	Ouderen adviseur
5	Trainees kiezen voor de toekomst
6	Natuur- en milieu educatie
7	Drents energieloket
8	Zon op het dak (initiatief provincie)
9	Programma duurzaamheid

Wij hebben rekening gehouden met deze prioritering bij het selecteren van de nieuwe bestedingsvoorstellen. De eerste, Borger-West, is onderdeel geworden van de opgave Wonen. De tweede, Integraal kindcentrum MFA 2e Exloërmond, is in deze begroting nog geen bestedingsvoorstel, maar is wel onderdeel van de besluitvorming voor het integraal huisvestingsplan onderwijs. Als blijkt dat er in 2e Exloërmond draagvlak is voor een MFA kunnen hier in een toekomstige begroting middelen voor beschikbaar worden gesteld. Het MFA is zodoende als een separaat voorstel op het MJIP geplaatst. De nummers 3 t/m 5 zijn bestedingsvoorstellen met een hoge prioritering geworden in deze begroting en de nummers 6 t/m 9 zijn geïntegreerd in de Urgente Maatschappelijke Opgave Duurzaamheid. We zijn van mening dat wij hiermee rekening hebben gehouden met de input van de raad bij de integrale afweging van bestedingsvoorstellen.

Toezegging Kadernota 2023
Op 23 juni 2022 heeft de wethouder van Financiën de volgende toezegging gedaan:
De vormgeving van de DPL zal worden onderverdeeld in Meerjarige investeringen, politieke wensen en Bedrijfsvoering. De politieke wensen worden vervolgens gerubriceerd op basis van de vijf thema's in de begroting. Voor personele aangelegenheden wordt gewerkt met een budget bedrijfsvoering. Tot slot worden PM posten zoveel mogelijk op geld gezet.

De DPL (zie bijlage 5) is conform deze toezegging als volgt ingericht:

1. Meerjarig investeringsplan;
2. Bestuurlijke voorstellen met hoge prioriteit:
- Incidentele investeringen
- Beleidsmatige voorstellen in volgorde van de thema's
- Bestuursprogramma. Dit is inclusief de uitvoering van dit programma door het ambtelijke apparaat. De kosten van bedrijfsvoering zijn verbijzonderd over de urgente maatschappelijke opgaven. Dit betekent dat er geen separate voorstellen voor bedrijfsvoering zijn opgenomen. In deze begroting is voor de ambtelijke uitvoering van het bestuursprogramma opgenomen € 250.000 structureel en € 250.000 incidenteel.

Begroting 2023
In deze begroting vragen we uw raad:
1. De urgente maatschappelijke opgaven voor 2023 vast te stellen.
2. De bestuurlijke bestedingsvoorstellen 2023 vast te stellen.
3. De stijging van het tarief OZB van 2,75% vast te stellen.
4. De uitgangspunten voor de tarieven afvalstoffenheffing en rioolrechten vast te stellen.
5. De begroting 2023, met inachtneming van de bovenstaande beslispunten, vaststellen.

We lichten kort toe wat we met de beslispunten beogen.
1. Door in te stemmen met de urgente maatschappelijke opgaven kunnen wij aan de slag met de uitvoering.
2. De bestuurlijke bestedingsvoorstellen zijn gepresenteerd op de Dynamische Prioriteitenlijst (DPL) en integraal afgewogen. In de bijlage DPL zijn de voorstellen toegelicht.
3. De stijging van het OZB tarief is gebaseerd op het nieuwe coalitieakkoord.
4. De uitgangspunten van afval en riool zijn gebaseerd op het 100% kostendekkendheid principe. In de paragraaf Lokale heffingen zijn de opbouw van het tarief en de kosten nader toegelicht.
5. De begroting bevat meer inhoud dan in bovenstaande beslispunten is benoemd. Een voorbeeld is de invulling van de stelpost indexatie. Ook vragen we de raad daarmee in te stemmen.

Urgente maatschappelijke opgaven

De urgente maatschappelijke opgaven staan centraal in deze begroting. In dit hoofdstuk lichten we de opgaven op hoofdlijnen toe. Ook staan we stil bij participatie als randvoorwaarde voor uitwerking van de opgaven. In de subthema's zijn de doelen en acties die voortkomen uit deze opgaven verder uitgewerkt. Voor de volledige teksten m.b.t. de UMO's verwijzen we naar het Bestuursprogramma 2022-2026.

Duurzaamheid

Een schoon en gezond klimaat, en het milieu vindt iedereen belangrijk. Maar het vraagt ook iets van ons allemaal. Want er is nog heel, heel veel te doen. Het veranderend klimaat leidt nu al tot perioden van droogte, hittestress en af en toe hevige regenval. In Borger-Odoorn beginnen we dit steeds meer te merken. Dit vraagt om aanpassingen in onze woon- en leefomgeving. Ook in onze gemeente willen en moeten we onze bijdrage leveren aan het afremmen van klimaatverandering met als uiteindelijke doel om tot energieneutraliteit te komen. De hoge energie- en gasprijzen maken deze opgave nog urgenter dan voorheen. Samen met onze inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties gaan wij als college aan de slag om plannen te maken en uit te voeren die leiden tot verduurzaming. Verduurzaming van woningen, bedrijfsgebouwen en het maatschappelijk vastgoed van bijvoorbeeld scholen en sportaccommodaties. Hierbij merken we wel op dat niet alles tegelijk kan: een slimme prioritering en fasering is nodig. Bovendien is draagvlak van belang. Met dit in ons achterhoofd zetten we daarom in op de realisatie van minimaal zes wijkuitvoeringsplannen.

Wonen

Hier ligt een grote opgave. Onze gemeente is prachtig om in te wonen, maar de vraag is groter dan het aanbod. Een deel van onze jongeren wil in de gemeente blijven wonen, maar vindt geen woning of kan deze niet betalen. We hebben de taak om statushouders te huisvesten, maar zijn die woningen er wel? We vinden het belangrijk dat ouderen zo lang mogelijk in hun huis kunnen blijven wonen, maar is er wel zorg en zijn de woningen wel passend? Op de inwonersavonden kwam deze behoefte breed naar voren. Er moet gebouwd worden, maar kan dat wel nu het bouwmateriaal zo duur is en er haast geen personeel meer te vinden valt?

Het college wil in deze bestuursperiode stappen vooruit zetten. We zetten alles op alles om 200 nieuwe woningen te bouwen in onze gemeente. Daarvan is de helft bestemd voor eigen inwoners en hebben we een speciale focus op starters en ouderen. Gelet op de vluchtelingencrisis en de woningnood in het algemeen staan we tevens open voor het bouwen van flexwoningen. Met nadruk merken we op dat we niet alleen in de grotere kernen willen bouwen, maar ook in de kleinere dorpen.

Naast het bouwen van nieuwe woningen moet er ook wat gebeuren met de bestaande woningvoorraad. Samen met de corporaties gaan we druk zetten op het verduurzamen van deze huizen en willen we ook plekken realiseren voor statushouders. Dit ook gezien op de versnellingsambities op het terrein van duurzaamheid. Dit alles gaan we concretiseren in het uitvoeringsplan.

Armoede

Het leven wordt duurder en dat is merkbaar in de koopkracht van grote delen van onze inwoners. Het meest zichtbaar zijn de gestegen kosten voor gas en elektra, maar inmiddels wordt alles snel duurder. Energiearmoede is wat dit betreft slechts een voorbeeld van armoede. Voor wie weinig heeft, is immers alles duur.

En het raakt echt niet alleen de minima in onze gemeente. Ook mensen met een inkomen boven dat minimum krijgen steeds meer moeite de eindjes aan elkaar te knopen. Armoede uit zich bijvoorbeeld bij iedereen die in een slecht geïsoleerd huis woont. Wij gaan doen wat in ons vermogen ligt om daar iets mee te doen en zoeken de grenzen van de wet hierbij op.

Zorg dichterbij en voorzieningen

Het sociaal domein is een belangrijk onderdeel van het takenpakket van de gemeente. Er gaat veel geld in om en het raakt veel inwoners. De sociale teams en Andes nemen een belangrijke plaats in binnen onze gemeente. Maar toch bereiken ons geluiden dat het nog beter kan. Dat mensen het belangrijk vinden dat de zichtbaarheid en bereikbaarheid groter wordt. Daar willen we op inzetten.

We horen veel dat de sociale teams zijn verdwenen uit Nieuw-Buinen en Valthermond. We willen graag reageren op deze geluiden. Om de zichtbaarheid te vergroten gaan we daar Huiskamers van de gemeente realiseren. Niet alleen het sociale team of Andes zullen op deze locaties aanwezig is, maar ook de gebiedscoördinator en wellicht de wijkagent.

Voor voorzieningen als scholen en sportparken willen we flink investeren in de komende jaren. Een eerste stap is de realisatie van het nieuwe Esdal college in Borger. In de komende periode willen we extra actie ondernemen met de realisatie van sporthal De Koel. Tevens willen we de privatisering van voetbalcomplexen afronden.

Een centrale plek voor onderwijs en maatschappelijk voorzieningen in 2e Exloërmond is wat ons betreft een goede aanvulling op het huidige voorzieningenaanbod.

Preventie en inclusie

Bij veel wat we hiervoor benoemden speelt de vraag hoe we kunnen voorkomen dat de problemen (nog) erger worden. Preventie vinden wij van groot belang. Juist omdat we geen voorspelling kunnen doen over hoe onze gemeente er over drie jaar ervoor staat willen wij de aandacht richten op voorkomen en voorbereid zijn. En dus investeren wij in het versterken van sociale samenhang binnen onze dorpen.

We kijken ook hierbij vooral naar de jeugd. Een deel van hen, vooral de jongeren op middelbare scholen, heeft nog steeds te lijden onder de gevolgen van de Corona crisis. Hierboven hebben we reeds activiteiten benoemd op het terrein van sport, cultuur en onderwijs. We doen dit niet alleen vòòr de jongeren, maar ook met de jongeren. Dat betekent soms eenvoudig met elkaar in gesprek gaan. Jongerenparticipatie is een speerpunt van ons beleid de komende jaren.

Met inclusie bedoelen we dat iedereen meetelt in Borger-Odoorn. Het sluit nauw aan op de doelstelling dat iedereen in onze gemeente kan meedoen. Dit college steekt daarbij ook zijn hand uit naar inwoners die om wat voor reden zijn afgehaakt. Die niet meer stemmen, niet meer meepraten, niet meer meedoen vanwege een beperking of soms in een eigen bubbel op sociale media verkeren. We zien daarbij dat het vertrouwen in de overheid bij sommigen is gedaald. Ons college wil zijn uiterste best doen om dit vertrouwen te herstellen, samen met de gemeenteraad en de ambtelijke organisatie.

Deze gemeente is van en voor iedere inwoner. Inclusie is een ingewikkeld en breed onderwerp, daarom willen we een integraal plan opstellen.

Participatie

Een belangrijke randvoorwaarde voor uitvoering van deze opgaven is participatie. Participatie moet verder handen en voeten worden gegeven en onderdeel worden van ons DNA. De vraag is niet of we participatie toepassen maar hoe.

Het traject waarbij we toewerken naar een steeds verdergaande variant van participatie is een kwestie van een lange adem. En zal met vallen en opstaan gaan. We blijven uitproberen en ervaring opdoen in de praktijk vanuit een vastgestelde basis. Maar het kost tijd, is ingrijpend en omvangrijk en vraagt om financiële middelen om dit te ondersteunen.

Bestuursprogramma

Het bestuursprogramma is als een afzonderlijk document toegevoegd aan de begrotingsstukken.

In het bestuursprogramma 2022-2026 kunt u lezen dat we leven in onzekere tijden. We hebben te maken met diverse crisissen. De ontwikkelingen zijn onvoorspelbaar en complex. Er is behoefte aan duidelijkheid en perspectief. Binnen al deze ontwikkelingen proberen wij een evenwicht te vinden tussen wat we willen realiseren in Borger-Odoorn (het coalitieakkoord 'Samen denken, samen doen') en wat we daadwerkelijk kunnen realiseren in de komende jaren. Dit betekent focus en keuzes maken die we niet alleen binnen de muren van het gemeentehuis hebben gemaakt, maar ook op locatie met onze inwoners.

Omdat de uitvoering van het bestuursprogramma plaatsvindt binnen een sterk dynamische maatschappelijke context die vraagt om flexibel in te kunnen spelen op ontwikkelingen is dit bestuursprogramma geschreven op hoofdlijnen en ligt voor wat betreft de geformuleerde acties de focus op 2023, het komende begrotingsjaar.

We hebben een vijftal ‘urgente maatschappelijke opgaven’ benoemd voor 2023 waarop we een plus willen zetten als het gaat om onze inzet vanuit de vier inhoudelijke thema's: Onze inwoners, Onze toekomst, Onze economie en Onze leefomgeving.

In de komende jaren zal uw raad via de P&C cyclus op de hoogte worden gehouden van de voortgang van de uitvoering van het bestuursprogramma.

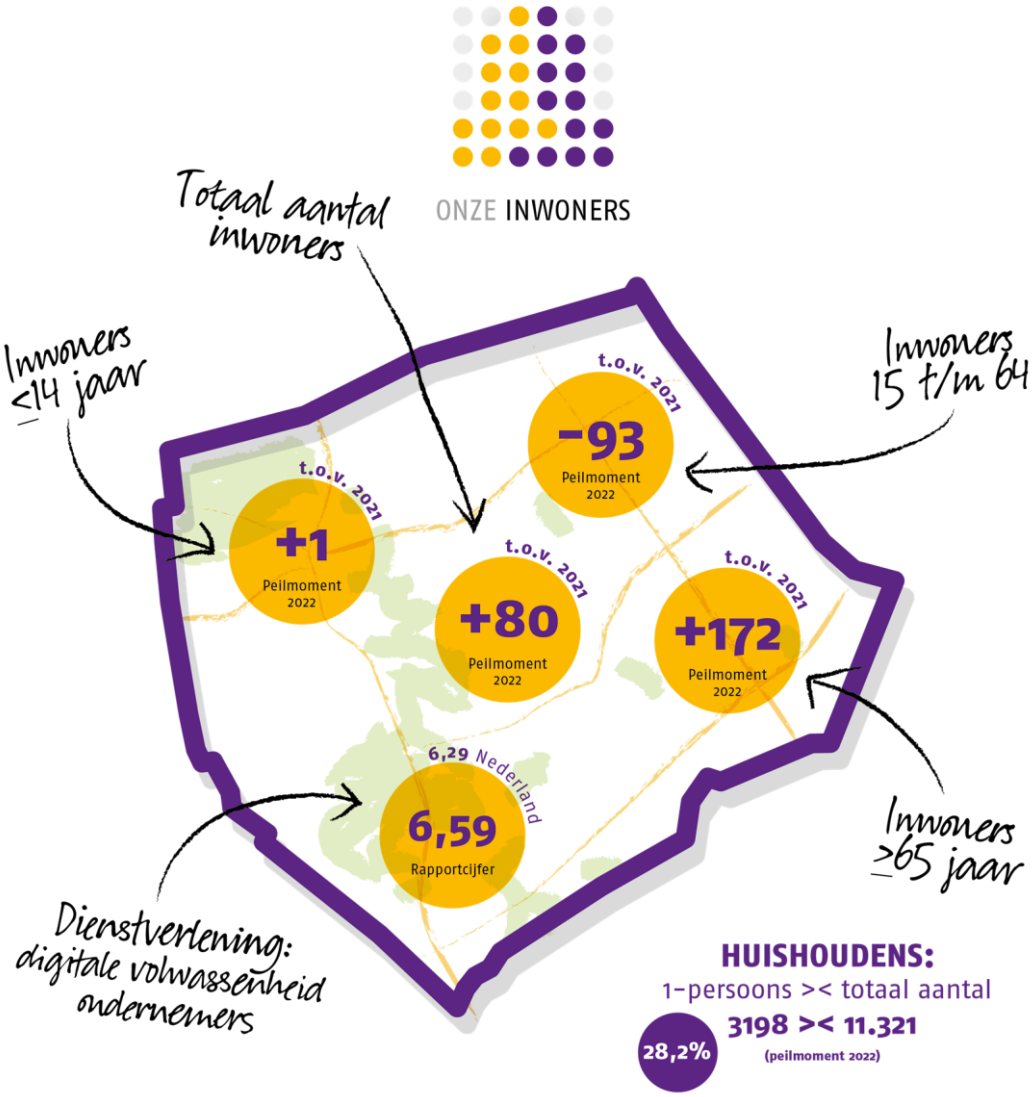
Recapitulatie van baten en lasten

Hieronder is de recapitulatie van baten en lasten voor het jaar 2023 weergegeven. Dit overzicht bevat de baten en lasten per thema en een specificatie van Onze portemonnee. De baten en lasten van Onze portemonnee vormt het totaal van de Algemene dekkingsmiddelen en de onderdelen Overhead, Algemene lasten & baten, Vennootschapsbelasting, Beleidsintensivering, Calamiteiten & onvoorzien en Mutaties reserves.

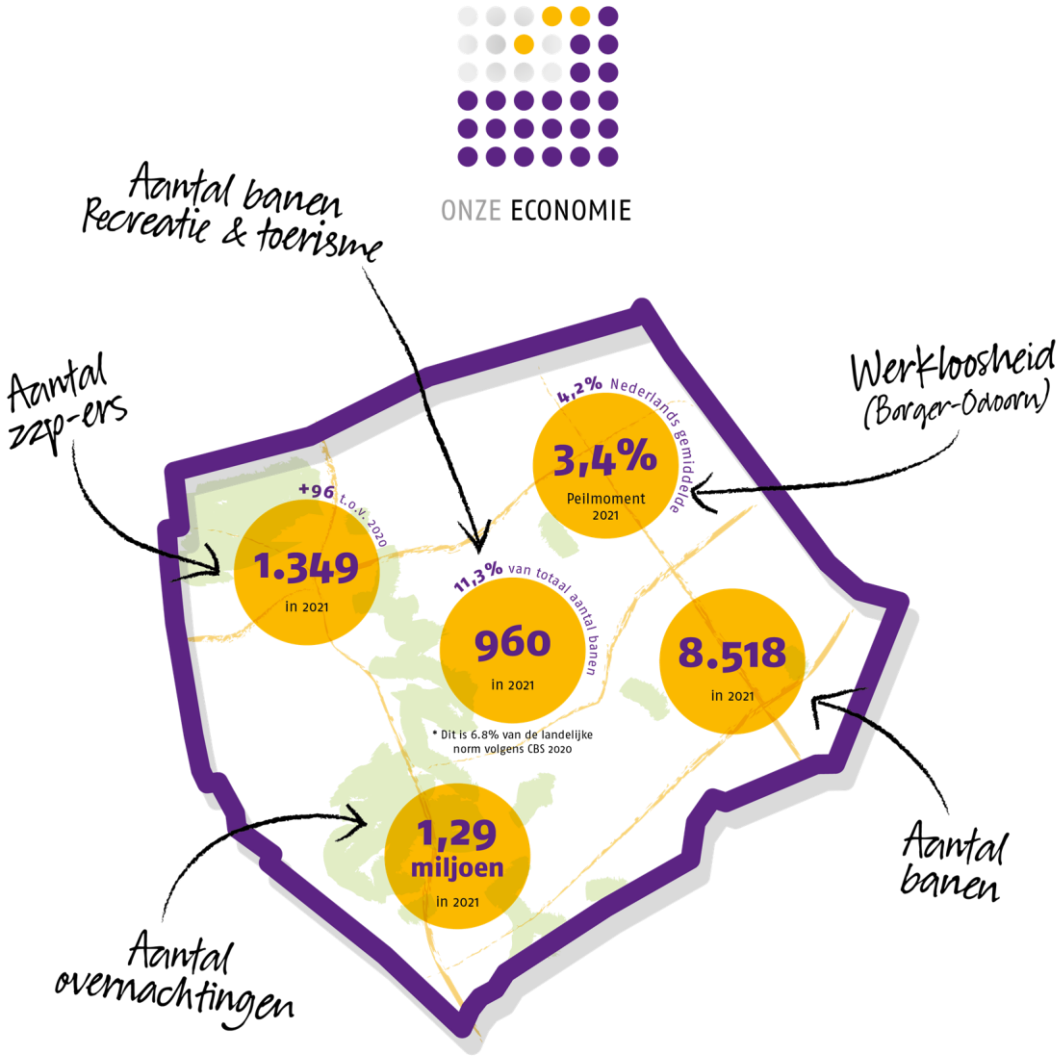
THEMA'S / TAAKVELDEN	Lasten	Baten	Saldo
Thema 1 Onze inwoners	39.918.482	8.939.256	-30.979.226
Thema 2 Onze economie	570.454	2.066.865	1.496.411
Thema 3 Onze toekomst	4.547.251	24.887	-4.522.364
Thema 4 Onze leefomgeving	21.000.209	7.932.157	-13.068.052
Totaal thema's	**66.036.396**	**18.963.165**	**-47.073.231**
Treasury	606.399	833.769	227.370
OZB woningen	53.077	5.089.299	5.036.222
OZB niet-woningen	56.550	1.700.233	1.643.683
Belastingen overig	221.926	-	-221.926
Algmene uitkering gemeentefonds	175.699	47.827.532	47.651.833
Overige uitkeringen gemeentefonds		4.540.416	4.540.416
Totaal algemene dekkingsmiddelen	**1.113.651**	**59.991.249**	**58.877.598**
Overhead	10.857.995	100.810	-10.757.185
Algemene lasten, baten	454.128	-50.000	-504.128
Vennootschapsbelasting	-	-	-
Beleidsintensivering	296.210	-	-296.210
Calamiteiten, onvoorzien	50.000	-	-50.000
Saldo van baten en lasten	**78.808.380**	**79.005.224**	**196.844**
Mutaties reserves	1.213.282	1.019.159	-194.123
Resultaat	**80.021.662**	**80.024.383**	**2.721**

Zichtbaar is het huidige begrotingssaldo (knop 1) van € 2.721. Verder zien we de raming van budget beleidsintensivering (knop 2) van € 296.210. Tevens hebben we nog € 50.000 geraamd voor calamiteiten, onvoorzien.

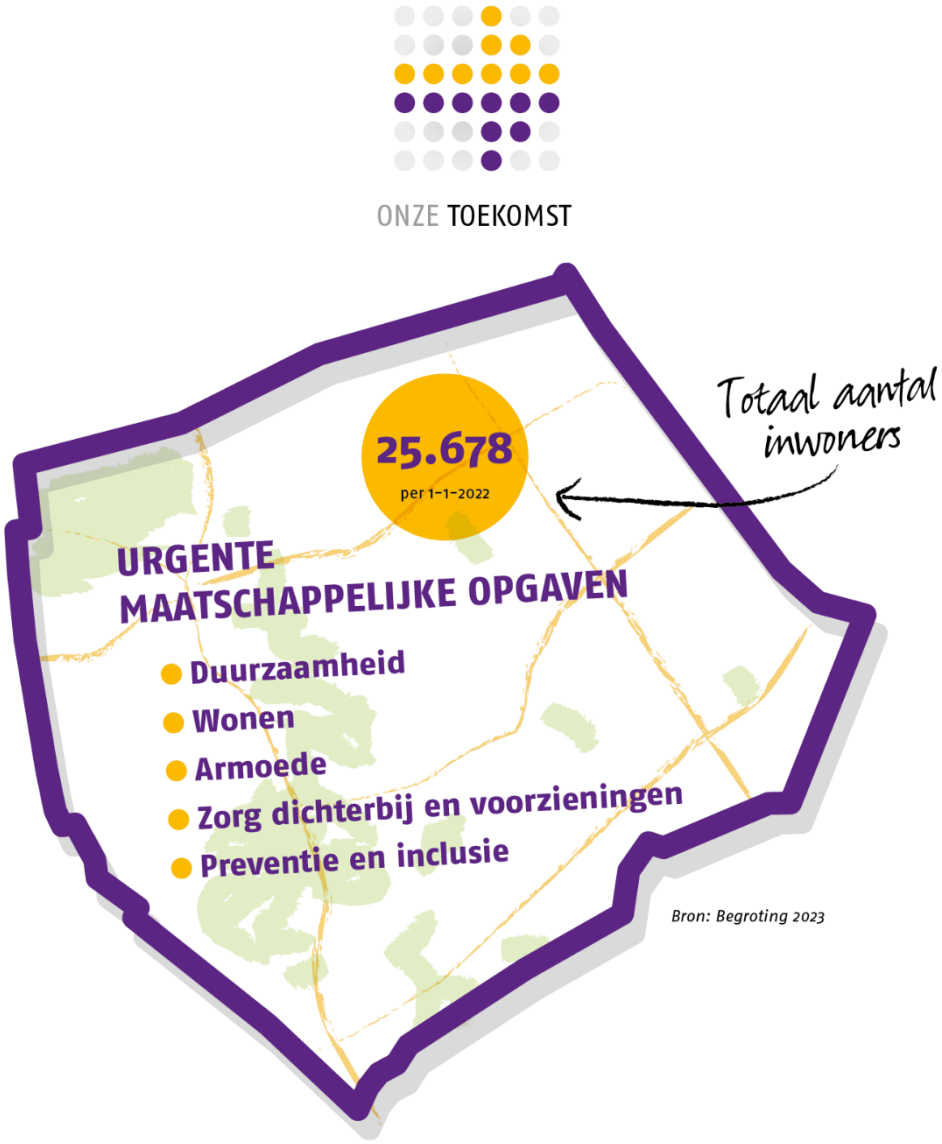
Onze inwoners

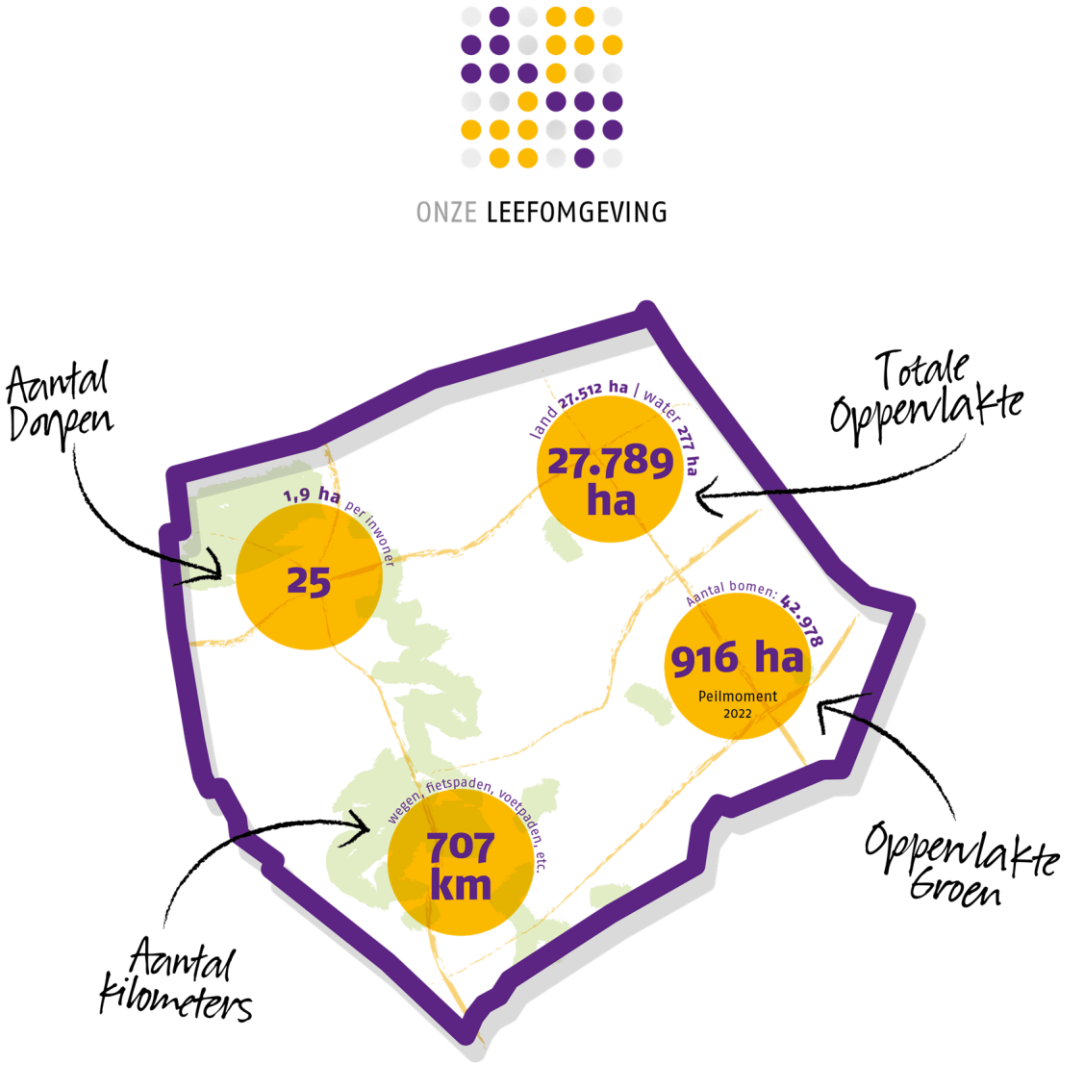
Onze economie

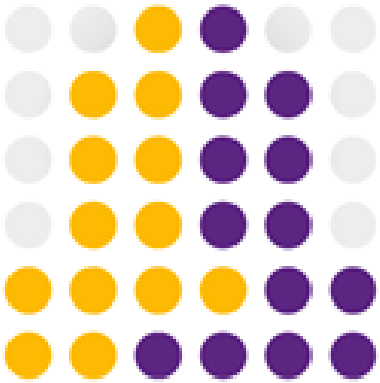
Onze toekomst

Onze leefomgeving

Onze inwoners

	Subthema’s: - Sociaal domein; - Dienstverlening.

Sociaal Domein

Ambitie
Wij zien in elk geval voor 2023 binnen het sociaal domein drie urgente maatschappelijke opgaven: armoede, zorg dichterbij, en preventie en inclusie. Dit zijn overigens opgaven die dwarsverbanden hebben met andere thema's als onze toekomst en onze economie.

Wat armoede betreft krijgen de stijgende kosten van gas en elektra terecht veel aandacht. Energiearmoede komt vooral voort uit de mate waarin je huis is geïsoleerd en maakt het uit of je een vast energiecontract hebt of een variabel tarief moet betalen. Hierbij gaat het echt niet meer alleen om mensen met een laag inkomen. In het thema onze toekomst gaan we dieper in hoe we proberen onze inwoners te helpen bij de verduurzaming van hun woning.

Wat het subthema sociaal domein betreft gaan we onze uiterste best doen om tijdens de komende winter te voorkomen dat inwoners van gas en elektriciteit worden afgesloten. Dit kan bijvoorbeeld door het verstrekken van sociale kredieten.

Inmiddels zijn alle prijzen aan het stijgen. De boodschappen worden duurder en dit raakt vooral de mensen met een laag inkomen. Naast ons minimabeleid willen we dit jaar ook gebruiken om goed om ons heen te kijken bij andere gemeenten of organisaties wat zij doen om armoede aan te pakken. Daarvan willen we leren.

Verder willen we het jaar 2023 gebruiken om de zorg dichterbij te organiseren. Dit betekent dat we - bijvoorbeeld in de MFA's - huiskamers van de gemeente willen gaan inrichten. In deze huiskamers zitten niet alleen de sociale teams of Andes, maar wat ons betreft ook regelmatig de gebiedscoördinatoren en de wijkagent. Gelet op de urgente situatie is het eveneens belangrijk om de contacten met andere pijlers binnen de samenleving zoals de kerken en verenigingen te versterken. Met de huisartsen hebben we gelukkig al goede contacten, deze willen we nog beter maken.

Tot slot is een belangrijke ambitie om verder te gaan met preventie. We vinden het belangrijk om op te merken dat preventie in het sociaal domein terecht veel aandacht krijgt, maar dat het 'voorkomen dat' tevens elders speelt. Dit gaat van jong tot oud. Ook het voorkomen van ondermijning is hier een voorbeeld van. Gelet op de huidige situatie kan preventie ook betekenen dat je voorkomt dat het erger gaat worden. Ziehier het dwarsverband met wat we hierboven benoemden onder armoede. Preventie is eveneens nauw verbonden aan meedoen. Daarvoor geldt dat we het belangrijk blijven vinden dat mensen kunnen meedoen binnen onze gemeente. Het betekent ook - en dit is geen nieuwe constatering, maar we willen haar nu wel specifiek benoemen - dat we vinden dat alle mensen meetellen. Wat dit betreft willen we in 2023 inclusie meer op de kaart zetten. Samengevat: iedere inwoner telt mee, iedere inwoner kan meedoen, en iedere inwoner hoort erbij.

Doelstellingen

Sociaal domein	
Wat willen we bereiken?	**Wat gaan we daarvoor doen?**
1. We willen dat in Borger-Odoorn de armoede- en schuldenproblematiek afneemt.	1.1 Gebruiken minimabeleid om kwetsbare huishoudens mee te laten doen. 1.2 Proberen te voorkomen dat mensen worden afgesloten van gas en elektra.

	1.3 Hierbij betrekken de kansen van succesvolle projecten in de regio, bijvoorbeeld de Alliantie van Kracht. 1.4 De gevolgen in kaart brengen van het verhogen van de inkomensnorm voor minima naar 130%. 1.5 Het beter zichtbaar en vindbaar maken van de mogelijkheden/regelingen voor inwoners (en ondernemers) met (dreigende) financiële problemen. 1.6 Huishoudens met een laag inkomen en weinig vermogen helpen met verduurzamen van hun woning om energiearmoede te verminderen.
2. Toegang tot zorg in BO voor onze inwoners nog zichtbaarder en dichterbij organiseren.	2.1 Onderzoeken hoe we de sociale ondersteuning voor inwoners nog dichterbij kunnen organiseren. 2.2 Het samen met de Stichting Sociale Teams en Andes inrichten van huiskamers in de gemeente. 2.3 Het zoveel mogelijk verminderen van de administratieve lastendruk voor de sociale teams zodat zij meer tijd kunnen vrijmaken voor de inwoners. 2.4 Het organiseren van structurele ontmoetingen met maatschappelijke organisaties zoals verenigingen en kerken inclusief het betrekken van vrijwilligersorganisaties. 2.5 Meer in overleg met zorgaanbieders voor goede invulling geven aan zorg, huisvesting en welzijn.
3. We willen dat jongeren in Borger-Odoorn opgroeien in een kansrijke omgeving.	3.1 Onderzoeken kansen IJslands model. 3.2 Meer in contact komen met jongeren o.a. via jongerenraad en andere partners. 3.3 De samenwerking met de scholen verder versterken door te werken aan een breed aanbod. 3.4 Werken de acties uit de 0-meting in het kader van het VN-verdrag inclusie. 3.5 Continueren van het taalhuis. 3.6 Uitbreiden formatie cultuurcoach om de samenwerking met cultuur, sport, onderwijs en welzijn te versterken.

Ontwikkelingen Sociaal Domein

De piek van de coronapandemie lijkt voorbij, maar de onzekere tijden duren nog voort. Zoals hierboven ook al aangestipt heeft Nederland te maken met een energiecrisis, stijgende inflatie, personeelstekorten, een vluchtelingencrisis, een wooncrisis en de gevolgen van corona. De bestaanszekerheid in Nederland staat onder druk. Daarnaast wijzen de demografische ontwikkelingen in Borger-Odoorn op een sterke vergrijzing van onze inwoners. De effecten en gevolgen van de verschillende ontwikkelingen zijn op dit moment nog onvoldoende voor het sociaal domein te overzien. Het is wel goed denkbaar dat de druk op het voorzieningenniveau zal toenemen en dat het Rijk meer taken en middelen hiervoor aan ons zal overdragen. We gaan daarom door met investeren in de samenwerking met onze inwoners en lokale, regionale en landelijke netwerk- en samenwerkingspartners om de verschillende uitdagingen zo goed mogelijk te kunnen aanpakken.

Jeugd en educatie
Met de lokale educatieve agenda als vertrekpunt werken wij verder samen met de partners rondom het kind en de jongere, zodat iedereen mee kan doen vanuit zijn eigen unieke situatie en persoon. Vanuit verschillende domeinen (gezin, educatie, onderwijs, zorg, kinderopvang, sport en cultuur) is aandacht voor kansengelijkheid en (risico's op) achterstanden, waarin we elkaar versterken door te verbinden.

Wij kijken hoe wij huidige en nieuwe samenwerkingen efficiënter en meer in samenhang met elkaar kunnen organiseren. We investeren in een preventienetwerk. Zo wordt de inzet in het project ondersteuningsroute onderwijs – zorg en de inzet van de kansencoaches uitgebreid van 8 naar 17 (alle) basisscholen in Borger-Odoorn. Ook het ontwikkelen van een lokale visie veiligheid behoort hiertoe.

Een andere ontwikkeling is het intensiveren van de samenwerking met de huisartsen. De huisartsen kennen de jeugdigen en hun gezinnen en zijn een belangrijke verwijzer naar jeugdhulp. In het project aanpak professionalisering van de inzet van de praktijkondersteuner jeugd (POH-jeugd) willen we jeugdigen passend ondersteunen in hun vraag. We willen huisartsen meer ondersteunen bij verwijzingen die zij doen naar de gespecialiseerde jeugdhulp zodat we kunnen kijken of voorliggende voorzieningen ook passend zouden zijn en de jongere alsnog goed geholpen wordt. Wij willen de inzet van de praktijkondersteuners jeugd van 3 naar 8 (alle) huisartspraktijken uitbreiden in Borger-Odoorn.
We willen het voorzieningenniveau van jeugdhulp voor onze jeugdigen op peil houden, zodat er voor iedere jeugdige met een hulpvraag een passend aanbod is. We houden hierbij oog voor het op orde en toegankelijk houden van de jeugdhulp, maar ook de (preventie) voorzieningen. We zetten het komend jaar stevig in op de samenwerking in de Jeugdhulpregio Drenthe en de inkoopregio Zuid-Drenthe.

Het huidige jeugdstelsel in Nederland is niet houdbaar. Er wordt op dit moment door het Rijk met samenwerkingspartners gewerkt aan de Hervormingsagenda Jeugd 2022-2028. Beoogd wordt het bieden van betere en tijdige zorg en ondersteuning én een beheersbaar en daarmee duurzaam financieel houdbaar stelsel. Eind 2022 wordt hervormingsagenda vastgesteld en komt er meer duidelijkheid over de gevolgen ervan.

Wmo
Voor het onderwerp Beschermd Wonen geldt op dit moment nog dat de gemeente Emmen als centrumgemeente verantwoordelijk is. Per 1 januari 2024 wordt het onze inhoudelijke verantwoordelijkheid en daarmee een uitbreiding van taken voor onze

gemeente. In BOCE-verband worden er afspraken gemaakt over deze verandering. In 2023 worden de middelen herverdeeld.

Als gemeente moeten wij aansluiten bij en op de ontwikkelingen rondom PGB 2.0. Het persoonsgebonden budget (pgb) is een budget dat mensen met een chronische beperking of ziekte toegekend krijgen om zelf zorgverleners in te huren. Voor het verwerken van de pgb-administratie is een nieuw systeem ontwikkeld. Dit PGB2.0-systeem verzorgt de administratieve ondersteuning van budgethouders, hun zorgverleners, de verstrekkers (gemeente of zorgkantoor) en de SVB bij het beheren van toegekende budgetten en zorgovereenkomsten en het registreren en betalen van zorgdeclaraties.

De verwachting is dat de kosten van leerlingenvervoer toenemen in verband met het vervoer van Oekraïense kinderen.

De verwachting is tevens dat door vergrijzing meer ouderen een beroep gaan doen op ondersteuning vanuit de Wmo-middelen. Ook heeft dit wellicht gevolgen voor het onderdeel woningaanpassingen. Aangezien het aanbod van (nieuwe) levensloopbestendige woningen beperkt is, is de verwachting dat er meer bestaande woningen moeten worden aangepast.

Gezien de huidige ontwikkelingen ten aanzien van de inflatie, verwachten we dat de huidige contracten (waarin een indexatie is opgenomen), geïndexeerd zullen worden met een hoger percentage dan tot dusver van toepassing was.

Participatiewet
Naar aanleiding van het rapport 'Participatiewet in Balans' heeft onze regering de ambitie om de balans in de Participatiewet te herstellen. Menselijke maat, vertrouwen en vereenvoudiging zijn daarbij richtinggevende waarden. Dit zal leiden tot concrete oplossingen in de praktijk, zoals de aanpassing van de kostendelersnorm en binnen redelijkheid giften mogen ontvangen. De menselijke maat staat voorop en dit sluit aan bij onze eigen ambitie om te werken volgens de bedoeling van wetten en regelingen.

Schuldhulpverlening, minima en armoede
Een heel belangrijk thema in 2023 is de inrichting van onze schuldhulpverlening. De gemeenschappelijke regeling van de Gemeentelijke kredietbank zal worden opgeheven op 1 januari 2024. Dat betekent dat we onze dienstverlening opnieuw moeten inrichten.

Nu de bestaanszekerheid van onze inwoners steeds verder onder druk komt te staan, verwachten we meer aanvragen in 2023 in het kader van de Participatiewet, minimavoorzieningen en schuldhulpverlening.

We hebben middelen ontvangen om in te zetten tegen energiearmoede. Deze middelen zullen ingezet worden in 2022/2023.

Preventie: sport en gezondheid
In 2023 gaan we verder met het uitvoeren van het sport- en gezondheidsakkoord en het sport- en gezondheidsbeleid "Gezonde Leefstijl Borger-Odoorn". Voorbeelden vanuit "Gezonde Leefstijl" zijn de inzet van de combicoaches in het basisonderwijs, het Alzheimer café en de opzet van de ketenaanpak ongezond gewicht in de regio.

Ook wordt er een aanvraag gedaan bij het ministerie van OCSW voor de regeling 'School en omgeving'. Deze aanvraag raakt de verschillende leefgebieden van inwoners: sport, gezondheid, cultuur én onderwijs. Na honorering van de aanvraag kunnen we in alle dorpen in het veengebied het programma Backpack uitrollen. Backpack is een project vanuit de Regiodeal Zuid- en Oost-Drenthe ter bevordering van kansengelijkheid van inwoners, dat succesvol is uitgevoerd in Valthermond.

Kengetallen Sociaal Domein

Jeugdhulp
De jeugdzorgkosten zijn van 2020 naar 2021 gestegen met 14%. In 2021 ontvingen 684 jeugdigen één of meerdere vormen van jeugdzorg, dat is 6% meer dan in 2020. Dat de kosten zo hoog zijn komt onder andere doordat de gemeente tot 2022 voor veel jeugdigen met voogdij de jeugdzorg betaalde. Dit betrof 26% van de totale uitgaven jeugdzorg in 2021.

Per 1 januari 2022 is de financieringssystematiek van de jeugdzorg veranderd (wet wijziging woonplaatsbeginsel) waardoor de gemeente 80% van deze jeugdigen financieel kon overdragen naar andere gemeenten. Deze wijziging levert de gemeente in 2022 een voordeel op tussen de € 500.000,- en € 1.000.000,-.

Het grootste aandachtspunt op dit moment is het aantal jongeren in de specialistische GGZ. Ook hier willen we kijken of er andere type hulp passend is waarbij wij de huisartsen willen ondersteunen om een passende verwijzing te doen. We moeten er daarnaast rekening mee houden dat jeugdigen die vanuit een andere gemeente naar onze gemeente verhuizen en al een indicatie hebben, deze volgens de Jeugdwet mogen houden. Dit komt in deze doelgroep relatief veel voor. Hierdoor kunnen wij dit niet beïnvloeden en is deze doelgroep ook niet betrokken geweest bij onze preventieve inzet op bijvoorbeeld scholen in onze gemeente. Jongeren die specialistische GGZ nodig hebben zullen dit behouden.

Wmo
Het aantal inwoners met een Wmo-voorziening is sinds 2018 jaarlijks geleidelijk gestegen naar 1.621 in 2021. Dit is een stijging van 11,6% in 3 jaar tijd. Hierdoor stijgen de totale zorgkosten jaarlijks ook. De gemiddelde zorgkosten per inwoner stijgen ieder jaar licht. Dit wordt veroorzaakt door de jaarlijkse indexatie van tarieven. Door een structurele wijziging in het abonnementstarief per 2020 zijn de kosten voor huishoudelijke hulp fors gestegen. Of dit een aanzuigende werking veroorzaakt, is in de cijfers niet vast te stellen. Wel is dit één van de eerste zorgvormen die ingezet wordt als er door ouderdom problemen met de zelfredzaamheid ontstaan.

De kosten voor begeleiding zijn in 2021 en 2022 iets lager dan voorgaande jaren. Dat komt door het nieuwe inkoopmodel. Dit is slechts een eenmalig effect. De verwachting is dat de kosten voor de Wmo de komende jaren door de vergrijzing verder oplopen en hoger zullen zijn dan de beschikbare rijksbijdrage. Door een gebrek aan levensloopbestendige woningen moeten er meer bestaande woningen worden aangepast. Dit zijn in verhouding extra hoge kosten die ten laste van de Wmo komen.

Participatiewet
Tot op heden hebben ruim 780 huishoudens in de gemeente Borger-Odoorn een energietoeslag toegekend gekregen.

De mensen die op dit moment een uitkering ontvangen hebben een grotere afstand tot de arbeidsmarkt. Dit maakt dat in 2023 en verder extra geïnvesteerd moet gaan worden om deze mensen ook “werkfit” te krijgen om te voldoen aan de vraag naar personeel op de arbeidsmarkt

Begin september ontvingen 378 huishoudens in Borger-Odoorn een uitkering (Participatiewet, IOAW, IOAZ en BBZ). Op 1 september 2021 waren dit 420 huishoudens. Dat is dus een daling van 42 huishoudens. Een forse daling dus. De trend lijkt momenteel nog steeds te zijn dat er meer huishoudens uitstromen uit de bijstand dan instromen. In

deze cijfers ziet men terug dat de arbeidsmarkt momenteel goed is voor werkzoekenden. De uitstroom naar werk is hoog.

Begin september maakten 486 huishoudens gebruik van de webwinkel. Dat waren er vorig jaar in september 533. Net als bij de bijstand zien we ook bij deze voorziening een afname. Op 14 september 2022 zijn er 486 deelnemende huishoudens aan de webwinkel Meedoen.

Het Jeugdfonds Sport & Cultuur had heel sterk teruglopende aantallen vanwege de corona-maatregelen. Gelukkig is bij het Jeugdfonds Sport & Cultuur een stijging in 2022 in de aanvragen te zien van 126% ten opzichte van 2021. Er doen dus weer meer kinderen mee aan sportieve en culturele activiteiten in 2022.

Dienstverlening

Ambitie
We willen continu blijven inzetten op het verbeteren van dienstverlening. Daarvoor willen we onze digitale kanalen optimaal benutten. De net opgeleverde nieuwe website is hier een goed voorbeeld van. We zijn maximaal dienstverlenend. Dat betekent dat we maatwerk bieden aan inwoners.

Doelstellingen

Dienstverlening	
Wat willen we bereiken?	**Wat gaan we daarvoor doen?**
1. We willen onze dienstverlening communicatie gerichter én vraaggerichter inrichten.	1.1 Prioriteren en herinrichten communicatie-inzet. 1.2 Implementeren nieuwe gemeentewebsite. 1.3 Vervolg begrijpelijk schrijven (klare taal).
2. Uitrollen dienstverleningsconcept Omgevingswet op basis van kernwaarden en servicenormen.	2.1 Alle aanvragen ook digitaal kunnen doen. 2.2 Datagedreven werken verder uitwerken. 2.3 Onderzoeken behoefte online mijn-omgeving. 2.4 Klant centraal bij ontwikkeling nieuwe diensten.

WAT MAG HET KOSTEN?

Toelichting budgetten Sociaal Domein

Jeugdhulp (taakvelden 6.72 en 6.82)
Inmiddels is het nieuwe woonplaatsbeginsel in werking getreden en dat heeft een zichtbaar effect op onze budgetten. We zien namelijk dat we aanzienlijk minder kosten maken. We verwachten in 2022 uit te komen op circa € 6,8 miljoen aan kosten. Voor de meerjarenraming hebben we deze prognose als uitgangspunt genomen.

Budget jeugd	**W 2022**	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
Jeugdbudget tv 6.72	6.300.000	6.928.994	6.691.994	6.017.994	6.017.994	6.002.994
Jeugdbudget tv 6.82	500.000	559.559	559.559	559.559	559.559	559.559
Verlaging Wmo hh		-300.000	-300.000	-300.000	-300.000	-300.000
Nieuw jeugdbudget	**6.800.000**	**7.188.553**	**6.951.553**	**6.277.553**	**6.277.553**	**6.262.553**

Zichtbaar in bovenstaande tabel is de verlaging van het jeugdbudget ten gunste van de Wmo huishoudelijke hulp. Het budget Wmo huishoudelijke hulp dient namelijk te worden verhoogd vanwege oplopende kosten als gevolg van het abonnementstarief en de vergrijzing. In de meicirculaire 2022 is bekend gemaakt dat het Rijk plannen heeft het abonnementstarief aan te passen. De verwachte implementatietijd is lang en inwerkingtreding gaat niet voor 1 januari 2025 gerealiseerd worden. Zodoende zijn we genoodzaakt om het Wmo budget huishoudelijke hulp structureel te verhogen in verdere afwachting van wanneer de plannen hieromtrent gereed zijn.

Vanaf 2026 kent de verwachte compensatie voor jeugdhulp vanuit het Rijk een forse terugval. In 2027 is de verwachte compensatie zelfs geheel nihil. Zodoende zijn we genoodzaakt om voor de jaren 2026 en 2027 een extra onttrekking aan knop 1 saldo begroting te doen om het jeugdbudget op niveau te houden. In 2026 gaat het om € 520.000 en in 2027 om € 993.000. De terugval in het budget vanaf 2025 wordt verklaard doordat we in de meerjarenraming jeugdhulp lagere budgetten hebben opgenomen vanwege verwachte lagere kosten waar het Rijk garant voor staat. Het Rijk werkt namelijk aan een hervormingsagenda Jeugd waar de besparingen uit moeten blijken. Voorbeelden van mogelijke besparingen zijn de invoering van een eigen bijdrage of het overdragen van de zwaarste jeugdzorg aan provincie of Rijk met als doel om dit efficiënter te kunnen organiseren.

Wmo
Op basis van de huidige prognose verwachten we in 2022 geen tekorten. Duidelijk is alleen wel dat in de meerjarenraming 2023-2027 het Wmo budget voor de huishoudelijke hulp ontoereikend is en dat er vanuit het Rijk op korte termijn geen oplossing komt voor het abonnementstarief. De kosten van de huishoudelijke hulp zijn de laatste jaren behoorlijk toegenomen als gevolg van het abonnementstarief en de vergrijzing. Zodoende is het voorstel om het budget voor de huishoudelijke hulp structureel met € 400.000 te verhogen ten laste van jeugdhulp en bijstand. We zien binnen de jeugdhulp en bijstand afnemende kosten in 2022 en zien kans om het tekort hieruit te dekken.

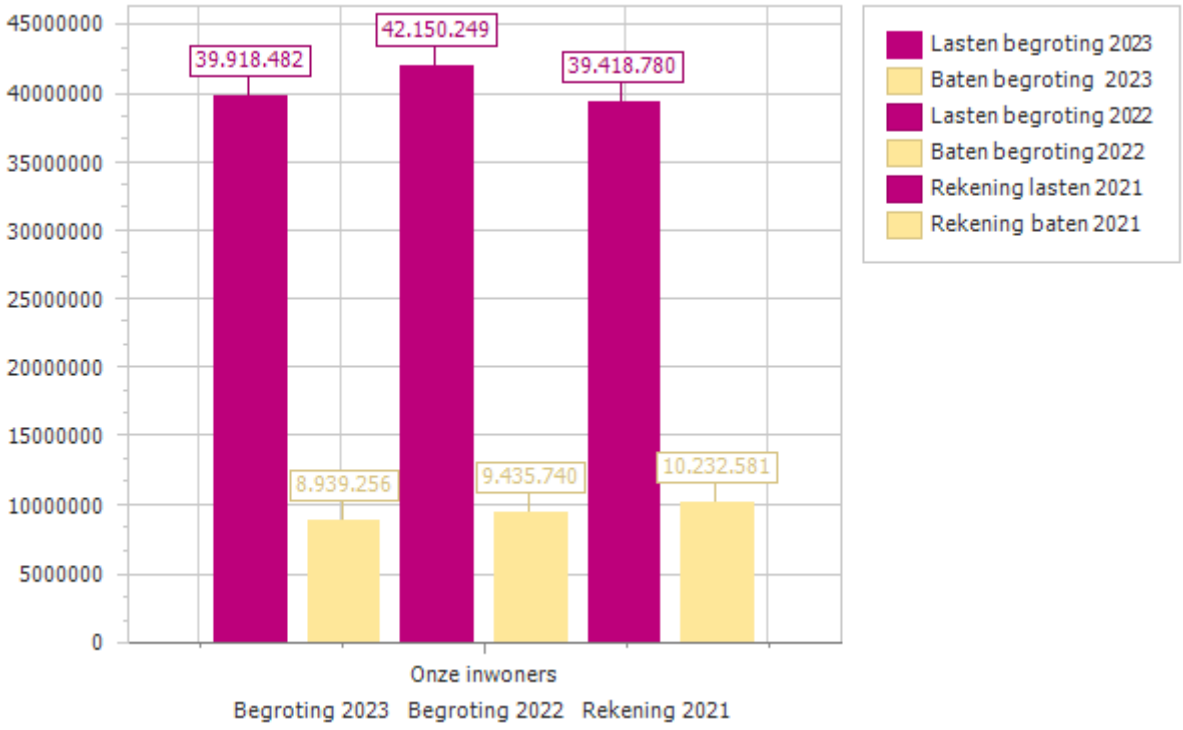
Budget huish. hulp	**W 2022**	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
Wmo budget HH	2.900.000	2.480.000	2.480.000	2.480.000	2.480.000	2.480.000
Verhoging jeugdbudget		300.000	300.000	300.000	300.000	300.000
Verhoging buffer bijstand		100.000	100.000	100.000	100.000	100.000
Nieuw budget HH	**2.900.000**	**2.880.000**	**2.880.000**	**2.880.000**	**2.880.000**	**2.880.000**

Bijstand, minima en andere inkomensregelingen (taakveld 6.3)
Het aantal mensen in de bijstand zit op een laag niveau. Ook bij de minima regelingen verwachten we in 2022 geen tekorten. Daarom is het voorstel om de buffer voor tekorten die we in de begroting voor bijstand hebben opgenomen te verlagen met structureel € 100.000. Deze buffer is oorspronkelijk ingesteld om tekorten ten opzichte van de BUIG uitkering af te dekken, maar de laatste jaren hebben we hier geen gebruik van hoeven maken. Na verlaging van de € 100.000 resteert nog circa € 150.000 buffer waarmee we eventuele tekorten in toekomstige jaren kunnen opvangen.

Begrote baten en lasten

Hieronder geven we de begrote baten en lasten per taakveld weer. De cijfers van de rekening 2021 zijn gebaseerd op de vastgestelde jaarstukken 2021. De cijfers van de begroting 2022 zijn conform de cijfers van de Bestuursrapportage 2022-I, aangevuld met de budgetten van 'nog uit te voeren werken' en enkele administratieve begrotingswijzigingen. De cijfers van de begroting 2023 zijn zoals de begroting 2023 is opgesteld.

Onze inwoners		**Begroting 2023**			**Begroting 2022**			**Rekening 2021**		
Taakvelden		**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
0.2	Burgerzaken	812	357	455	934	349	585	1.002	293	708
4.1	Openbaar basisonderwijs	139	24	115	137	24	113	130	16	114
4.3	Onderwijsbeleid en leerlingzaken	1.373	380	993	1.857	410	1.447	1.440	484	956
5.1	Sportbeleid en activering	450	37	413	450	37	413	420	133	287
6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	1.787		1.787	2.150	159	1.991	1.530	70	1.460
6.2	Wijkteams	4.405		4.405	3.992		3.992	3.893	29	3.864
6.3	Inkomensregelingen	9.445	7.931	1.513	9.826	8.247	1.579	8.683	8.436	247
6.4	Begeleide participatie	5.371		5.371	5.758		5.758	5.024	462	4.563
6.5	Arbeidsparticipatie	879	15	864	956	15	941	656	12	644
6.6	Maatwerkvoorziening (WMO)	740	10	729	859	10	848	837	7	829
6.71	Maatwerkdienstverlening 18+	6.166	106	6.060	6.513	106	6.407	6.290	127	6.163
6.72	Maatwerkdienstverlening 18-	6.707	78	6.629	6.823	78	6.746	7.825	57	7.768
6.81	Geëscaleerde zorg 18+	20		20	20		20	22		22
6.82	Geëscaleerde zorg 18-	560		560	560		560	583		583
7.1	Volksgezondheid	1.064		1.064	1.315		1.315	1.084	106	978
Totaal x € 1.000		**39.918**	**8.938**	**30.978**	**42.150**	**9.435**	**32.715**	**39.419**	**10.232**	**29.186**

45000000
40000000
35000000
30000000
25000000
20000000
15000000
10000000
5000000
0
39.918.482
8.939.256
42.150.249
9.435.740
39.418.780
10.232.581
Lasten begroting 2023
Baten begroting 2023
Lasten begroting 2022
Baten begroting 2022
Rekening lasten 2021
Rekening baten 2021
Onze inwoners
Begroting 2023
Begroting 2022
Rekening 2021

Onze economie

	Subthema’s: - Economische ontwikkeling; - Recreatie en toerisme.

Economische ontwikkeling

Ambitie
We zijn een ondernemersvriendelijke gemeente met aandacht voor het lokale bedrijfsleven en we zijn laagdrempelig benaderbaar. De mogelijkheden van de gemeente om de lokale economie te beïnvloeden zijn beperkt, daarom werken we graag samen met ondernemers, mede overheden en het onderwijs, bijvoorbeeld binnen de Regio Deal Zuid- en Oost-Drenthe.
We brengen de vestigingsbehoefte van lokale ondernemers in beeld en gaan zorgen voor uitbreiding van de mogelijkheden. We faciliteren netwerken waardoor ondernemers hun kansen vergroten op onderlinge zaken zoals bijvoorbeeld het Cittaslownetwerk. Door de organisatie van (lokale) netwerkbijeenkomsten, nieuwsbrieven en bedrijfsbezoeken weten we wat er bij ondernemers leeft. We gaan in 2024 aan de slag met een actualisatie van het economisch beleidsplan.

Cittaslow wordt ingezet om de gemeente te onderscheiden en te profileren.

Doelstellingen

Economische ontwikkeling	
Wat willen we bereiken?	**Wat gaan we daarvoor doen?**
1. Een laagdrempelige ondernemersvriendelijke gemeente zijn met aandacht voor het lokale bedrijfsleven.	1.1 We onderzoeken de mogelijkheden voor uitbreiding van de bestaande bedrijventerreinen (2022-2024). 1.2 We nemen deel aan de pilot van het Regio Deal project Toekomst Bestendige Bedrijventerreinen om de mogelijkheden voor verduurzaming bij de ondernemers in beeld te brengen (2022-2024). 1.3 We maken gebruik van ondersteunende netwerken om ondernemers die hulp nodig hebben voor vernieuwing, digitalisering en financiering (Ik Ben Drents Ondernemer en ondersteuning Bbz Menso). 1.4 Deelname aan diverse netwerken zoals P10, Ik ben Drents Ondernemer, Regiodeal Zuid en Oost Drenthe en Agenda voor de Veenkoloniën. 1.5 Met Cittaslow International verkennen we de mogelijkheden voor het verwerven van Europese subsidies.

Recreatie en Toerisme

Ambitie
Ambitie is het behoud van de toppositie van Borger-Odoorn als Drentse gemeente met veel R&T-werkgelegenheid. Naast banen zorgt de sector voor voorzieningen die belangrijk zijn voor de lokale leefbaarheid en aantrekkingskracht. Actief meedenken, benutten van samenwerkingsverbanden en bijdragen aan PR/ informatievoorziening (TIP) ondersteunen onze sector. Dat geldt ook voor investeringen in de infrastructuur waar zoveel mogelijk co-financiering voor wordt gezocht. Het versterken van R&T in de Veenkoloniën krijgt ook de komende jaren veel aandacht.

Doelstellingen

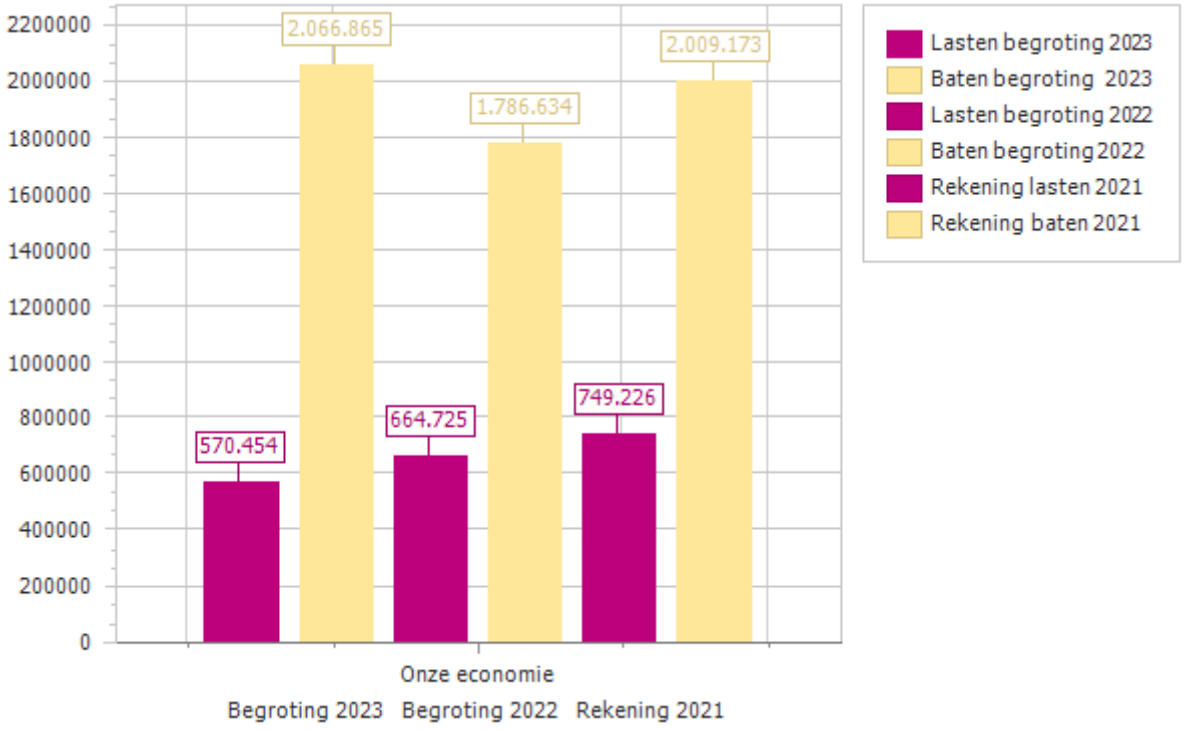
Recreatie en Toerisme	
Wat willen we bereiken?	**Wat gaan we daarvoor doen?**
1. Een gastvrije gemeente met een vitale vrijetijdseconomie met oog voor de meerwaarde voor de sector zelf maar ook voor de bezoekers en onze inwoners.	1.1 Faciliteren op basis van een goede informatievoorziening voor toeristen (zoals de TIPs). 1.2 Benutten kansen via diverse (samenwerkings)organisaties (Geopark, Recreatieschap, VVP, BOCE, Hondsrug Drenthe etc.) ter ondersteuning en/of versterking van lokale sector. 1.3 Verbeteren van de toeristische Infrastructuur waar mogelijk met co-financiering. 1.4 Versterken van recreatie en toerisme in de Veenkoloniën o.a. via ontwikkeling Hunzevallei en routes. 1.5 Ontwikkeling recreatie en toerisme in de Hunzevallei i.s.m. Aa & Hunze en Tynaarlo.

WAT MAG HET KOSTEN?

Begrote baten en lasten

Hieronder geven we de begrote baten en lasten per taakveld weer. De cijfers van de rekening 2021 zijn gebaseerd op de vastgestelde jaarstukken 2021. De cijfers van de begroting 2022 zijn conform de cijfers van de Bestuursrapportage 2022-I, aangevuld met de budgetten van 'nog uit te voeren werken' en enkele administratieve begrotingswijzigingen. De cijfers van de begroting 2023 zijn zoals de begroting 2023 is opgesteld.

Onze economie		**Begroting 2023**			**Begroting 2022**			**Rekening 2021**		
Taakvelden		**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
3.1	Economische ontwikkeling	45		45	45		45	45		45
3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur							172	127	45
3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	51	57	-6	49	57	-7	43	56	-12
3.4	Economische promotie	474	2.010	-1.536	571	1.730	-1.159	490	1.827	-1.337
Totaal x € 1.000		**570**	**2.067**	**-1.497**	**665**	**1.787**	**-1.121**	**750**	**2.010**	**-1.259**

Onze toekomst

	Subthema’s: - Duurzame ontwikkeling; - De veranderende rol van de gemeente.

Duurzame ontwikkeling

Ambitie
Er zijn tal van maatschappelijke ontwikkelingen die betrekking hebben op duurzaamheid, zoals de energietransitie en klimaatadaptatie. In 2023 willen we de maatschappelijk relevante onderwerpen samenbrengen in een integrale duurzaamheidsagenda.

Verder gaan we aan de slag met de wijkuitvoeringsplannen. Daarvoor zoeken we de dorpen actief op. Ook willen we beter gebruik maken van de vele subsidies die vanuit het Rijk en de Europese Unie beschikbaar zijn en roepen daar expertise voor in. Daarnaast werken we mee aan de herijking van de RES. Ook moet de Transitievisie Warmte voor 2026 herijkt worden.
Op het gebied van klimaatadaptatie willen we in 2023 klimaatdialogen gaan voeren met inwoners en ondernemers.

Ook zijn er tal van lokale projecten waar we als gemeente mee aan de slag willen, zoals het plaatsen van laadpalen. In het geval van nieuwbouw weegt het aspect duurzaamheid zwaar mee.

Doelstellingen

Duurzame ontwikkeling	
Wat willen we bereiken?	**Wat gaan we daarvoor doen?**
1. We willen onze bijdrage leveren aan de ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid.	1.1 Opstellen integrale duurzaamheidsagenda. 1.2 Bijdrage leveren aan de circulaire economie via ons afvalbeleid. 1.3 Duurzaam maatschappelijk inkopen. 1.4 Opstellen Regionale Adaptatie strategie binnen het samenwerkingsverband Noordelijke Vechtstromen. 1.5 Faciliteren van natuur- en milieueducatie. 1.6 Participeren in provinciaal gebiedsproces ten behoeve van nationale opgaven landelijk gebied.
2. We willen bijdragen aan de aanpak van energiebesparing, energiearmoede en verduurzaming van vastgoed.	2.1 We werken aanvullend aan de landelijke en provinciale maatregelen een aanpak uit voor de bestrijding van energiearmoede. 2.2 Inwoners helpen bij verduurzamen woning via wijkuitvoeringsplannen, inzet energiecoaches, inzet Drents Energieloket. 2.3 Uitbreiden hoeveelheid laadpalen in gemeente. 2.4 Maatschappelijk vastgoed verduurzamen. 2.5 We leveren onze bijdrage aan de herziening van de regionale energietransitie. 2.6 Externe financiering duurzaamheid zoeken.

De veranderende rol van de gemeente

Ambitie
In 2023 implementeren we de nieuwe Omgevingswet. Er wordt hard gewerkt aan de voorbereidingen, zoals een nieuwe legesverordening en een omgevingsvisie.

Verder is 2023 het laatste jaar dat we een bijdrage leveren aan de huidige Regio Deal. Er lopen momenteel gesprekken voor een nieuwe Regio Deal. Het is afwachten of ook in onze regio hiervoor nieuwe initiatieven ontstaan.

Doelstellingen

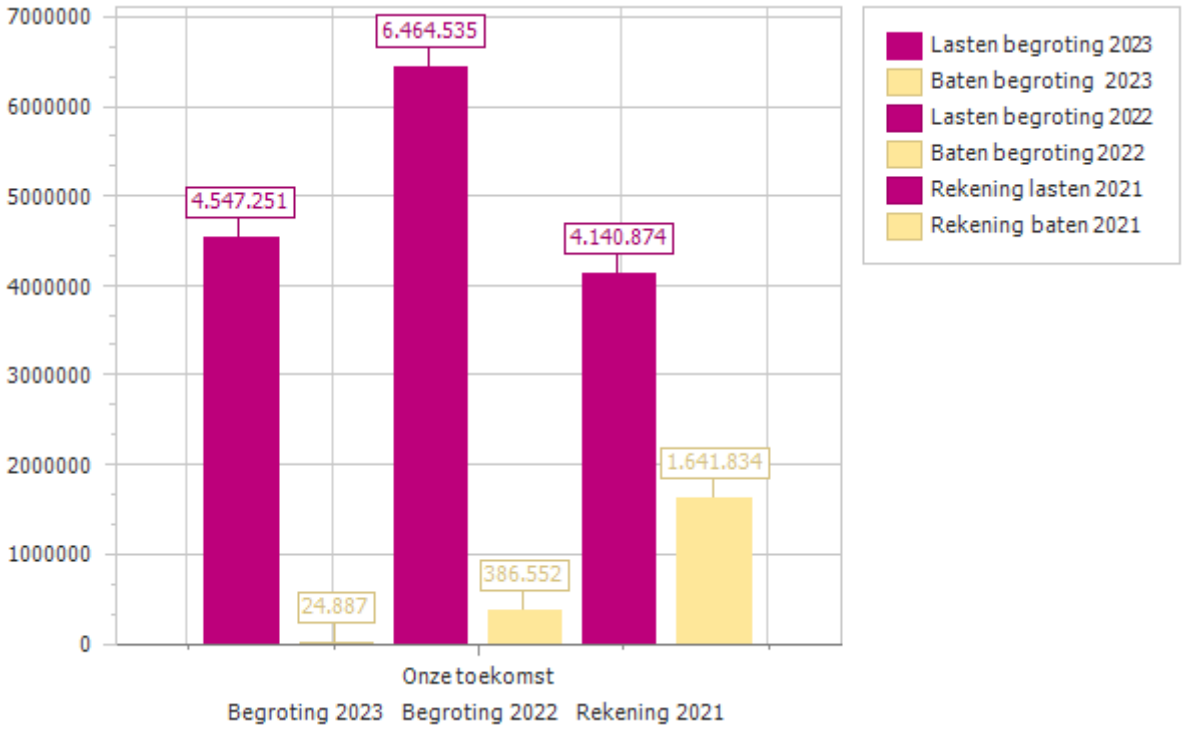
De veranderende rol van de gemeente	
Wat willen we bereiken?	**Wat gaan we daarvoor doen?**
1. Invoeren Omgevingswet.	1.1 De Omgevingsvisie gezamenlijk met stakeholders opstellen. 1.2 De omgevingsplannen opstellen. 1.3 Implementeren van een nieuwe manier van werken door middel van inzet omgevingscoach en participatie.

WAT MAG HET KOSTEN?

Begrote baten en lasten

Hieronder geven we de begrote baten en lasten per taakveld weer. De cijfers van de rekening 2021 zijn gebaseerd op de vastgestelde jaarstukken 2021. De cijfers van de begroting 2022 zijn conform de cijfers van de Bestuursrapportage 2022-I, aangevuld met de budgetten van 'nog uit te voeren werken' en enkele administratieve begrotingswijzigingen. De cijfers van de begroting 2023 zijn zoals de begroting 2023 is opgesteld.

Onze toekomst		**Begroting 2023**			**Begroting 2022**			**Rekening 2021**		
Taakvelden		**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
0.1	Bestuur	2.220		2.220	4.125	296	3.829	2.008	1.276	732
5.3	Cult.presentatie, -productie en -partic.	210	1	209	376	66	310	197	26	171
5.4	Musea	212	5	207	221	5	216	217	5	213
5.6	Media	591		591	661		661	646	200	446
7.4	Milieubeheer	1.315	19	1.296	1.082	19	1.062	1.072	135	937
Totaal x € 1.000		**4.548**	**25**	**4.523**	**6.465**	**386**	**6.078**	**4.140**	**1.642**	**2.499**

Onze leefomgeving

	Subthema’s: - Ruimte en groen; - Wonen en leefbaarheid; - Wegen en verkeer; - Openbare orde en veiligheid.

Ruimte en groen

Ambitie
Een groene leefomgeving met karakter en uitstraling typeert onze gemeente. Onze omgeving is aantrekkelijk en schoon. Hoe wij in de toekomst omgaan met onze leefomgeving vraagt om nieuwe inzichten en creatieve integrale oplossingen. We luisteren hierbij nadrukkelijk naar onze inwoners en onze ondernemers.

In het derde kwartaal van 2022 start de afdeling groen met het vernieuwen van haar beleid. In het bijzonder zal aandacht worden gegeven aan de groenvisie, een groenvisie die invulling moet geven aan de vraag hoe we ons unieke karakter en uitstraling van de groene ruimte kunnen behouden en versterken. Klimatologische veranderingen worden steeds meer zichtbaar en hebben effecten op vele beleidsvelden, daarom zal bij de beleidsvorming worden gezocht naar integrale oplossingen middels uitgebreide participatie met interne- en externe stakeholders. Volgens planning wordt het nieuwe beleid in het eerste kwartaal van 2023 aangeboden aan uw gemeenteraad. Het nieuwe beleid omvat de algemene groenvisie, het bomen- en bermen beheerprogramma en het beheerprogramma invasieve soorten, inclusief de behandeling van de motie bermplanten. Bij beleidsveranderingen ten opzichte van het vastgestelde Integraal beheer openbare ruimte (IBOR) worden de financiële effecten in kaart gebracht.

Doelstellingen

Ruimte en groen	
Wat willen we bereiken?	**Wat gaan we daarvoor doen?**
1. Het ontwikkelen van nieuwe inzichten en creatieve integrale oplossingen voor onze leefomgeving.	1.1 Een nieuwe groenvisie opstellen. 1.2 Een nieuwe boombeheerplan en kapverordening opstellen. 1.3 Een document opstellen waarin we beschrijven hoe we om willen gaan met invasieve soorten.

Wonen en leefbaarheid

Ambitie
Op het gebied van wonen staan we voor een grote opgave. Ook onze gemeente wil daar een bijdrage aan leveren. De concrete ambitie van het college is om deze bestuursperiode 200 woningen te bouwen. De focus ligt daarbij op de dorpen Borger en Nieuw-Buinen. We werken mee aan nieuwe particuliere initiatieven zoals Tiny Houses. Verder zijn we zelf aan zet in het afronden van Daalkampen en het ontwikkelen van de plannen in Nieuw-Buinen rondom de MFA.

Verder hebben we ambities om intensief contact te houden met woningcorporaties met als doel om voldoende sociale huurwoningen te realiseren. Zo willen we een minimumpercentage sociale huur bij nieuwbouw realiseren en onze eigen inwoners zoveel mogelijk voorrang geven. Ook jongeren willen we stimuleren om zich tijdig bij woningcorporaties aan te melden.

Verder streven we bij herstructurering naar een integrale aanpak met aandacht voor de openbare ruimte.

De komende jaren wordt verder ingezet op het verbeteren van de leefbaarheid door het vernieuwen van een aantal voorzieningen. Deze begroting bevat o.a. middelen voor vernieuwing van sporthal De Koel en het realiseren van een nieuwe basisschool op basis van het Integraal Huisvestingsplan Onderwijs.

Doelstellingen

Wonen en leefbaarheid	
Wat willen we bereiken?	**Wat gaan we daarvoor doen?**
1. Voldoende sociale huur - en koopwoningen en daarmee de betaalbare woningvoorraad vergroten.	1.1 Minimum percentage huurwoningen realiseren bij nieuwe woningbouw. 1.2 Onderzoeken of een revolverend fonds ten behoeve van woningbouw gerealiseerd kan worden. 1.3 Tegengaan huisjes melkers/speculanten door middel van zelfbewoningsplicht. 1.4 Indien mogelijk voorrang geven aan eigen inwoners bij kopen beschikbare woningen. 1.5 Een uitvoeringsprogramma van de Woonvisie 2022+ opleveren. Dit als basis voor de planning en prioritering van de bouw van woningen. 1.6 Ruimte bieden voor innovatieve woningbouw zoals Tiny houses.
2. Voldoende aanbod in sociale huurwoningen realiseren.	2.1 Jongeren stimuleren om zich op tijd in te schrijven bij woningcorporaties. 2.2 Afstemming vraag en aanbod vanuit Woonvisie met corporaties en huurdersorganisaties. 2.3 Bij herstructurering streven naar een integrale aanpak met aandacht voor woningen en openbare ruimte,

	zoals in het gebiedsontwikkelingsplan 2e Exloërmond Midden en West.
3. Verbeteren maatschappelijk vastgoed.	3.1 Afronden onderzoek toekomst beheer MFA's. 3.2 Herschikking maatschappelijke voorzieningen in Borger (inclusief Willibrordkerk).
4. Verbeteren voorzieningen sport.	4.1 Afronden privatisering kerncomplexen Nieuw-Buinen en Valthermond. 4.2 Realiseren renovatie sportpark Odoorn. 4.3 Voorbereiden nieuwbouw de Koel. 4.4 Voorbereiden privatisering Borger.
5. Actuele voorzieningen voor het basisonderwijs realiseren.	5.1 Vaststellen Integraal huisvestingsplan (IHP) onderwijs door de gemeenteraad. 5.2 Voorbereiding bouw eerste basisschool op basis van prioritering IHP.

Openbare orde en veiligheid

Ambitie
Op het gebied van openbare orde en veiligheid willen we in 2023 vooral inzetten op bewustwording en het voorkomen van ondermijning. Daarvoor is het noodzakelijk dat het BIBOB beleid wordt vernieuwd.

Doelstellingen

Openbare orde en veiligheid	
Wat willen we bereiken?	**Wat gaan we daarvoor doen?**
1. Bewustwording creëren onder medewerkers dat criminele ondermijning plaatsvindt en dat bij signalen een actueel Bibob-instrumentarium ingezet kan worden.	1.1 Actualiseren beleidsregel Bibob. 1.2 Organiseren ondermijningsdag voor college raad en medewerkers. 1.3 Programma versterking weerbaarheid tegen zorgfraude en versterking weerbaarheid buitengebied. 1.4 Inrichten informatieknooppunt ondermijning. 1.5 Meedraaien in concrete RIEC-casusoverleggen. 1.6 Activeren en stimuleren medewerkers en ketenpartners tot deelname aan relevante opleidingen en trainingen. 1.7 Verder uitrollen toepassing Bibob-beleidsregel binnen organisatie: onderdelen subsidies/inkoop/aanbesteding.

Wegen en verkeer

Ambitie
In 2023 geven we een impuls aan het onderhoud van ons wegennet, waarbij we met name aandacht schenken aan voet- en fietspaden en de plattelandswegen in relatie tot de recreatieve routes en de toegankelijkheid. Uiteraard worden nieuwe inrichtingen aangepast aan de kaders van het Gemeentelijk Verkeers- en Vervoerplan (GVVP). Scholen en routes daarnaartoe hebben hierbij speciale aandacht. Verder zetten we in 2023 in op het voortzetten van de contacten met het OV-bureau Groningen-Drenthe.

Doelstellingen

Wegen en verkeer	
Wat willen we bereiken?	**Wat gaan we daarvoor doen?**
1. Verbeteren verkeersveiligheid, leefbaarheid en bereikbaarheid.	1.1 Toewerken naar realisatie Doorfietsroute Borger-Exloo-Valthe-Emmen. 1.2 Projecten uitvoeren binnen de kaders van het Gemeentelijk Verkeer- en Vervoersplan (GVVP).* 1.3 Huidige contacten het OV-bureau Groningen-Drenthe voortzetten.
2. Bevorderen kwaliteit voetpaden.	2.1 Voetpaden (voorlopig eenmalig) inspecteren en MJP opzetten.

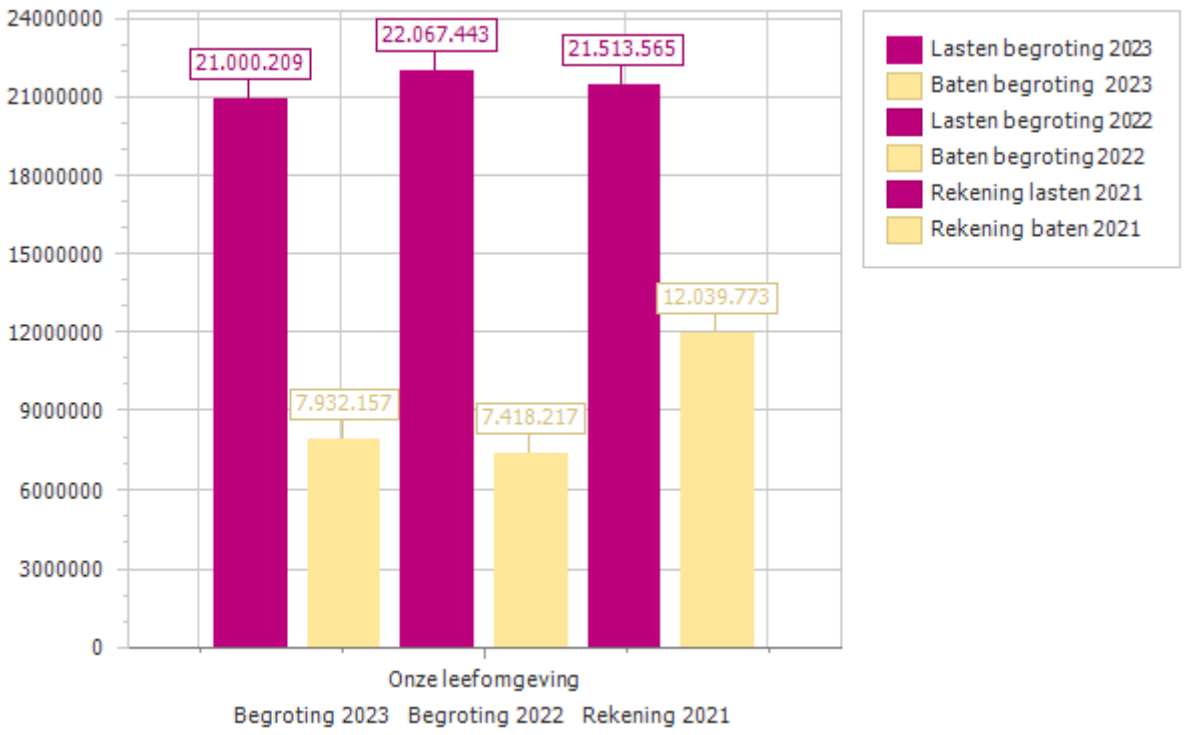
*** Toelichting GVVP-projecten 2023**
Met de resterende GVVP gelden van afgelopen jaar, nieuw GVVP-budget vanuit de begroting 2023 en toegekende provinciale subsidie is er voldoende budget beschikbaar voor uitvoering van de projecten Valtherweg-Exloërweg en Dwarsdiep/Dwarskade. Deze projecten zijn door diverse omstandigheden in 2022 helaas nog niet gerealiseerd, maar zullen in 2023 wel op de planning staan. De uitvoering van de projecten Zuiderdiep Drouwenermond en Exloërweg Valthe, tussen de Hondsrugweg en Weerdingerweg, is qua planvorming voorzien in 2023. Uitvoering daarvan is gepland, mits er voldoende budget beschikbaar wordt gesteld, voor 2024.

WAT MAG HET KOSTEN?

Begrote baten en lasten

Hieronder geven we de begrote baten en lasten per taakveld weer. De cijfers van de rekening 2021 zijn gebaseerd op de vastgestelde jaarstukken 2021. De cijfers van de begroting 2022 zijn conform de cijfers van de Bestuursrapportage 2022-I, aangevuld met de budgetten van 'nog uit te voeren werken' en enkele administratieve begrotingswijzigingen. De cijfers van de begroting 2023 zijn zoals de begroting 2023 is opgesteld.

Onze leefomgeving		**Begroting 2023**			**Begroting 2022**			**Rekening 2021**		
Taakvelden		**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
0.3	Beheer overige gebouwen en gronden	969	211	758	847	207	640	328	157	171
1.1	Crisisbeheersing en brandweer	1.564	1	1.563	1.519	1	1.519	1.484	2	1.482
1.2	Openbare orde en veiligheid	291		291	384		384	215	66	149
2.1	Verkeer en vervoer	3.992	74	3.918	3.647	74	3.573	3.096	35	3.060
4.2	Onderwijshuisvesting	1.087	89	998	1.213	80	1.132	949	266	683
5.2	Sportaccommodaties	2.594	265	2.329	2.495	259	2.236	2.003	236	1.767
5.5	Cultureel erfgoed							22		22
5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	3.547	36	3.510	4.099	-35	4.134	3.734	186	3.549
7.2	Riolering	2.158	3.174	-1.016	2.063	3.154	-1.091	1.865	3.188	-1.323
7.3	Afval	2.017	2.833	-817	1.955	2.775	-820	1.896	2.910	-1.015
7.5	Begraafplaatsen en crematoria	368	172	196	375	167	208	340	143	197
8.1	Ruimtelijke ordening	1.215	94	1.121	2.177	94	2.083	1.634	169	1.465
8.2	Grondexploitatie (niet-bedrijventerreine	85	472	-387	85	112	-27	2.939	3.287	-348
8.3	Wonen en bouwen	1.113	510	603	1.208	529	679	1.008	1.394	-385
Totaal x € 1.000		**21.000**	**7.931**	**13.067**	**22.067**	**7.417**	**14.650**	**21.513**	**12.039**	**9.474**

24000000
21000000
18000000
15000000
12000000
9000000
6000000
3000000
0
21.000.209
7.932.157
22.067.443
7.418.217
21.513.565
12.039.773
Lasten begroting 2023
Baten begroting 2023
Lasten begroting 2022
Baten begroting 2022
Rekening lasten 2021
Rekening baten 2021
Onze leefomgeving
Begroting 2023
Begroting 2022
Rekening 2021

Onze portemonnee

	Thema Onze portemonnee bevat de volgende onderdelen: - Overzicht van baten en lasten; - Financiële beleidskaders; - Bezuinigingen; - De Knoppen; - Financiële begroting; - Wat mag het kosten?

Ambitie

Op het gebied van ICT willen we vooral inzetten op het informatieveiligheid en het voorkomen van bijvoorbeeld cyberaanvallen. Verder is de Common Ground een ontwikkeling die we nadrukkelijk blijven volgen en waar we naar verwachting op termijn in willen investeren om onze systemen veilig en werkbaar te houden.

Voor wat betreft personeel blijven we inzetten op het verhogen van werkgeluk. Ook bevat deze begroting een bestedingsvoorstel om het trainee programma te verlengen, omdat we zien dat de trainees van toegevoegde waarde zijn voor onze organisatie. Waar we dat kunnen gaan we samenwerken met goed gekozen samenwerkingspartners. Ook gaan we het gemeentehuis toekomstbestendig maken door middel van renovatie en verduurzaming.

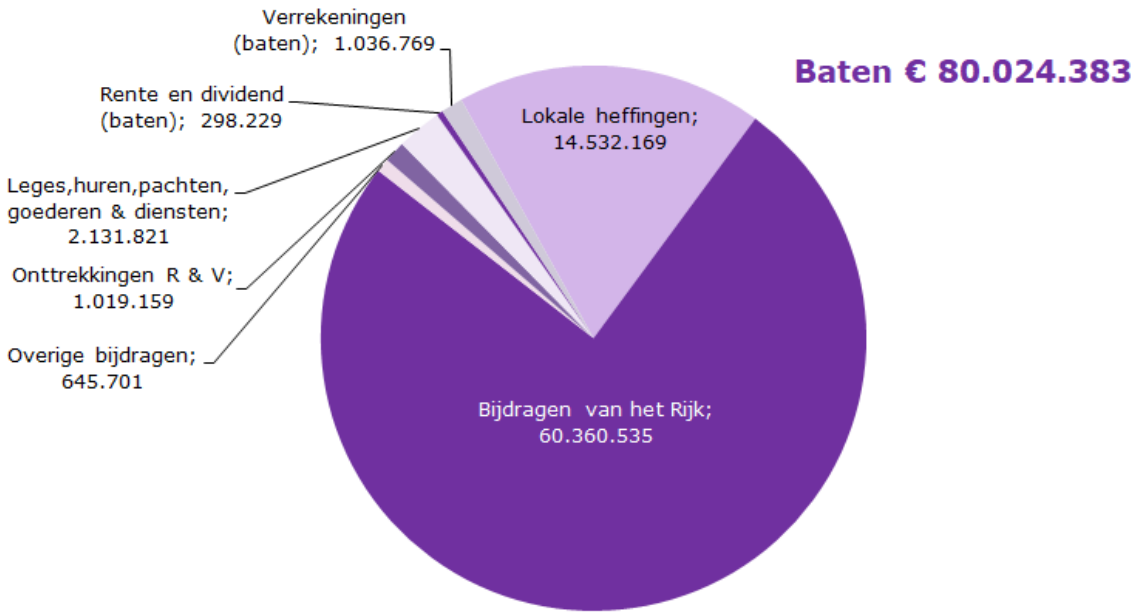
In deze begroting zijn de voorstellen van het coalitieakkoord om de gemeentefinanciën aan te passen verwerkt. Hierdoor is er meer financiële ruimte gecreëerd om de wensen vanuit het coalitieakkoord te realiseren.

Doelstellingen

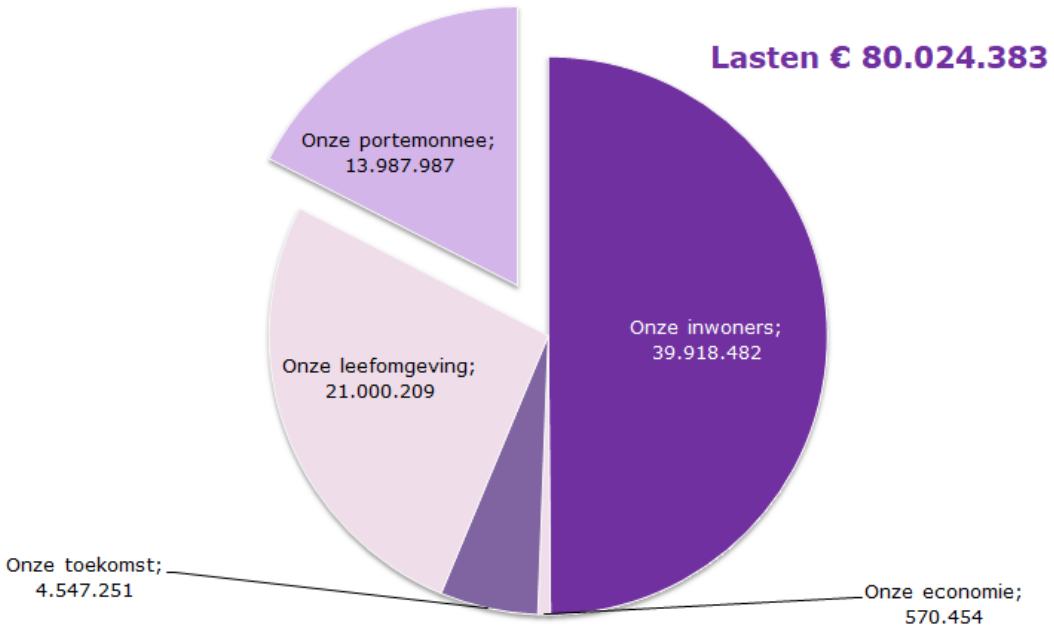
Onze portemonnee	
Wat willen we bereiken?	**Wat gaan we daarvoor doen?**
1. Verbeteren van informatieveiligheid.	1.1 ICT systemen zo actueel en veilig mogelijk maken. 1.2 Actualiseren dienstverleningsovereenkomst Emmen. 1.3 Risicoanalyse opstellen met Baseline informatieveiligheid Overheid (BIO) als kader. 1.4 Bewustwording over informatieveiligheid in onze organisatie vergroten. 1.5 Actualiseren bedrijfscontinuïteitsplan en aanvullen met de dreiging van cyberaanvallen. 1.6 Onze bijdrage leveren aan het initiatief “Common Ground”. 1.7 Versterken I -organisatie en het informatiemanagement op orde brengen.
2. Kwantitatief en kwalitatief goed toegerust op de opgaven die voorliggen of op ons afkomen.	2.1 Verhogen werkgeluk aan de hand van de swingende tent op basis van de werkgeluksscan. 2.2 Verlengen trainee programma. 2.3 Inzetten van een recruiter. 2.4 Inzet voor arbeidsmarktcommunicatie (incl. social media).
3. Daar waar we het werk niet alleen aankunnen, dit oppakken met goed gekozen samenwerkingspartners.	3.1 Onderzoeken kansen samenwerking.
4. Een werkomgeving (huisvesting) die het werk optimaal faciliteert.	4.1 Renoveren gemeentehuis.

5. Middelen beschikbaar stellen voor investeringen uit het Meerjarig investeringsplan en voor het realiseren van doelen uit het bestuursprogramma.	5.1 Toeristenbelasting verhogen in de kadernota 2023. 5.2 OZB jaarlijks met 1% extra verhogen. 5.3 Indien nodig onttrekkingen aan de VAR doen. 5.4 De coronareserve indien nodig inzetten. 5.5 Onttrekkingen doen aan de bufferreserve gronden.

Overzicht van baten en lasten

De gemeente heeft in 2023 € 80 miljoen aan baten. Het grootste deel hiervan komt van het Rijk, namelijk ongeveer € 60,4 miljoen. Daarnaast ontvangen wij ongeveer € 14,5 miljoen aan heffingen (OZB, afvalstoffenheffing, rioolrechten, toeristenbelasting e.d.). De overige opbrengsten zijn onder andere opbrengsten voor leges, rente, huren en pachten. Met deze totale opbrengsten kunnen we uitvoering geven aan de ambities en doelen die in de thema's benoemd zijn.

De gemeente is niet uit op het maken van winst. Daarom zijn de totale lasten gelijk aan de totale baten, dus ook rond € 80 miljoen. Aan het thema 'Onze inwoners' wordt ca. € 39,9 miljoen uitgegeven. Aan het thema 'Onze leefomgeving' bijna € 21 miljoen, het thema 'Onze toekomst' rond € 4,5 miljoen en aan 'Onze economie' circa € 0,6 miljoen. Daarnaast is er nog een thema 'Onze portemonnee' waar € 14 miljoen aan wordt uitgegeven.

Financiële Beleidskaders

In bijlage 2 geven we de financiële kaders weer. In de Kadernota 2023 zijn deze kaders geactualiseerd. Deze begroting is op basis van de meest recente financiële kaders opgesteld. Dit zijn kaders voor het omgaan met de baten en lasten van Onze portemonnee. Deze financiële kaders zijn leidend voor de gehele budgetcyclus en vormen de basis voor de begroting 2023. In de raadsvergadering van 23 juni 2022 heeft u bij het vaststellen van de Kadernota 2023 expliciet ingestemd met de voorgestelde financiële kaders. Het kader met betrekking tot het Grondbedrijf is in de Kadernota 2023 aangepast. De raad heeft ingestemd met het voorstel het percentage voor de reservering van de Bufferreserve Gronden te verlagen van 50% naar 30%.

Deze kaders vormen de basis voor het samenstellen van deze begroting en de raad heeft de mogelijkheid om bij de Begroting 2023 de financiële kaders eventueel nog te wijzigen.

Financieel toezicht provincie Drenthe
In de Kadernota 2023 hebben we u over het financieel toezicht over het begrotingsjaar 2022 geïnformeerd. Onze financieel toezichthouder, de provincie Drenthe, beoordeelt voor aanvang van het begrotingsjaar of voor onze gemeente repressief of preventief toezicht geldt. De provincie Drenthe heeft besloten om onze gemeente onder repressief begrotingstoezicht voor 2022 te plaatsen.
De overwegingen van dit besluit zijn:
1. De Begroting 2022 en Jaarrekening 2020 zijn tijdig toegestuurd.
2. De Begroting 2022 is structureel en reëel in evenwicht.

Op 7 september 2022 heeft het zogenaamde tweede fase begrotingsonderzoek van de provincie Drenthe plaatsgevonden. Het doel van dit onderzoek is het beoordelen van de

realiteitswaarde van de begroting en de meerjarenbegroting. Het uitgangspunt is dat de structurele lasten worden gedekt door structurele baten.

De provincie Drenthe heeft in dit onderzoek specifiek ingezoomd op de volgende onderwerpen:
- Verslag van bevindingen van de accountant;
- Stand van zaken met betrekking tot begroting, meerjarenraming, bestuursrapportages en kadernota;
- Overzicht van incidentele baten en lasten;
- Sociaal domein;
- Algemene uitkering.

De provincie Drenthe maakt een kwaliteitsbeoordeling van de financiën van gemeenten. Deze beoordeling wordt aan de hand van diverse kwaliteitscriteria gedaan zoals naleven wet- en regelgeving (BBV, circulaires en voorschriften), kengetallen, realiteitswaarde van lasten en baten etc. Uit deze beoordeling geeft onze toezichthouder onze gemeente een **8,9**. Het hoogste cijfer dat tot nu toe aan een gemeente is toegekend. Het college is trots op deze waardering en dankt allen die hieraan een bijdrage hebben geleverd, zowel ambtelijk als ook de raad. De raad stelt namelijk kaders vast en is verantwoordelijk voor het budgetrecht.

De verwachting is dat het verslag van dit onderzoek voor de begrotingsvergadering beschikbaar komt en zal dan worden toegevoegd aan de begrotingsstukken. Aanvullend zal het verslag ook worden geagendeerd in de commissie Financiën.

Financiële kaders
Wij hanteren bij de toelichting van de kaders dezelfde nummering van de kaders, zoals ze ook in bijlage 2 zijn opgenomen. We concluderen dat er met uitzondering van de OZB geen kaders zijn aangepast en/of toegevoegd. Voor de wijziging van het kader OZB is een apart beslispunt opgenomen. De volgende kaders worden nader toegelicht.

<u>2. Beleidsintensivering (knop 2)</u>
Uit bijlage 2 blijkt dat voor incidentele bestedingsvoorstellen een bedrag van € 250.000 beschikbaar is. Dit is een minimum bedrag voor toekenning van nieuw beleid bij de begroting en Bestuursrapportage I.

<u>5 Gemeentefonds</u>
Voor de algemene uitkering van het gemeentefonds hanteren we een behoedzaamheid van 5 punten algemene uitkering. Dit staat gelijk aan € 200.000. Tevens hebben we in het memo van de meicirculaire toegelicht dat we hebben geanticipeerd op verwachte bezuinigingen in de toekomst. Daarmee hebben we een behoedzame raming van de algemene uitkering opgenomen. Ook volgens de provincie een verstandige keuze in financieel onzekere tijden.

<u>6 Financiering / 7 Rente</u>
Het beleidskader is sturing conform BBV op lage rentekosten. De rente is de afgelopen jaren voor zowel korte leningen als lange leningen erg laag geweest. Een bijzonder fenomeen is dat de rente voor kortlopende leningen een periode negatief is geweest. Binnen de mogelijkheden van de BBV hebben we daar zoveel mogelijk gebruik van gemaakt. We zien nu dat de rente voor kortlopende als langlopende leningen toenemen. Voor het financieren van de meerjarige investeringen hebben we recentelijk een langlopende lening van € 15 miljoen afgesloten voor een rentepercentage van 2,5%. Dit is toevallig exact hetzelfde rentepercentage dat we hanteren voor nieuwe investeringen (kader 7). Zodoende we zijn nog niet genoodzaakt ons financieel kader aan te passen.

8. Prijsstijging
Onze budgetten zijn niet standaard geïndexeerd. Momenteel zijn de prijsstijgingen zodanig hoog dat we bij de meicirculaire hiervoor een stelpost van structureel € 1.140.000 hebben opgenomen. In deze begroting geven we gedeeltelijk invulling aan deze stelpost. Zie ook hiervoor de specificatie verderop in dit thema.

9. Bedrijfsvoering
De CAO voor de gemeente loopt tot 1 januari 2023. In deze begroting gaan we, conform kader voor bedrijfsvoering, uit van een stijging van de loonkosten van 3%. Hiervan is 2% voor de indexering van de lonen. De verwachting is dat dit percentage ontoereikend is, namelijk de CAO gemeenten wordt vaak afgestemd op de CAO van het Rijk en deze is recentelijk met een hoger percentage dan 2% vastgesteld. We vinden het te prematuur om het door de raad vastgestelde kader af te wijken. Ook wachten wij eerst af of het Rijk middels circulaires hiervoor via de algemene uitkering een financiële compensatie biedt. De stelpost indexering biedt mogelijkheden om toekomstige CAO stijgingen op te vangen.

10. Gemeenschappelijke regelingen
Bij het opstellen van de Kadernota 2023 hebben we de gevraagde meerjarige bijdragen van de gemeenschappelijke regelingen in overeenstemming gebracht met de ramingen in onze begroting. In deze begroting hebben we de ramingen overgenomen van de GR begrotingen die definitief door het algemeen bestuur zijn vastgesteld.

11. Grondbedrijf
In de Kadernota 2023 heeft de raad besloten om het financiële kader met betrekking tot het Grondbedrijf aan te passen. Het percentage voor de reservering van de Bufferreserve Gronden is van 50% naar 30% verlaagd. De risico's van het Grondbedrijf zijn als gevolg van de huidige economische situatie fors verminderd. Op dit moment zijn alle kavels verkocht of in optie genomen.

13. Afschrijving
Uit de door de raad vastgestelde financiële verordening blijken de afschrijvingstermijnen van investeringen. Voor bijvoorbeeld nieuwbouw wordt een afschrijvingstermijn van 40 jaar gehanteerd. Uit onderzoeken blijken dat bij duurzame investeringen (bijvoorbeeld energieneutraal en duurzame materialen) de levensduur 50 jaar is. Voor het investeringsvoorstel over de Koel is middels een afzonderlijk beslispunt gevraagd om af te wijken van de financiële verordening en in te stemmen met een afschrijvingstermijn van 50 jaar voor de bouwkundige onderdelen. Wij komen met een voorstel om de financiële verordening op dit punt aan te passen.

14. Projecten (Vastgoed en Geld)
Alleen de gebouwen en groen budgetten hebben nog recht op een deel uit het Vastgoed en geld budget. Vanaf nu voegen we aan nieuwe jaren in de meerjarenraming € 25.000 per jaar toe.

15. Belastingen: OZB
Het kader van de begroting en meerjarenraming is een OZB-verhoging van 2,75%. Dit kader is gewijzigd naar aanleiding van het nieuwe coalitieakkoord. We stellen voor om het tarief OZB in 2022 met 2,75% te verhogen. Zie verder de paragraaf lokale heffingen.

15. Belastingen: toeristenbelasting
In de Kadernota 2023 is het tarief verhoogd door middel van een amendement. Voor nadere informatie verwijzen we naar de paragraaf lokale heffingen.

17. Leges
De verhoging van de OZB is gekoppeld aan de leges. We stellen in 2023 een OZB verhoging van 2,75% voor. Dat geldt ook voor de tarieven van de leges. Deze

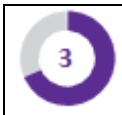
aanpassingen nemen we mee in de legesverordening. We merken op dat de tarieven van de rijbewijzen, paspoorten en ID-kaarten, voor zover ze al het maximum wettelijk tarief hebben bereikt, niet geïndexeerd worden.

Bezuinigingen

Deze begroting 2023 bevat geen incidentele of structurele bezuinigingen voor 2023 en meerjarenraming.

De Knoppen

In dit onderdeel beschrijven we de beschikbare bestedingsruimte voor het begrotingsjaar 2023 en de meerjarenbegroting 2024-2027. We beschrijven hoe de bestedingsruimte zich heeft ontwikkeld ten opzichte van de Kadernota 2023. Met deze bestedingsruimte kunnen we onze nieuwe of gewijzigde ambities realiseren. De bestedingsruimte bestaat uit 5 knoppen:

	Knop saldo begroting: de structureel beschikbare middelen die we kunnen inzetten voor meerjarige uitgaven.
	Knop beleidsintensivering: de incidenteel beschikbare middelen die we kunnen inzetten voor eenmalige uitgaven.
	Knop belastingen: de mogelijkheid om financiële ruimte te creëren door de belastingen extra te verhogen.
	Knop bezuinigingen: de middelen die we kunnen vrijspelen door oud beleid te schrappen om ambities en dus nieuw beleid te realiseren.
	Knop vrije algemene reserve (VAR): de middelen die we eventueel aanvullend beschikbaar hebben om onze ambities te realiseren.

2.1 Knop 1: Saldo begroting

In onderstaand overzicht is het verloop van knop 1 saldo begroting zichtbaar.

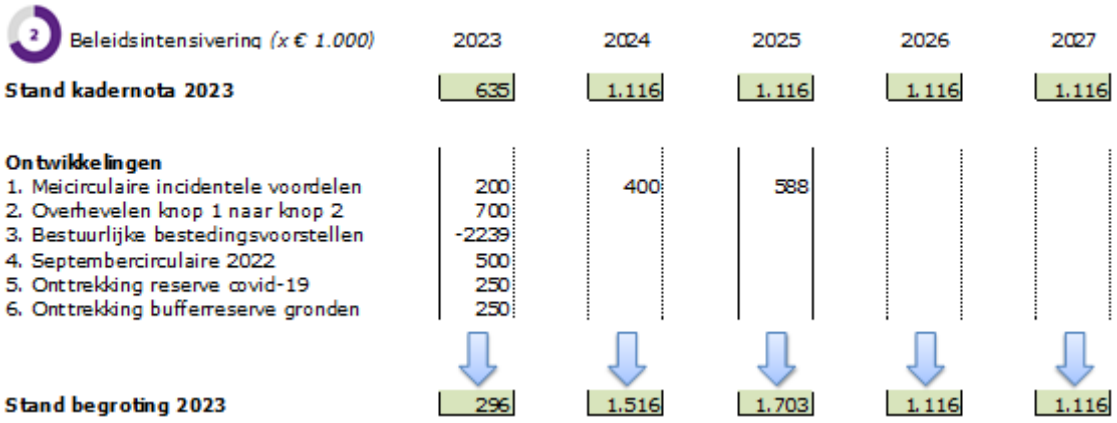
Saldo begroting *(x € 1.000)*	2023	2024	2025	2026	2027
Stand kadernota 2023	16	-104	-92	500	500
Ontwikkelingen					
1. Amendement toeristenbelasting	300	300	300	300	300
2. Meerkosten Esdal College	55	-44	-44	-44	-44
3. Uitbreiding 0,5 FTE wethouder	-50	-50	-50	-50	-50
4. Fietspad Eeserstraat-Westdorpsbrug	-4	-4	-4	-4	-4
5. Meicirculaire 2022	860	785	710	635	635
6. Stelpost jeugdzorg				-520	-993
7. Financiering	39	-204	-259	-271	-314
8. Index 2027 (baten - lasten)					47
9. Actualisatie kleinere budgetten	63	74	99	126	105
10. OZB verhoging van 1,75% naar 2,75%	65	130	195	260	325
11. Overhevelen knop 1 naar MJIP	-200				
12. Overhevelen knop 1 naar knop 2	-700				
13. Bestuurlijke bestedingsvoorstellen	-441	-441	-441	-441	-441
Stand begroting 2023	3	442	414	491	66

Toelichting

1. Het aangenomen amendement toeristenbelasting is verwerkt na vaststelling van de Kadernota 2023. Dit geeft een extra opbrengst van € 300.000. Dit bedrag is toegevoegd aan het saldo van de begroting.
2. Na behandeling van de kadernota heeft de raad een besluit genomen over de meerkosten van het Esdal College. Dit betekent vanaf 2024 € 43.500 extra Doordecentralisatie vergoeding voor het Esdal om de nieuwbouw te kunnen realiseren. In 2023 is het een voordeel omdat de vergoeding pas beschikbaar wordt gesteld als het nieuwe Esdal College gereed is en we hadden wel de volledige jaarlijkse vergoeding opgenomen.
3. In het nieuwe college is de formatie wethouders met 0,5 FTE is uitgebreid. De uitbreiding is financieel verwerkt in de begroting 2023.
4. De raad heeft een besluit genomen over het fietspad Eeserstraat-Westdorperbrug. De kapitaallasten verwerken we in de begroting 2023.
5. Dit betreft het financiële effect op saldo begroting als gevolg van de Meicirculaire 2022. Hierover bent u geïnformeerd aan de hand van een memo voor het zomerreces.
6. Vanaf 2026 kent de verwachte compensatie voor jeugdhulp vanuit het Rijk een forse terugval. In 2027 is de verwachte compensatie zelfs geheel nihil. Zodoende zijn we genoodzaakt om voor de jaren 2026 en 2027 een extra onttrekking aan knop 1 saldo begroting te doen om het jeugdbudget op niveau te houden. In 2026 gaat het om € 520.000 en in 2027 om € 993.000.
7. De financiering betreft aanpassingen van kapitaallasten en rente met betrekking tot vaste activa, reserves, voorzieningen en vaste geldleningen.
8. Dit betreft de indexering van jaarschijf 2026, zoals bedrijfsvoering, algemene uitkering, OZB, gemeenschappelijke regelingen etc.
9. Vele budgetten zoals verzekeringen, huuropbrengsten in de begroting zijn gecontroleerd. Dit resulteert in een klein voordeel.
10. Dit is de verhoging van de OZB van 1,75% naar 2,75% op basis van het coalitieakkoord.
11 en 12. Omdat knop 1 saldo begroting in jaarschijf 2023 incidentele ruimte bood hebben we een deel overgeboekt naar het budget voor het MJIP en knop 2.
13. Dit betreft de structurele bestuurlijke bestedingsvoorstellen met hoge prioriteit. Voor verdere informatie verwijzen we naar de DPL in de bijlage.

2.2 Knop 2: Budget beleidsintensivering

In onderstaand overzicht is het verloop van knop 2 budget beleidsintensivering zichtbaar.

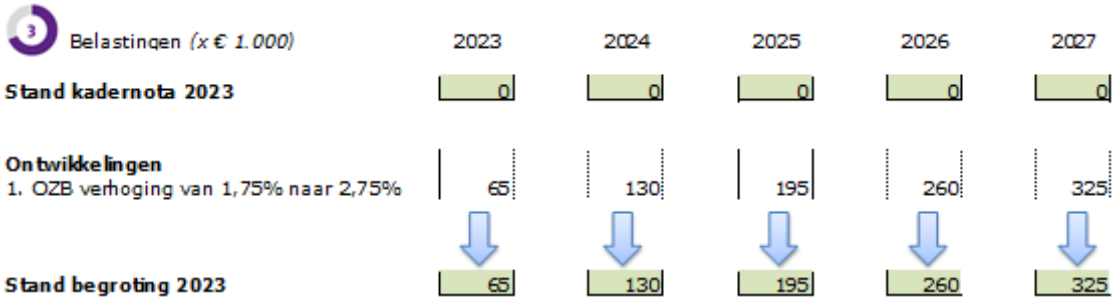

Beleidsintensivering *(x € 1.000)*	2023	2024	2025	2026	2027
Stand kadernota 2023	635	1.116	1.116	1.116	1.116
Ontwikkelingen					
1. Meicirculaire incidentele voordelen	200	400	588		
2. Overhevelen knop 1 naar knop 2	700				
3. Bestuurlijke bestedingsvoorstellen	-2239				
4. Septembercirculaire 2022	500				
5. Onttrekking reserve covid-19	250				
6. Onttrekking bufferreserve gronden	250				
Stand begroting 2023	296	1.516	1.703	1.116	1.116

Toelichting
1. Dit betreft het financiële effect op budget beleidsintensivering als gevolg van de Meicirculaire 2022. Hierover bent u geïnformeerd aan de hand van een memo voor het zomerreces.
2. We hevelen een deel over van knop 1 naar knop 2, omdat knop 1 hiervoor voldoende incidentele ruimte had.
3. Dit betreffen de incidentele bestuurlijke bestedingsvoorstellen met hoge prioriteit. Voor verdere informatie verwijzen we naar de DPL.
4. De septembercirculaire 2022 is positief uitgevallen. Zodoende kunnen we € 500.000 toevoegen aan knop 2. Het structurele voordeel vanaf 2024 voegen we toe aan de stelpost voor indexatie.
5. Dit betreft de onttrekking aan de reserve covid-19 voor de UMO's, armoede en zorg dichterbij en voorzieningen.
6. We onttrekken € 250.000 aan de bufferreserve gronden voor de UMO wonen.

2.3 Knop 3: Belastingen

Hieronder het verloop van knop 3 belastingen.

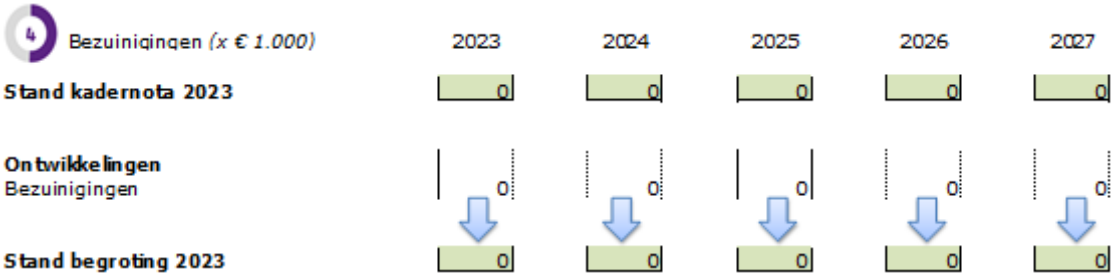

Belastingen *(x € 1.000)*	2023	2024	2025	2026	2027
Stand kadernota 2023	0	0	0	0	0
Ontwikkelingen					
1. OZB verhoging van 1,75% naar 2,75%	65	130	195	260	325
Stand begroting 2023	65	130	195	260	325

Toelichting
In deze begroting is de verhoging van 1,75% naar 2,75% verhoging per jaar verwerkt op basis van het nieuwe coalitieakkoord.

2.4 Knop 4: Bezuinigingen

Hieronder de opgenomen bezuinigingen.

Bezuinigingen *(x € 1.000)*	2023	2024	2025	2026	2027
Stand kadernota 2023	0	0	0	0	0
Ontwikkelingen Bezuinigingen	0	0	0	0	0
Stand begroting 2023	0	0	0	0	0

Toelichting
Deze begroting bevat geen bezuinigingen.

2.5 Knop 5: Vrije Algemene Reserve (VAR)

Hieronder het verloop van de VAR. De VAR zetten we in om een eventueel tekort op te vangen.

VAR (x € 1.000)	2023
Stand kadernota 2023	4.195
Ontwikkelingen	
Stand begroting 2023	4.195

Toelichting
Er worden geen middelen onttrokken aan de VAR voor bestedingsvoorstellen in deze begroting.

Financiële begroting

In dit onderdeel komen verschillende financiële onderdelen aan bod, zoals de invulling van de stelpost indexatie en een specificatie van het Gemeentefonds.

Vennootschapsbelasting en overhead

Vennootschapsbelasting
Door de inwerkingtreding van de 'Wet modernisering Vennootschapsbelasting (VPB) overheidsondernemingen' zijn gemeenten per 1-1-2016 VPB verschuldigd over winstgevende ondernemersactiviteiten.

Alleen de activiteiten binnen de grondexploitaties zijn voor de gemeente Borger-Odoorn VPB plichtige activiteiten. We hebben geen raming opgenomen voor te betalen VPB. Als wij over 2023 VPB verschuldigd zijn dan wordt deze gedekt uit de bufferreserve gronden.

Overhead
Sinds het jaar 2017 presenteren gemeenten conform BBV wetgeving een overzicht van de overheadkosten in hun begroting. Voor de overhead is een landelijk verplicht gestelde definitie gemaakt. De definitie van overhead luidt: 'alle kosten die samenhangen met sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces.' Het uitgangspunt is dat kosten zoveel mogelijk direct worden toegerekend aan de betreffende taken en/of activiteiten.

De overhead bedraagt in 2023: € 9.554.149. Onder de overhead vallen bijvoorbeeld de kosten van het gemeentehuis, maar ook de salariskosten van de ondersteunende afdelingen, zoals financiën, juridische zaken en communicatie.

Overheadpercentage
Voor het bepalen van bepaalde tarieven, zoals de kosten van de reinigingsheffingen en riolering, wordt het overheadpercentage gebruikt. Voor 2023 is het overheadpercentage berekend op 13,79%.

Overheadpercentage per jaar	2020	2021	2022	2023
Overheadpercentage	14,52%	15,24%	13,51%	13,79%

Het overheadpercentage wordt berekend door de overhead te delen door de totale lasten minus de overhead. Na vaststelling van het percentage hebben nog enkele mutaties plaatsgevonden die van invloed zijn op de kosten van de overhead en de totale lasten. Het effect op het overheadpercentage is echter beperkt.

Ten opzichte van andere gemeenten is het lastig aan te geven of het percentage hoog of laag is, omdat gemeenten hun eigen interpretatie geven aan het toerekenen van overheadkosten volgens het BBV.

Specificatie Gemeentefonds

Inleiding
We hebben de algemene uitkering geactualiseerd op basis van de septembercirculaire 2022. Dit is de vertaling voor gemeentes van de Miljoenennota 2023. We gaan in dit onderdeel in op de belangrijkste ontwikkelingen die uit de septembercirculaire 2022 blijken.

Accres
Het volumedeel van het accres is voor de jaren 2022 t/m 2025 vastgezet op de stand van de Voorjaarsnota 2022. Hiermee wordt een eerste belangrijke stap gezet richting

een meer stabiele financiering voor gemeenten. Zodoende heeft in de septembercirculaire alleen het effect van lonen en prijzen gevolgen voor de hoogte van de algemene uitkering in deze jaren. Desondanks viel het accres voor de jaren 2023 t/m 2027 positief uit. Deze verhoging hebben we structureel in de begroting verwerkt. We hebben in de jaren 2023 t/m 2027 € 500.000 structureel opgenomen. De verhoging in 2023 hebben we toegevoegd aan knop 2 budget beleidsintensivering, zodat er voldoende budget over is voor BERAP 2023-I. De verhoging voor de jaren 2024 t/m 2027 is toegevoegd aan de stelpost indexatie. Dit hebben we gedaan, omdat we verwachten dat bij aanhoudende prijsstijgingen verdere indexatie van diverse budgetten in toekomstige jaren noodzakelijk is.

Behoedzaamheid
We leven momenteel in een onzekere periode met diverse crisissen**.** De ontwikkelingen zijn onvoorspelbaar en complex. Daarom hebben we ervoor gekozen om een uiterst behoedzame raming op te nemen van de algemene uitkering. Dat zorgt ervoor dat we ons niet rijk rekenen en een buffer achter de hand hebben voor tegenvallende toekomstige circulaires of onverwachte prijsstijgingen. Ten aanzien van de behoedzaamheid hebben de volgende maatregelen genomen:
1. Onderuitputting: We hebben een structurele raming opgenomen voor onderuitputting van € 150.000.
2. Behoedzaamheid: in het memo van de Meicirculaire 2022 hebben we voorgesteld de behoedzaamheid vanaf 2022 te verhogen naar € 200.000 per jaarschijf. Dit werkt cumulatief door. Dit hebben we gedaan, omdat de omvang van de algemene uitkering is toegenomen en zodoende hebben we de behoedzaamheidsraming van vijf punten ook verhoogd op basis van ons financieel kader.
3. Raming BTW compensatiefonds: Het is geoorloofd om een structurele raming op te nemen voor verwachte uitkeringen van het BTW compensatiefonds. Dit hebben wij niet gedaan, want de stijgingen van het accres in de mei- en septembercirculaire boden voldoende ruimte om een sluitende begroting op te leveren.
4. Anticiperen op bezuinigingen Rijk: Nadat de meicirculaire 2022 was verschenen, was er sprake van dat het Rijk € 10 tot € 15 miljard moest bezuinigen. Daarop anticiperend hebben we lagere raming van de algemene uitkering opgenomen. Uit de septembercirculaire blijkt dat er geen sprake is van bezuinigingen. Toch hebben we besloten deze behoedzaamheid te handhaven in afwachting van nieuwe circulaires.
5. Het coalitieakkoord van het Rijk bevat grote intensiveringen van diverse beleidsterreinen. Dit leidt tot hogere algemene uitkeringen in de jaren 2024 en 2025. In 2026 was echter sprake van terugval. Dit werd het 'ravijnjaar' genoemd. Deze terugval in 2026 is in de septembercirculaire 2022 gedeeltelijk ongedaan gemaakt vanwege een verhoging van circa € 1 miljard. Echter, in 2027 geldt deze verhoging niet. Daarom beschouwen we de verhogingen in 2024 t/m 2026 als incidenteel. Aangezien we geen incidentele voorstellen doen in de begroting voor deze jaren, hebben we besloten deze incidentele extra opbrengsten niet in de meerjarenraming op te nemen.

In onderstaande tabel is de raming van de algemene uitkering voor 2023 zichtbaar. Hierin zijn de genomen maatregelen m.b.t. behoedzaamheid ook zichtbaar.

Gemeentefonds 2023	Mei	September	Verschil
I: Algemene Uitkering	**circulaire**	**circulaire**	
Algemene Uitkering	48.692.109	49.192.109	500.000
Raming onderuitputting	-150.000	-150.000	0
Behoedzaamheid	-400.000	-400.000	0
Raming BTW compensatiefonds	0	0	0
Anticiperen op bezuinigingen Rijk	-1.350.000	-1.350.000	0
Subtotaal onderdeel I	**46.792.109**	**47.292.109**	**500.000**
II: Decentralisatie- en integratieuitkeringen			
Combinatiefuncties	113.188	113.188	0
Voorschoolse Voorziening Peuters	68.946	68.946	0
Armoedebestrijding kinderen	91.762	91.762	0
VTH provinciale Taken	74.423	74.423	0
Versterking omgevingsveiligheid	4.000	4.000	0
Extra capaciteit BOA's	33.104	33.104	0
Subtotaal onderdeel II	**385.423**	**385.423**	**0**
III: Sociaal Domein 3D's			
Participatie	4.540.416	4.540.416	0
Subtotaal onderdeel III	**4.540.416**	**4.540.416**	**0**
Totaal per onderdeel			
Totaal onderdeel I	46.792.109	47.292.109	500.000
Totaal onderdeel II	385.423	385.423	0
Totaal onderdeel III	4.540.416	4.540.416	0
Totaal I t/m III	**51.717.948**	**52.217.948**	**500.000**

Stelpost indexatie prijsstijgingen

In het memo van de meicirculaire 2022 hebben we voorgesteld om een bedrag ter hoogte van € 1.140.000 te storten in een stelpost voor indexering. Dit bedrag is bedoeld om extreme prijsstijgingen op te vangen. In deze begroting presenteren we een voorstel voor gedeeltelijke invulling van deze stelpost.

Uitgangspunt voor de verhoging van budgetten is eenmalige structurele compensatie voor 2023. We verhogen alleen bij extreme prijsverhogingen (>10%) of in het geval het budget totaal niet meer realistisch is. De stelpost wordt niet volledig ingezet. Uit de jaarrekening 2022 zal blijken welke overige budgetten als gevolg prijsstijgingen worden overschreden. Het restant kan op basis van deze informatie in BERAP 2023-I of in de begroting 2024 verder worden verbijzonderd.

De CAO voor de gemeente loopt tot 1 januari 2023. In deze begroting gaan we, conform kader voor bedrijfsvoering, uit van een stijging van de loonkosten van 3%. Hiervan is 2% voor de indexering van de lonen. De verwachting is dat dit percentage ontoereikend is, namelijk de CAO gemeenten wordt vaak afgestemd op de CAO van het Rijk en deze is recentelijk met een hoger percentage dan 2% vastgesteld. We vinden het te prematuur om van het door de raad vastgestelde kader af te wijken. Ook wachten wij eerst af of het Rijk middels circulaires hiervoor via de algemene uitkering een financiële compensatie

biedt. Indien in de septembercirculaire hierover nadere informatie komt, zullen we de raad hierover informeren en/of een voorstel doen.

De septembercirculaire 2023 is positief uitgevallen. Het voorstel is om het voordeel vanaf 2024 te storten in deze stelpost, zodat we bij de BERAP 2023-I of de begroting 2024 weer nieuwe budgetten kunnen indexeren.

Hieronder het voorstel voor invulling en een toelichting per onderdeel.

Nr	Onderwerpen	%	2023	2024	2025	2026	2027
	Gereserveerd		1.140.000	1.140.000	1.140.000	1.140.000	1.140.000
	Benodigd:						
1	Stichting sociale teams		53.000	53.000	53.000	53.000	53.000
2	Indexatie ICT bedrijfsvoering		200.000	200.000	200.000	200.000	200.000
3	Bibliotheken		30.000	40.000	50.000	60.000	70.000
4	Aanbesteding zout	50%	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000
5	Materieel	10%	64.000	64.000	64.000	64.000	64.000
6	Gebouwen	15%	99.000	99.000	99.000	99.000	99.000
7	Wegen	15%	69.516	69.516	69.516	69.516	69.516
8	Brandstoffen	25%	39.860	39.860	39.860	39.860	39.860
9	Gasverbruik	100%	123.312	123.312	123.312	123.312	123.312
10	Elektraverbruik	50%	127.220	125.925	125.925	125.925	125.925
11	Wmo woonvoorzieningen	25%	43.250	43.250	43.250	43.250	43.250
	Totaal:		**869.158**	**877.863**	**887.863**	**897.863**	**907.863**
	Restant:		**270.842**	**262.137**	**252.137**	**242.137**	**232.137**
	Septembercirculaire 2022			500.000	500.000	500.000	500.000
	Nieuw saldo		**270.842**	**762.137**	**752.137**	**742.137**	**732.137**

Toelichting:
1. We verhogen het budget van de stichting sociale teams, omdat ze worden geconfronteerd met hogere energielasten en een CAO loonsverhoging die hoger uitviel dan de beschikbare ruimte hiervoor.
2. We verhogen het ICT budget, omdat het ICT budget de laatste jaren niet is geïndexeerd en meerdere applicaties moeten worden vernieuwd en/of uitgebreid. Ook verbetering van informatiebeveiliging en applicatiebeheer kan hiermee beter worden geborgd.
3. Het budget voor de bibliotheken is de laatste jaren niet geïndexeerd. Stichting Biblionet heeft aangegeven dat niet langer houdbaar is, omdat dit ten koste gaat van de kwaliteit van het bibliotheekwerk. Het voorstel is zodoende om in 2023 een éénmalige structurele verhoging toe te passen en het budget de jaren erna te verhogen met circa 2% van de bijdrage.
4. De prijzen van zout zijn gestegen met 50%. Zodoende dienen we het budget ook met 50% te verhogen.
5. Uit een analyse van afdeling BORG-REAL is gebleken dat de prijzen van materieel met meer dan 10% zijn gestegen. Zodoende verhogen we de prijzen van het materieel ook met 10%.

6. Het voorstel is om het budget voor het onderhoud van gebouwen met 15% te verhogen. Hoewel de prijsstijging van bouwmateriaal per onderdeel ver uiteenloopt is 15% een relatief representatieve budgetverhoging.
7. Ook de kosten voor de aanleg van wegen en infrastructuur zijn met circa 15% gestegen. Het voorstel is daarom om deze verhoging ook in het budget van de wegen door te voeren.
8. Het voorstel is om de budgetten van de brandstoffen in eerste instantie te verhogen met 25%. Daarmee verwachten we redelijk uit te komen als de prijzen van brandstoffen niet verder oplopen.
9. De prijzen van gas zijn extreem gestegen en zijn totaal niet stabiel. Het gas en elektra voor onze gemeentelijke gebouwen moet opnieuw worden aanbesteed, dus de kosten zijn nog niet bekend. Vooruitlopend daarop is het voorstel om het budget voor gasverbruik te verhogen met 100%. Indien dit te weinig is, komen we met een aanvullend voorstel in BERAP 2023-I.
10. De prijsstijging van stroom is voor een gedeelte gekoppeld aan gas. Ook bij stroom zien we een forse toename. Ook hier is het voorstel om vooruitlopend op de uitkomsten van de aanbesteding het budget met 50% te verhogen. Indien dit ontoereikend is, komen we met een voorstel.
11. Het budget voor de Wmo woonvoorzieningen dienen we te verhogen omdat de prijzen van bouwmateriaal behoorlijk zijn gestegen en dit heeft gevolgen voor de tarieven van de woningaanpassingen zoals trapliften, benodigde renovaties van huizen etc.
Voor de toelichting van de dotatie septembercirculaire wordt verwezen naar het hoofdstuk Specificatie Gemeentefonds.

Overzicht van incidentele baten en lasten

Het BBV schrijft voor dat de begroting moet zijn voorzien van een overzicht van incidentele baten en lasten. Eerst presenteren we een overzicht van incidentele en structurele mutaties reserves. Mutaties van de reserves beschouwen we in principe als incidenteel. Behalve als het gaat om reguliere stortingen en/of onttrekkingen die van toepassing zijn op alle jaarschijven en waarvan we niet weten wanneer de storting en/of onttrekking eindigt. Dan beschouwen we de mutatie als structureel.

Specificatie	**Mutatie**	**Mutatie**	**Mutatie**	**Mutatie**	**Mutatie**
Mutaties Reserves	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
Structureel					
Algemene Reserve (WAR)	401.782	401.782	401.782	401.782	401.782
Reserve onderhoud zwembaden	-10.000	-10.000	-10.000	-10.000	-10.000
Res. deelgeb. Visie Monden	-20.000	-20.000	-20.000	-20.000	-20.000
Gekoppelde Reserves	-159.159	-159.263	-159.874	-159.488	-159.610
Subtotaal	**212.623**	**212.519**	**211.908**	**212.294**	**212.172**
Incidenteel					
Algemene Reserve (WAR)	151.500	100.000	50.000		130.350
Bufferreserve gronden	-190.000	305.000	-500.000	-600.000	
Onttrekking VAR (coalitieakkoord)	300.000	300.000	500.000	600.000	
Onttrekking reserve afval	-30.000				
Onttrekking reserve covid-19	-250.000				
Subtotaal	**-18.500**	**705.000**	**50.000**	**0**	**130.350**
Totaal	**194.123**	**917.519**	**261.908**	**212.294**	**342.522**

Toelichting
In bovenstaand overzicht zijn alle positieve bedragen stortingen in reserves en alle negatieve bedragen onttrekkingen aan reserves. Het totaal vormt het saldo van de mutaties op de reserves. In bijna alle jaren hebben we positieve totalen (saldi) en dat betekent dat we per saldo meer storten in reserves dan we er aan onttrekken. Dit is gunstig voor ons eigen vermogen.

	2023	2024	2025	2026	2027
Incidentele lasten					
1. Storting Weerstand Algemene Reserve (WAR)	151.500	100.000	50.000		130.350
2. Storting Bufferreserve gronden	60.000	305.000			
3. Stortingen Vrije Algemene Reserve (VAR)	300.000	300.000	500.000	600.000	
4. Budget beleidsintensivering	296.210	1.515.772	1.703.772	1.115.772	1.115.772
5. Incidentele bestedingsvoorstellen	2.239.000				
Saldo incidentele lasten	**3.046.710**	**2.220.772**	**2.253.772**	**1.715.772**	**1.246.122**
Incidentele baten					
1. Onttrekking bufferreserve gronden	-250.000		-500.000	-600.000	
2. Onttrekking reserve covid-19	-250.000				
3. Onttrekking reserve afval	-30.000				
Saldo incidentele baten	**-530.000**	**0**	**-500.000**	**-600.000**	**0**
Saldo incidentele baten en lasten	**2.516.710**	**2.220.772**	**1.753.772**	**1.115.772**	**1.246.122**
Omschrijving	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
Saldo van baten en lasten	**196.844**	**1.359.367**	**675.671**	**703.763**	**408.372**
Saldo mutaties reserves	-194.123	-917.268	-261.659	-212.293	-342.522
Begrotingssaldo na bestemming	**2.721**	**442.098**	**414.012**	**491.469**	**65.850**
Incidentele baten en lasten (saldo)	2.516.710	2.220.772	1.753.772	1.115.772	1.246.122
Structureel begrotingssaldo	**2.519.431**	**2.662.870**	**2.167.784**	**1.607.241**	**1.311.972**

Toelichting
In bovenstaand overzicht zijn hebben we de totale incidentele baten en lasten weergegeven. De incidentele reservemutaties zijn hier onderdeel van. Ook hier geldt dat alle negatieve bedragen incidentele baten zijn en alle positieve bedragen incidentele lasten. De saldi zijn voor alle jaren positief. Dat betekent dat we meer incidentele lasten dan baten hebben. We lichten de mutaties toe:

Incidentele lasten
1. Dit betreft het incidentele deel van de storting in de WAR. De rest is structureel, want elk jaar wordt er een storting van ruim € 400.000 in de WAR gedaan.
2. Dit is het saldo van de stortingen en onttrekkingen in de bufferreserve gronden.
3. We storten de komende jaren middelen in de VAR vanuit de bufferreserve gronden als gevolg van verwachte winsten in het grondbedrijf.
4. Dit is budget beleidsintensivering. Het budget dat beschikbaar is in de begroting voor incidentele bestedingsvoorstellen.
5. Dit zijn de incidentele bestedingsvoorstellen die we in deze begroting hebben opgenomen.
6. We hebben ook incidentele bestedingsvoorstellen voor de UMO's armoede en voorzieningen en zorg dichterbij opgenomen die we dekken uit de reserve covid-19. Deze hebben we hier opgenomen. Zie ook punt 3 bij incidentele baten.

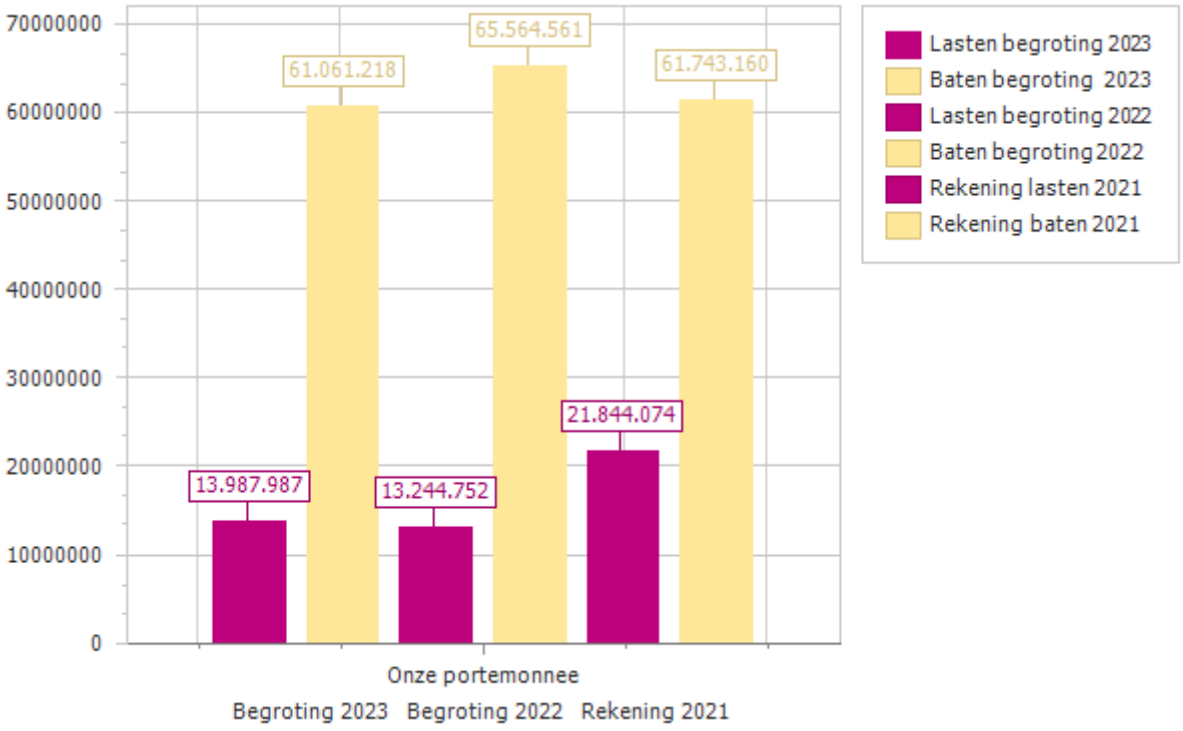
Incidentele baten
1. Dit zijn de onttrekkingen aan de bufferreserve gronden. Deze worden in de VAR gestort.
2. Dit is de onttrekking aan de coronareserve voor de dekking van bestedingsvoorstellen m.b.t. de urgente maatschappelijke opgaven armoede en voorzieningen en zorg dichterbij.
3. We onttrekken € 30.000 aan de reserve afval. Dit is incidenteel.

WAT MAG HET KOSTEN?

Begrote baten en lasten

Hieronder geven we de begrote baten en lasten per taakveld weer. De cijfers van de rekening 2021 zijn gebaseerd op de vastgestelde jaarstukken 2021. De cijfers van de begroting 2022 zijn conform de cijfers van de Bestuursrapportage 2022-I, aangevuld met de budgetten van 'nog uit te voeren werken' en enkele administratieve begrotingswijzigingen. De cijfers van de begroting 2023 zijn zoals de begroting 2023 is opgesteld.

Onze portemonnee		**Begroting 2023**			**Begroting 2022**			**Rekening 2021**		
Taakvelden		**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
0.10	Mutaties reserves	1.213	1.019	194	1.146	8.460	-7.314	9.468	5.401	4.067
0.11	Res. van de rekening van baten en lasten	3		3	-56		-56	2.127		2.127
0.4	Overhead	10.858	101	10.757	10.786	100	10.686	9.187	50	9.137
0.5	Treasury	606	834	-227	726	907	-181	447	685	-238
0.61	OZB woningen	53	5.089	-5.036	53	4.948	-4.894	134	5.110	-4.976
0.62	OZB niet-woningen	57	1.700	-1.644	57	1.588	-1.531	57	1.436	-1.379
0.64	Belastingen overig	222		222	219		219	233	3	230
0.7	Alg.uitkeringen en ov. uitkeringen GF	176	52.368	-52.192	177	49.612	-49.435	9	49.037	-49.028
0.8	Overige baten en lasten	800	-50	850	138	-50	188	92	20	72
0.9	Vennootschapsbelasting (VpB)							91		91
Totaal x € 1.000		**13.988**	**61.061**	**-47.073**	**13.246**	**65.565**	**-52.318**	**21.845**	**61.742**	**-39.897**

Algemeen

Hierna volgen de paragrafen. Deze zijn we op basis van het BBV verplicht in de begroting op te nemen. We geven een korte beschrijving van de inhoud van deze paragrafen.

Lokale heffingen	Weerstands-vermogen	Kapitaal-goederen	Financiering	Bedrijfsvoering	Verbonden partijen	Grondbeleid

We reserveren om beïnvloedbare en met name ook niet beïnvloedbare risico's te beheersen en financieel af te dekken. Onze kapitaalgoederen geven een beeld van de investeringen die we als gemeente doen en de financiële verplichtingen die we daarvoor meerjarig aangaan. De paragraaf financiering geeft inzicht in onze financiële positie. Bedrijfsvoering gaat over hoe we werken om onze doelen te behalen. De paragraaf verbonden partijen geeft inzicht in de bijdragen van de gemeente Borger-Odoorn aan verbonden partijen. Tot slot hangt ons grondbeleid nauw samen met landelijke en lokale economische ontwikkelingen.

Lokale heffingen

In deze paragraaf gaan we in op de lokale heffingen voor het jaar 2023. Lokale heffingen zijn onder te verdelen in gemeentelijke belastingen, gebonden heffingen en leges. In onderstaand overzicht zijn alle lokale heffingen en het effect per heffing op de opbrengsten voor het jaar 2023 zichtbaar. Deze heffingen lichten we in de rest van de paragraaf per onderdeel verder toe.

Lokale heffing	Opbrengst 2022	Opbrengst 2023	Verschil
OZB *	6.525.347	6.779.794	254.447
Toeristenbelasting	1.557.500	1.847.500	290.000
Forensenbelasting	152.500	162.500	10.000
Afvalstoffenheffing	2.437.918	2.536.916	98.998
Rioolheffing	3.134.478	3.160.471	25.993
Titel I algemene dienstverlening	238.784	245.373	6.589
Ttiel II fysieke leefomgeving	487.172	497.341	10.169
Titel III Europese dienstenrichtlijn	2.955	2.984	29
Lijkbezorgingsrechten	160.779	171.992	11.213
Marktgelden	7.782	7.918	136
Totaal:	**14.705.215**	**15.412.789**	**707.574**

*: Het bedrag sluit niet precies aan op het totaal van de taakvelden 0.61 en 0.62, omdat er op deze taakvelden salariskosten zijn geraamd.

Gemeentelijke belastingen

Gemeenten kunnen op grond van de Gemeentewet (GW) een aantal belastingen heffen. Gemeentelijke belastingen worden gekenmerkt door het feit dat de opbrengst van de belasting vrij te besteden is. Daardoor is het een ongebonden belasting. In de onderstaande tabel staat een overzicht van de verschillende gemeentelijke belastingen die worden geheven in onze gemeente.

Belastingsoort	Artikel GW	Toelichting
Onroerende zaakbelastingen (OZB)	220	Belasting die wordt geheven op eigenaren en gebruikers van onroerende zaken. Als heffingsgrondslag geldt de WOZ-waarde. De peildatum ligt een jaar voor het belastingjaar.
Forensenbelasting	223	Een belasting voor natuurlijke personen die gedurende het jaar meer dan 90 maal in de gemeente overnachten, maar die in de gemeente geen hoofdverblijf hebben.
Toeristenbelasting	224	Belasting die wordt geheven op natuurlijke personen die in de gemeente overnachten, maar die niet in de gemeente woonachtig zijn.

Beleidsuitgangspunten gemeentelijke belastingen 2023
In de volgende tabel staan de belastingen die de gemeente Borger-Odoorn heft. Hierin zijn de uitgangspunten per belastingsoort aangegeven. De verdere regelgeving van elke belastingsoort is vastgelegd in de verschillende belastingverordeningen.

Belastingsoort	**Tarief 2023**
OZB	De tarieven voor 2023 worden in de raad van december vastgesteld.
Toeristenbelasting	In de Kadernota 2023 is ingestemd met de tarieven: - groepsaccommodaties € 0,60 per overnachting - campings € 1,30 per overnachting - hotels/BenB/bungalowparken € 1,75 per overnachting In de raad van december wordt de verordening vastgesteld.
Forensenbelasting	Tarieven 2023 worden in de raad van december vastgesteld**.**

Gebonden heffingen

Naast bovenstaande belastingen in de gemeentewet, bestaan er gebonden heffingen. Een gebonden heffing is een belasting voor de bestrijding van specifieke kosten, maar is niet gekoppeld aan een individuele dienst. De begrote opbrengst van de gebonden heffing mag niet hoger zijn dan de voor dat doel begrote kosten. Dat wil zeggen dat de heffingen dus niet meer dan kostendekkend mogen zijn. Er zijn twee soorten gebonden heffingen, namelijk reinigingsheffing en rioolheffing. Deze zijn weergegeven in de volgende tabel.

Gebonden heffing	**Artikel GW**	**Toelichting**
Reinigingsheffing	Wet milieubeheer art. 15.33	Belasting voor de verwijdering van afvalstoffen afkomstig van particuliere huishoudens. Er zijn twee soorten heffingen voor het innemen en verwerken van afvalstoffen: de afvalstoffenheffing en het reinigingsrecht. Afvalstoffenheffing wordt geheven op alle particuliere huishoudens. Ook als er in feite geen afval wordt aangeboden. Reinigingsrechten worden alleen in rekening gebracht ter dekking van de kosten voor het ophalen en verwerken van aangeboden afval. Kleine bedrijven kunnen bijvoorbeeld gebruik maken van de reinigingsrechten.
Rioolheffing	228a	De rioolheffing wordt geheven ter bestrijding van / het beheer van huishoudelijk en bedrijfsafvalwater, regenwater en de grondwaterstand.

Beleidsuitgangspunten gebonden heffingen
In onderstaande tabel zijn de gemiddelde tarieven aangegeven voor de reinigings- en rioolheffing die we aan uw raad voorstellen. De voorstellen passen binnen het kader 100% kostendekkendheid dat door uw raad is vastgesteld. In de decemberraad van 2022 komen we met definitieve voorstellen voor de tarieven van 2023.

Heffing	**Gemiddeld tarief 2023** (vaststelling definitief tarief in raad van december)
Reinigingsheffing	Gemiddeld tarief 2023 bedraagt € 230,10.
Rioolheffing	Gemiddeld tarief 2023 bedraagt € 247,49.

Beleid kwijtschelding
Onze gemeente hanteert als kwijtscheldingsnorm 100% van de bijstandsuitkering. Daarmee zit onze gemeente boven de landelijke norm van 90% van de bijstandsuitkering. Men komt in aanmerking voor kwijtschelding als men onder deze norm komt. Kwijtschelding is van toepassing op de OZB, rioolheffing en op het vastrechtgedeelte van de afvalstoffenheffing. Sinds 2006 werken de waterschappen Hunze & Aa's, Vechtstromen en de gemeente samen op het gebied van kwijtschelding van de lokale heffingen. De toetsing of iemand recht heeft op kwijtschelding wordt gedaan door het Noordelijk Belastingkantoor.

Opbrengsten uit gemeentelijke belastingen en gebonden heffingen

Onroerende zaakbelasting

In dit gedeelte maken we per belastingsoort de geraamde opbrengsten voor 2022 en 2023 inzichtelijk.

Hieronder staan de opbrengsten van de OZB inclusief areaaluitbreiding. In 2023 nemen de opbrengsten met € 254.447 toe. Dit betreft 2,75% indexatie ten opzichte van de begrote raming 2022 en € 75.000 areaaluitbreiding.

De opbrengsten van 2023 kunnen nog niet definitief worden berekend, omdat nog niet alle WOZ-waarden per 01-01-2022 bekend zijn. Deze definitieve cijfers worden aan de raad gepresenteerd in december 2022 bij het vaststellen van de nieuwe belastingverordeningen.

Onderdeel	**Opbrengst 2022**	**Opbrengst 2023**	**Verschil**
Eigenarenbelasting woningen	4.937.772	5.130.561	192.789
Eigenarenbelasting niet-woningen	1.073.961	1.115.495	41.534
Gebruikersbelasting niet-woningen	513.614	533.738	20.124
Totaal:	**6.525.347**	**6.779.794**	**254.447**

Toeristenbelasting

De tarieven voor 2023 zijn bij de behandeling van de Kadernota 2023 als volgt vastgesteld:
- Groepsaccommodaties € 0,60 per overnachting;
- Campings € 1,30 per overnachting;
- Hotels/BenB/bungalowparken € 1,75 per overnachting.

Dit leidt tot een verwachte meeropbrengst van € 290.000.

N.a.v. het amendement op de kadernota hebben we in deze begroting de meeropbrengst in knop 1 (Saldo begroting) meegenomen.

Onderdeel	**Opbrengst 2022**	**Opbrengst 2023**	**Verschil**
Opbrengst toeristenbelasting	1.557.500	1.847.500	290.000

Forensenbelasting

De tariefaanpassing van de forensenbelasting loopt gelijk op met de tariefaanpassing van de toeristenbelasting. Het tarief forensenbelasting is verhoogd, de verwachte meeropbrengst bedraagt € 10.000. In de Kadernota 2023 is deze meeropbrengst in knop 1 (Saldo begroting) verwerkt.

Onderdeel	Opbrengst 2022	Opbrengst 2023	Verschil
Opbrengst forensenbelasting	152.500	162.500	10.000

Reinigingsheffingen

Afvalheffing gebeurt op basis van het Diftarsysteem. De heffing heeft een vastrechtgedeelte en een variabele component. Het BBV schrijft voor dat het tarief van de afvalstoffenheffing niet meer dan 100% kostendekkend mag zijn.

De kosten van de afvalstoffenheffing nemen in 2023 toe met € 98.998. Hieronder staan de kosten voor de afvalstoffenheffing voor de jaren 2022 (primitieve begroting) en 2023. De verschillen worden toegelicht.

Totale kosten afval	2022	2023	Verschil
1. Algemene kosten afval	550.821	631.096	80.275
2. Huis aan huis inzameling	531.459	610.936	79.477
3. Kosten ABP	412.008	359.377	-52.631
4. Kosten overige afvalstromen	152.594	161.463	8.869
5. Overige indirecte kosten	791.036	804.044	13.008
Totaal:	**2.437.918**	**2.566.916**	**128.998**
6. Onttrekking reserve afval	0	-30.000	-30.000
Totaal:	**2.437.918**	**2.536.916**	**98.998**

1. Algemene kosten afval
Het verschil wordt veroorzaakt door de volledige toerekening van de kosten van de afvalcoach, hogere personeelskosten (o.a. CAO) en het wegvallen van de subsidie voor inzameling zwerfafval. De subsidie voor zwerfafval wordt achteraf ontvangen in 2024. Voor 2023 wordt dit nadeel daarom niet te verrekend in het tarief, maar gedekt uit de reserve afval.

2. Huis aan huisinzameling
In 2023 wordt inzamelfrequentie voor restafval gewijzigd van een 3-wekelijkse naar een 6-wekelijkse inzameling. Om de inwoners een mogelijkheid te bieden om bij een volle container tussentijds restafval in te leveren zijn extra ondergrondse containers aangelegd. Door deze aanpassing stijgen de totale ledigingskosten voor het restafval iets. De kosten voor de inzameling van het GFT-afval blijven stijgen, omdat steeds beter wordt gescheiden en daardoor meer GFT wordt aangeboden dan was voorzien in 2022. Verder is in 2023 de raming voor de aanschaf van nieuwe containers naar boven gesteld. De ramingen zijn aangepast op grond van de ervaringscijfers 2022.

3. Kosten ABP
De ramingen van de diverse afvalstromen zijn aangepast op grond van de ervaringscijfers 2022. Ten opzichte van 2022 zijn de kosten voor de afvalstromen iets gedaald. Grotendeels wordt het voordeel veroorzaakt door een lagere doorberekening van de onderhoudskosten werf.

4. Kosten overige afvalstromen
Het betreft hier een klein nadeel. Binnen de verschillende afvalstromen zijn echter wel verschillen ontstaan. Een voordeel ontstaat op de post inzameling oud papier scholen/ verenigingen, omdat verwacht wordt dat we geen subsidie meer hoeven te betalen. Door de huidige hoge vergoeding voor oud papier wordt niet verwacht dat deze in 2023 onder de garantieprijs duikt. Mocht dit wel gebeuren dan vindt dekking plaats uit de reserve afval. Nadelig zijn de lagere vergoeding per ton die wij ontvangen voor PMD en de hogere kosten voor luierafval.

5. Overige indirecte kosten
Op dit onderdeel is sprake van een nadeel. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door hogere overheadkosten.

6. Onttrekking reserve afval belastingdruk
De stand van de reserve is per 1-1-2022 € 195.181. De geraamde bijdrage van € 30.000 heeft betrekking op de uitgestelde subsidie zwerfafval 2023. Deze inkomstenderving wordt éénmalig gedekt uit de reserve afval. In 2024 wordt weer een bijdrage verwacht (inclusief afrekening 2023).

Conclusie t.a.v. de opbrengsten
De totale kosten voor 2023 nemen toe met € 128.998 tot een totaal van € 2.566.916. Dit betekent bij een 100% kostendekkendheid dat de opbrengsten met eenzelfde bedrag moeten toenemen. Hiervan wordt € 30.000 gedekt uit de reserve, het overige deel wordt in rekening gebracht middels een tarief per aansluiting (gemiddeld tarief € 230,10). In de raadsvergadering van december komen we met een voorstel voor de tarieven en hierbij wordt rekening gehouden met de verhouding variabel/vast.

Rioolheffing

De geraamde baten en lasten in onze begroting die betrekking hebben op riolering zijn nog gebaseerd op het huidige Gemeentelijk Riolering Plan (GRP) die is opgesteld in 2016. De looptijd van dit GRP is verlengd tot 2023.

Vanuit deze samenwerking is met alle gemeentelijke partijen (Borger-Odoorn, Coevorden, Emmen, Hardenberg, Ommen) gewerkt aan de afstemming van de verschillende GRP's. Dit heeft geresulteerd in een nieuw GRP voor de jaren 2023 tot en met 2029. Eind 2022 wordt het nieuwe GRP ter vaststelling voorgelegd aan de gemeenteraad.
Als de gemeenteraad het nieuwe GRP vaststelt, dan zal binnen het product riolering wel een verschuiving plaatsvinden tussen de verschillende rioolbudgetten. Dit verloopt grotendeels budgettair neutraal voor het jaar 2023 en heeft geen gevolgen voor het tarief. De hoogte van de opbrengsten verandert dus niet.

Voor de rioolheffing is ook 100% kostendekkendheid van toepassing. Het huidige GRP, maar ook het nieuwe GRP, is zodanig opgezet dat het gemiddeld tarief jaarlijks met 0,75% stijgt. Eventuele verschillen in de exploitatie worden gecompenseerd door een toevoeging of onttrekking aan de (egalisatie)reserve riolering. Aanvullend vindt, conform het GRP, jaarlijks een dotatie plaats aan de voorziening riolering. Deze dotatie wordt nu nog jaarlijks aangewend voor dekking van de jaarlijkse rioolvervangingsinvesteringen.

In het nieuwe GRP wordt de dotatie gestort in de tariefsegalisatievoorziening en ingezet als het tarief met meer dan 0,75% per jaar gaat stijgen, bijvoorbeeld door de uitvoering van grotere rioolvervangingsinvesteringen.

Hieronder zijn de geraamde kosten en opbrengsten voor 2022 en 2023 inzichtelijk gemaakt en toegelicht.

Totale kosten riolering	**2022**	**2023**	**Verschil**
1. Kosten riolering	2.144.569	2.107.012	-37.557
2. Kosten verbrede rioolheffing	211.457	218.802	7.345
3. Overheadkosten	341.516	341.806	290
4. Compensabele btw	265.087	289.270	24.183
5. Nieuwe dotatie in voorziening	171.898	203.579	31.681
6. Afronding	-49	2	51
Totaal:	**3.134.478**	**3.160.471**	**25.993**
7. Mutatie (egalisatie)reserve riolering	0	0	0
Totaal:	**3.134.478**	**3.160.471**	**25.993**
Totale opbrengsten riolering			
8. Opbrengst vast tarief	1.567.239	1.580.236	12.997
9. Opbrengst variabel tarief	1.567.239	1.580.236	12.997
Totaal:	**3.134.478**	**3.160.471**	**25.993**

Informatie rioolaansluitingen	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal aansluitingen	12.750	12.760	12.770
Gemiddeld tarief per aansluiting	€ 243,82	€ 245,65	€ 247,49
Stijging tarief	5,95%	0,75%	0,75%

Toelichting verschillen in kosten

1. Kosten riolering
Ten opzichte van 2022 zijn de kosten gedaald. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door lagere rentelasten.

2. Kosten verbrede rioolheffing
De stijging van de kosten wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de hogere kosten van de veegmachine.

3. Overheadkosten
Geen bijzonderheden.

4. Compensabele btw
Compensabele btw wordt conform art. 229b van de Gemeentewet meegenomen bij de lasten.

5. Storting in voorziening
De dotatie aan de voorziening wordt ieder jaar geactualiseerd op basis van het GRP uit 2016. Dit bedrag wordt vervolgens weer ingezet voor vervangingsinvesteringen. De

dotatie 2023 opgenomen in de begroting is lager dan de raming in het GRP. Dit is mogelijk omdat in de reeds opgebouwde voorziening riolering voldoende ruimte aanwezig is om de rest van het eventueel benodigd budget 2022 voor vervangingsinvesteringen te dekken. Deze ruimte is ontstaan doordat de voorziening de afgelopen jaren is gevuld met voordelen op de kapitaallasten (o.a. onderuitputting). Conform het BBV worden deze voordelen gestort in de voorziening.

7. Mutatie (egalisatie)reserve riolering
Het is in 2022 niet noodzakelijk om aan de reserve te onttrekken of een storting te doen.

8/9. Opbrengsten vast en variabel tarief
De rioolheffing is opgebouwd uit een vast tarief per aansluiting en een variabel tarief per aansluiting. Beide heffingen bedragen afgerond 50% van het totaal van de lasten. De opbrengsten stijgen of dalen met een eenzelfde bedrag als de lasten om 100% kostendekkendheid te blijven hanteren.

Belastingdruk

De stijging van de lokale lastendruk is de gecombineerde stijging van de OZB, reinigingsheffingen en rioolheffing. Hieronder is de lokale lastendruk voor 2023 inzichtelijk gemaakt.

Omschrijving	OZB	Reinigings heffingen	Rioolheffing	Totaal	Lastendruk
Opbrengst 2022, incl. areaaluitbr.	**6.525.347**	**2.437.918**	**3.134.478**	**12.097.743**	
1. Mut. OZB + 2,75%	179.447			179.447	
2. Mut. Reinigingsheffingen		98.998		98.998	
3. Mut. Rioolheffing			25.993	25.993	
Totaal verhoging	**179.447**	**98.998**	**25.993**	**304.438**	**2,52%**
Opbrengst exclusief areaal 2023	**6.704.794**	**2.536.916**	**3.160.471**	**12.402.181**	
Areaaluitbreiding 2023	75.000			**75.000**	
Opbrengst 2023	**6.779.794**	**2.536.916**	**3.160.471**	**12.477.181**	

Voor een gemiddeld huishouden betekent de aanpassing van OZB, afvalstoffenheffing en rioolrechten in 2023 een stijging van afgerond € 21 per jaar.

Lastendruk per huishouden	2023	2022
OZB	454	442
Afvalstoffenheffing	230	223
Rioolrechten	247	246
Totaal:	**932**	**911**

Kostendekkendheid leges

In dit gedeelte geven we inzicht in de kostendekkendheid van onze leges. Bij de kostendekkendheid van leges maken we onderscheid tussen vijf categorieën.

Op een aantal leges is kruissubsidiëring van toepassing. Dit houdt in dat de totale opbrengsten de totale kosten per categorie niet mogen overschrijden. Echter, er mogen wel overschrijdingen zijn per onderdeel in een categorie. Zo kan bijvoorbeeld, binnen de categorie algemene dienstverlening, een eventuele overschrijding op rijbewijzen worden gecompenseerd door een onderschrijding op reisdocumenten.

De kostendekkendheid van leges wordt berekend conform regelgeving en jurisprudentie. Dit betekent onder andere dat kosten voor het opstellen van beleid en kosten voor bezwaar- en beroepsprocedures als gevolg van regelgeving niet mogen worden meegenomen in de berekening van kostendekkendheid. Bij de omgevingsvergunningen mogen de kosten voor handhaving, toezicht en controle met uitzondering van de eerste controle en de kosten voor milieu en sloop (uitgezonderd monumenten) eveneens niet worden meegenomen.

De nieuwe tarieven van de leges worden in de novemberraad aan de gemeenteraad voorgelegd. De tarieven van de leges zijn gekoppeld aan de stijging van de OZB.

Op het moment van het samenstellen van deze begroting is er veel onduidelijkheid of de Omgevingswet per 1 januari 2023 inwerking treedt. Voor de legesverordening van deze Omgevingswet is dit erg relevant en deze verordening zal dan ook in de raadsvergadering van december worden aangeboden.

Algemene dienstverlening

Tot Titel I rekenen we de rijbewijzen, reisdocumenten en de burgerlijke stand. Kruissubsidiëring is toegestaan. In de onderstaande tabel zijn de verwachte kosten en baten van 2023 en de kostendekkendheid percentages van 2022 en 2023 zichtbaar. Geconcludeerd kan worden dat de kostendekkendheid op geen enkel product wordt overschreden. In het algemeen is de kostendekkendheid nagenoeg gelijk gebleven aan voorgaand jaar. Bij de posten waar de kostendekkendheid is afgenomen is dit te verklaren door de toename van het overheadtarief, waardoor er meer kosten worden toegerekend.

Algemene dienstverlening	Kosten 2023	Baten 2023	KD 2023	KD 2022
Burgerlijke stand	52.061	28.254	54%	54%
Reisdocumenten, ID	128.528	79.797	62%	63%
Rijbewijzen	169.359	97.879	58%	59%
Verstrekking BRP	105.795	11.408	11%	11%
Verstrekking kiesregister	0	0	n.v.t	n.v.t
Verstrekking WBP	0	0	n.v.t	n.v.t
Bestuursstukken	5.869	750	13%	13%
Vastgoedinformatie	0	0	n.v.t	n.v.t
Overige publiekszaken	23.328	7.184	31%	31%
Gemeentearchief	0	0	n.v.t	n.v.t
Gereserveerd	0	0	n.v.t	n.v.t
Leegstandswet	5.208	1.694	33%	33%
Kansspelen	2.423	670	28%	28%
Verkeer en vervoer	34.492	10.972	32%	32%
Diversen	33.128	6.175	19%	19%
Aansluiting riolering	590	590	100%	100%
Totaal:	**560.781**	**245.373**	**44%**	**44%**

Fysieke leefomgeving

Onder Titel II vallen de omgevingsvergunningen van de fysieke leefomgeving, zoals bouwplannen. Ook binnen deze legesverordening omgevingsvergunning is kruissubsidiëring toegestaan. Om kleine bouwplannen haalbaar en betaalbaar te houden is er met name sprake van kruissubsidiëring tussen de grote en kleine bouwplannen. Het loslaten van deze kruissubsidiëring leidt tot onaanvaardbaar hoge tarieven voor de kleine bouwplannen.
Vanwege onzekere factoren is in de raming van de kosten en baten nog geen rekening gehouden met een eventueel effect van het invoeren van de Omgevingswet in 2023. Dit kan nog van invloed zijn op de kostendekkendheid.

De afname van de kostendekkendheid is grotendeels ontstaan door hogere overheadkosten.

Kosten fysieke leefomgeving	2022	2023	Verschil
Kosten taakveld(en) incl. (omslag)rente	371.560	380.016	8.456
Inkomsten, excl. heffingen	0	0	0
Netto kosten	**371.560**	**380.016**	**8.456**
Toe te rekenen overhead	209.201	226.458	17.257
Toe te rekenen BTW	18.272	18.272	0
Totaal:	**599.033**	**624.746**	**25.713**
Opbrengsten fysieke leefomgeving			
Opbrengst heffingen	487.172	497.341	10.169
Totaal:	**487.172**	**497.341**	**10.169**
Kostendekkendheid	**81%**	**80%**	

Europese dienstenrichtlijn

Titel III betreft de dienstverlening vallend onder de Europese dienstenrichtlijn. Kruissubsidiëring is niet toegestaan. De verwachte kosten wijken in 2023 licht af ten opzichte van 2022, deels als gevolg van hogere overheadkosten.

Kosten Europese dienstenrichtlijn	2022	2023	Verschil
Horeca	6.563	7.037	474
Organiseren van evenementen	328	352	24
Prostitutiebedrijven	0		0
Totaal:	**6.891**	**7.389**	**498**
Opbrengsten Europese dienstenrichtlijn			
Horeca	2.950	2.979	29
Organiseren van evenementen	5	5	0
Prostitutiebedrijven	0	0	0
Totaal:	**2.955**	**2.984**	**29**
Kostendekkendheid	**43%**	**40%**	

Kostendekkendheid lijkbezorgingsrechten

Dit betreft de rechten voor het gebruik van de begraafplaats en voor het door de gemeente verlenen van diensten in verband met de begraafplaats. Kruissubsidiëring is niet toegestaan. De kosten worden in 2023 nagenoeg op hetzelfde niveau geraamd. Als gevolg van hoger geraamde opbrengsten neemt de kostendekkendheid toe.

Kosten lijkbezorgingsrechten	2022	2023	Verschil
Kosten lijkbezorgingsrechten	351.503	352.449	946
Totaal:	**351.503**	**352.449**	**946**
Opbrengsten lijkbezorgingsrechten			
Opbrengsten lijkbezorgingsrechten	160.779	171.992	11.213
Totaal:	**160.779**	**171.992**	**11.213**
Kostendekkendheid	**46%**	**49%**	

Kostendekkendheid marktgelden

Betreft de heffing van marktgelden voor bepaalde aangewezen standplaatsen. Kruissubsidiëring is niet toegestaan. De kosten zijn in 2023 nagenoeg gelijk aan 2022. Een lichte stijging van de opbrengsten zorgt voor een kleine toename van de kostendekkendheid.

Kosten marktgelden	2022	2023	Verschil
Kosten marktgelden	10.583	10.607	24
Totaal:	**10.583**	**10.607**	**24**
Opbrengsten marktgelden			
Opbrengsten marktgelden	7.782	7.918	136
Totaal:	**7.782**	**7.918**	**136**
Kostendekkendheid	**74%**	**75%**	

Toelichting toerekenen van overhead

Voor het toerekenen van de overhead aan de tarieven voor de belastingen wordt het overheadpercentage gebruikt dat is berekend voor 2023. De uitkomst is een opslagpercentage van 13,79%. Een specificatie van de berekening is te vinden in thema Onze portemonnee.

Omdat de leges uit de algemene legesverordening grotendeels een directe relatie hebben met de personeelslasten door de ambtelijke inzet is gekozen voor toerekening van de overhead op basis van een opslag van het uurtarief. Voor de berekening van dit uurtarief zijn de totale overheadkosten gedeeld door het aantal productieve uren op de overige taakvelden. Dit overheadtarief bedraagt € 47,11.

Weerstandsvermogen

In deze paragraaf geven wij u een beeld van de financiële positie van de gemeente. De financiële positie van de gemeente is niet eenvoudig te bepalen en afhankelijk van diverse kengetallen.

Op basis van de uitkomsten van een aantal belangrijke financiële kengetallen hebben wij het volgende vastgesteld:

- *Onze weerstandsratio is uitstekend*
- *Onze schuldpositie ligt in de veilige zone*
- *Onze vermogenspositie is voldoende*
- *Onze grondexploitatie ligt in de veilige zone*
- *Onze structurele begrotingsruimte is toereikend*
- *Onze belastingcapaciteit is hoog in vergelijking met andere gemeenten*

Op basis van het bovenstaande komen wij tot de conclusie dat er sprake is van een gezonde financiële positie. Het kengetal belastingcapaciteit is ten opzichte van voorgaand jaar verbeterd van C naar B maar nog wel hoog in vergelijking met andere gemeenten.

Als u geïnteresseerd bent in hoe de kengetallen tot stand zijn gekomen en de interpretatie daarvan, in relatie tot de financiële positie, wordt verwezen naar het eind van deze paragraaf waar een toelichting over de kengetallen is opgenomen.

Weerstandsvermogen en risico's

We onderscheiden twee soorten risico’s. Risico’s die voorzienbaar zijn en risico’s die niet zijn te voorzien. Voor risico’s die we voorzien en dus te beheersen zijn hebben wij bestemmingsreserves en voorzieningen gevormd. Voor de onvoorziene risico’s kijken we naar ons weerstandsvermogen. Wij geven hierbij antwoord op de vraag in hoeverre onze gemeente in staat is de niet in de begroting geraamde risico’s te kunnen opvangen. Dit doen we door een inventarisatie te maken van de niet geraamde risico’s en het berekenen van ons weerstandsvermogen. Door ons weerstandsvermogen af te zetten tegen de niet geraamde risico’s kan een oordeel worden gegeven over de omvang van ons weerstandsvermogen.

Beleid

De gemeente past de volgende maatregelen toe om het weerstandsvermogen minimaal in stand te houden en de risico's te beperken.

- Incidentele meevallers aanwenden of reserveren voor verwachte kosten.
- Geen eigen personeelskosten toerekenen aan investeringen.
- Het behoedzaam ramen van een (accres)verhoging van het gemeentefonds door in de meerjarenbegroting een lagere uitkering te ramen van 5 (accres)punten per jaar.
- Een sluitende begroting en zo mogelijk ook een sluitende meerjarenbegroting presenteren, ook in tijden van bezuinigingen.
- Het uitgangspunt hanteren om taken zo mogelijk binnen de door het Rijk beschikbaar gestelde budgetten uit te voeren.
- Het opnemen van budgetruimte in de begroting voor nieuw beleid.
- Het controleren en verbeteren van de meest kritische processen in de organisatie op basis van een controleplan.

Inventarisatie weerstandsvermogen

Onderstaand zijn in een tabel de onderdelen benoemd die tot het weerstandsvermogen mogen worden gerekend. We hebben in deze begroting het weerstandsvermogen gesplitst in een structurele en een incidentele weerstandscapaciteit. Op deze manier kunnen we de structurele weerstandscapaciteit vergelijken met de structurele risico's en de incidentele weerstandscapaciteit met de incidentele risico's.

Onderdeel	Begroting 1-1-2023	Rekening 1-1-2022
1. WAR	12.215.849	11.569.396
2. VAR	4.194.085	2.245.483
3. Bufferreserve gronden	2.407.535	2.232.535
4. Onbenutte belastingcapaciteit	0	0
Totaal als str. Weerstand	**18.817.469**	**16.047.414**
5. Stille reserves	10.800.000	11.000.000
Totaal als inc. Weerstand	**10.800.000**	**11.000.000**

Toelichting verschillen weerstandsvermogen 2023 t.o.v. 2022
Uit de tabel blijkt dat het structurele weerstandsvermogen per 1-1-2023 per saldo is toegenomen met afgerond € 2.770.000.

1.Toelichting WAR
De reserves van onze gemeente zijn onderverdeeld in een Weerstandsdeel van de Algemene Reserve (WAR), de Vrije Algemene Reserve (VAR) en bestemmingsreserves. De WAR geeft het weerstandsdeel voor algemene financiële tegenvallers aan. Deze reserve is een algemene buffer en niet vrij aan te wenden. Het saldo van de WAR bedraagt per 1 januari 2022 € 11,6 miljoen. De stijging ten opzichte van de rekening 2020 komt volledig door een toevoeging in 2021 van € 750.000, conform de notitie reserves en voorzieningen. Dit betreft o.a. de vervallen bespaarde rente over de bestemmingsreserves.

2. Toelichting VAR
De VAR is ingesteld om eventuele rekeningtekorten op te vangen. Het minimum van de VAR wordt bepaald door de incidentele risico's die uit de paragraaf Weerstandsvermogen

voortvloeien. Als de ruimte van knop 2 (budget beleidsintensivering) onvoldoende is, dan is het meerdere boven het minimum beschikbaar voor dekking van incidentele beleidswensen. Hieronder is het verloop weergegeven.

Het verloop van de VAR is als volgt:	**Bedrag**
Stand per 31 december 2021	€ 2.245.483
Af: kanaal Zuiderdiep Valthermond	- € 100.000
Bij: uit bufferreserve gronden	€ 500.000
Bij: rekeningresultaat 2021(na dotatie coronareserve)	€ 1.548.602
Stand per 31 december 2022	**€ 4.194.085**

3. Toelichting bufferreserve gronden
De bestemmingsreserves, waarvan de bufferreserve gronden onderdeel uitmaakt, worden niet meegenomen in de berekening van het weerstandsvermogen. Dit omdat deze reserves in tegenstelling tot de algemene- en de vrije reserve al zijn bestemd en dus niet zo maar een andere bestemming kunnen krijgen. Een uitzondering hierop is echter de bufferreserve gronden. Deze reserve wordt wel meegenomen in de berekening van de weerstandscapaciteit, omdat bij de risico's ook de risico's zijn meegenomen die zich kunnen voordoen bij zowel de gemeentelijke gronden als bij de gronden in het Grondbedrijf zoals boekverliezen en afwaarderingen van gronden.

In 2022 is € 500.000 onttrokken uit de bufferreserve gronden ten gunste van de VAR. Tevens is € 675.000 toegevoegd als verwachte winstneming. De stand per 01-01-2023 is daarmee per saldo € 175.000 hoger.

4. Toelichting onbenutte belastingcapaciteit
Ondanks het feit dat de opbrengst OZB in principe onbeperkt door gemeenten kan worden verhoogd is voor onze gemeente sprake van een onbenutte belastingcapaciteit van nihil. Dit komt omdat het OZB-tarief in onze gemeente reeds hoger is dan de door het Rijk vastgestelde norm om in aanmerking te komen voor ondersteuning als artikel 12 gemeente. Omdat onze riool- en afvalstoffenheffing reeds 100% kostendekkend zijn is er ook voor dit onderdeel geen sprake van een onbenutte belastingcapaciteit.

5. Toelichting stille reserves
Stille reserves zijn reserves die aan het zicht zijn onttrokken maar nog wel een waarde kunnen vertegenwoordigen. Voorbeelden hiervan zijn activa als gebouwen of vervoermiddelen, die al volledig zijn afgeschreven maar nog wel een waarde hebben. Een ander voorbeeld van een stille reserve is ons aandelenbezit van de Bank Nederlandse Gemeenten (BNG). De verkoopwaarde hiervan is vele malen hoger dan de op de balans verantwoorde aankoopwaarde. De stille reserves schatten we in op € 10,8 miljoen. Dit betreft voor gronden ca. € 4,8 miljoen en voor het aandelenbezit BNG € 6 miljoen. De provincie heeft ons als toezichthouder geadviseerd het totaalbedrag van de stille reserves alleen te betrekken bij de berekening van de weerstandscapaciteit van de incidentele risico's.

Inventarisatie van de risico's

Hieronder is een overzicht gegeven van de niet geraamde risico's. Per onderdeel is een bedrag ingeschat voor het risico dat zich kan voordoen. Dit bedrag wordt vervolgens vermenigvuldigd met de kans dat het risico zich voordoet (zeer klein =10%, klein = 30%, gemiddeld = 50%). Als de kans groter is dan 50% wordt hiervoor een bedrag in de begroting geraamd.

Verder is er onderscheid gemaakt tussen een incidenteel of structureel risico. Een risico wordt als incidenteel gezien als wordt ingeschat dat het risico zich maximaal 1 x per 4

jaar kan voordoen en als structureel als het risico vaker dan 1 x per 4 jaar wordt ingeschat.

We hebben de risico's op basis van actuele ontwikkelingen geactualiseerd en als volgt bepaald:

Nr.	Omschrijving	Bedrag	Kans	Incidenteel	Structureel	Risicobedrag
1	Gronden bij de gemeente	3.400.000	50%		1.700.000	1.700.000
2	Vastgoed	2.000.000	50%		1.000.000	1.000.000
3	Decentralisaties/sociaal domein	200.000	50%		100.000	100.000
4	Gemeenschappelijke Regelingen	1.125.000	50%		562.500	562.500
5	Accres Gemeentefonds	1.500.000	10%		150.000	150.000
6	Grondexploitatie grondbedrijf	240.000	30%		72.000	72.000
7	Verlofstuwmeer	100.000	50%	50.000		50.000
8	Btw-compensatiefonds	200.000	50%		100.000	100.000
9	Leningen BBZ	150.000	50%		75.000	75.000
10	Verzekeringen	200.000	30%	60.000		60.000
11	Juridische procedures	200.000	50%		100.000	100.000
12	Garantieverplichtingen	250.000	10%	25.000		25.000
13	Rente	150.000	30%	45.000		45.000
14	Bodemsanering	100.000	30%	30.000		30.000
15	Planschade	100.000	30%	30.000		30.000
16	Cybercrime	3.500.000	10%	350.000		350.000
	Totaal	**13.415.000**		**590.000**	**3.859.500**	**4.449.500**

Algemeen
Ten opzichte van de jaarrekening 2021 (en de begroting 2022) zijn:
- de incidentele risico's toegenomen. Dit komt door het inschatten van een nieuw risico, het risico van cybercrime.
- de structurele risico's afgenomen. Dit komt enerzijds door een toename van de kosten van Gemeenschappelijke Regelingen terwijl anderzijds de risico's voortvloeiende uit de Decentralisaties /Sociaal Domein fors lager uitvallen. Met betrekking tot de herziening van het Gemeentefonds is de inschatting van het risico verder verlaagd naar 10% op grond van de verwachting dat we een voordeelgemeente zijn. Uit publicaties blijkt dat het risico voor gemeenten maximaal € 60 per inwoner is. Dit betekent voor onze gemeente een maximaal structureel bedrag van € 1.500.000. Dit resulteert in een risico van € 150.000. Vorig jaar was dit risico € 450.000 (30% van € 1.500.000).

De belangrijkste risicobedragen worden hierna toegelicht.

Gronden bij de gemeente (1)
Dit betreft de boekwaarde van de gronden die nog niet in productie zijn genomen (de Nog niet In Exploitatie Genomen Gronden (NIEGG)) en de overige gronden zoals cultuurgronden. De NIEGG zijn wel aangekocht met de bedoeling om deze te zijner tijd te ontwikkelen en in het Grondbedrijf op te nemen. Het grootste risico met betrekking tot deze gronden is dat één of meerdere plannen niet in productie kan worden genomen en dat de actuele boekwaarde moet worden verlaagd tot bijvoorbeeld de landbouwwaarde.

In het verleden is het risicobedrag berekend op basis van de restant boekwaarde van de nog niet in productie genomen gronden. Dit is een algemene methode. In deze begroting hebben we specifiek beoordeeld welke gronden niet tegen landbouwwaarde zijn gewaardeerd en waar de gemeente een risico loopt op afwaardering. Deze specifieke methode geeft beter inzicht in de risico's dan de algemene methode.

Het bedrag waarover we risico's lopen bedraagt € 3,4 miljoen. Dit betreft o.a. het Strijkijzer en de gronden voor dagrecreatie in Borger. Voor deze specifieke gronden maken we een visie Borger West en daarna zal blijken welke mogelijkheden en kansen, maar ook welke risico's er voor deze gronden zijn.

Het risico dat een plan niet in productie wordt genomen en moet worden afgewaardeerd wordt gezien als gemiddeld (= 50%) waardoor voor dit onderdeel, conform vorig jaar, een bedrag van € 1.700.000 als uiteindelijk risico wordt geraamd.

Vastgoed (2)
De gemeente bezit zowel maatschappelijk als strategisch vastgoed. Dit vastgoed kan soms 'onder water' staan wanneer de boekwaarde hoger is dan de marktwaarde. Het risico bestaat dat op de boekwaarde van deze strategische gronden en panden moet worden afgeboekt als gevolg van een lagere marktwaarde. De boekwaarde van strategisch vastgoed gronden en panden bedraagt € 2 miljoen. Het risico op afwaardering is 50%, zodat het risico, conform vorig jaar, € 1 miljoen bedraagt.

Decentralisaties / Sociaal Domein (3)
De budgetten van de Wmo en Jeugd zijn niet standaard geïndexeerd. De huidige ramingen hebben financiële risico's. Voor een groot deel is er sprake van een openeinderegeling. We schatten de kans op overschrijdingen van het Sociaal Domein op 50%. We schatten ten opzichte van voorgaand jaar het bedrag fors lager, namelijk op € 200.000. Dat deze schatting reëel is blijkt uit de jaarrekening 2021, namelijk Jeugdhulp is met € 185.000 overschreden terwijl Wmo nagenoeg geen overschrijding kende. Daarbij merken we op dat het Rijk alle gemeenten (middels de algemene uitkering) compensatie voor deze overschrijdingen heeft gegeven.

Gemeenschappelijke Regelingen (4)
Met betrekking tot de Gemeenschappelijke Regelingen loopt de gemeente het risico dat hogere financiële tekorten achteraf door de deelnemende gemeenten moeten worden bijgepast. Dit risicobedrag wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van onze bijdrage aan de 7 belangrijkste Gemeenschappelijke Regelingen (VRD, GGD, RUD, Emco, Wedeka, Recreatieschap Drenthe en Publiek Vervoer).

Het risicobedrag wordt ingeschat op 25% (= € 1.125.000) van het totaalbedrag van afgerond € 4,5 miljoen dat in 2023 aan de 7 genoemde Gemeenschappelijke Regelingen als gemeentelijke bijdrage is verschuldigd. De kans dat het risico zich voordoet wordt ingeschat op 50% (= € 562.500).

Accres Gemeentefonds (5)
Inmiddels zijn de effecten van de herziening gemeentefonds bekend geworden. Daaruit blijkt dat Borger-Odoorn een voordeelgemeente is. Het gemeentefonds blijft echter schommelen door de wisselende accressen. Het Rijk heeft inmiddels bekend gemaakt dat het volume-accres bevroren is t/m 2025. Daarmee is het risico voor de komende jaren beperkt. Toch hebben gemeenten momenteel last van het ravijn jaar 2026 waarin de algemene uitkering een forse terugval kent. Zodoende hanteren we een risicobedrag van € 1.500.000 en een kans van 10%.

Grondexploitatie Grondbedrijf (6)
De bestemmingsplannen in exploitatie, inclusief de in exploitatie genomen bedrijventerreinen, hebben begin 2022 een totale boekwaarde van afgerond € 2,4 miljoen. Voor een verwacht verlies op een plan moet direct een voorziening worden getroffen. Daar staat tegenover dat als er plannen in productie zijn waarop tussentijds winst kan worden genomen deze winstneming kan worden aangewend als compensatie voor het verwachte verlies.

Het risico voor deze plannen zouden wij willen maximeren op 10% van de boekwaarde. Voor 2023 geeft dit een risicobedrag van € 240.000 (10% van € 2,4 miljoen). De kans dat dit risico zich in het grondbedrijf daadwerkelijk voordoet wordt geraamd op 30%, dus € 72.000.

Cybercrime (16)
Een nieuw onderkend risico betreft het risico van cybercrime. Dit betreft het risico dat criminelen ongeautoriseerd toegang krijgen tot de data van organisaties en systemen platleggen waardoor deze niet meer bij hun eigen gegevens kunnen. Om weer toegang tot
de eigen gegevens te krijgen wordt er vervolgens "losgeld" geëist. Ervaringscijfers leren dat de schade van een dergelijke aanval kan oplopen tot circa € 140 per inwoner. De kans dat een dergelijke aanval zich voordoet wordt ingeschat op 10% en is incidenteel van aard.

Berekening weerstandsratio

Jaarlijks wordt de ratio berekend om uitdrukking te kunnen geven hoe onze gemeente er financieel voorstaat. Hierbij wordt ons weerstandsvermogen afgezet tegen de risico's. In onderstaande tabel zijn de scores hiervoor aangeduid.

Uitkomst Ratio	Aanduiding
groter dan 2,0	Uitstekend
tussen 1,4 en 2,0	Ruim voldoende
tussen 1,0 en 1,4	Voldoende
tussen 0,8 en 1,0	Matig
tussen 0,6 en 0,8	Onvoldoende
lager dan 0,6	Zeer Onvoldoende

Het verwacht verloop van het weerstandsvermogen 2023 t/m 2027 is als volgt.

Weerstandsvermogen x € 1.000	1-1-23	1-1-24	1-1-25	1-1-26	1-1-27
1. WAR	12.216	12.769	13.271	13.722	14.123
2. VAR	4.194	4.494	4.794	5.294	5.894
3. Bufferreserve gronden	2.408	2.218	2.523	2.023	1.423
4. Onbenutte belastingcapaciteit	0	0	0	0	0
Totaal STRUCT.Weerst.capac.	**18.817**	**19.481**	**20.587**	**21.038**	**21.440**
5. Stille reserves	10.800	10.800	10.800	10.800	10.800
Totaal INCID. Weerst.capac.	**10.800**	**10.800**	**10.800**	**10.800**	**10.800**

In onderstaande tabel is in het bovenste deel de uitkomst van onze structurele weerstand in de eerder toegelichte ratio weergegeven en de incidentele weerstand is weergegeven in een bedrag als restant ruimte van de weerstand.

Ratioberekening x € 1.000	Rek.	Begroting					
Struct. en Incident.	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
Weerst.cap. Struct.	16.047	15.742	18.817	19.481	20.587	21.038	21.440
Risico's structureel	4.759	4.759	3.860	3.860	3.860	3.860	3.860
Weerst. Ratio Structureel	**3,37**	**3,31**	**4,88**	**5,05**	**5,33**	**5,45**	**5,56**
Weerst.cap. Incid.	11.000	11.000	10.800	10.800	10.800	10.800	10.800
Risico's incidenteel	240	240	590	590	590	590	590
Weerstandsruimte Incidenteel	**10.760**	**10.760**	**10.210**	**10.210**	**10.210**	**10.210**	**10.210**

Toelichting uitkomsten weerstand structureel en incidenteel
De structurele weerstandsratio is in de begroting 2023 ten opzichte van de begroting 2022 toegenomen. Dit komt door toename van de weerstandscapaciteit. Geconstateerd wordt dat de ratio in alle jaren boven de 2 blijft en daarmee uitstekend is. De weerstandscapaciteit loopt vanaf 2023 op vanwege de jaarlijkse dotatie aan de WAR.

De incidentele weerstandscapaciteit is iets afgenomen omdat de waarde van de stille reserves opnieuw zijn beoordeeld en worden ingeschat op € 10.800.000 i.p.v. € 11.000.000. De toename van de incidentele risico's betreft het risico op cybercrime.

Verplichte kengetallen

Om een oordeel te geven over de financiële positie van de gemeente zijn naast de berekening van het weerstandsvermogen de volgende belangrijke financiële kengetallen berekend.

Financiële kengetallen.

- De weerstandsratio;
- De schuldquote;
- De solvabiliteitsratio (vermogenspositie);
- De grondexploitatie;
- De structurele exploitatieruimte;
- De belastingcapaciteit.

Verhouding kengetallen in relatie tot de financiële positie
De provincie heeft een indeling gemaakt met een normering van deze kengetallen. De uitkomsten zijn ingedeeld in categorie A, B en C waarbij A het minst risicovol is en categorie C het meest risicovol. De volgende signaleringswaarden zijn bepaald:

Kengetal	**A**	**B**	**C**
Weerstandsratio	> 1,4	1,4 - 0,8	< 0,8
Netto schuldquote	< 90	90 - 130	> 130
Netto schuldquote (gecorrigeerd)	< 90	90 - 130	> 130
Solvabiliteitsratio	> 50	20 - 50	< 20
Grondexploitatie	< 20	20 - 35	> 35
Structurele exploitatieruimte	> 0	0	< 0
Belastingcapaciteit	< 95	95 - 105	> 105

De uitkomsten voor onze gemeente met betrekking tot het begrotingsjaar 2023 zijn hierna afgezet tegen zowel de afgelopen jaren als tegen de nog komende jaren. Voor de afgelopen jaren zien de cijfers er als volgt uit:

Kengetal 2023	**Score**	**Begroting**		**Rekening**	
t.o.v. afgelopen jaren	**2023**	**2023**	**2022**	**2021**	**2020**
Weerstandsratio	A	4,88	3,31	3,37	2,62
Netto schuldquote	A	39%	47%	36%	44%
Netto schuldquote (gecorrigeerd)	A	34%	42%	32%	39%
Solvabiliteit *	B	32%	29%	39%	32%
Grondexploitatie	A	2%	3%	2%	3%
Structurele exploitatie	A	3%	1%	5%	2%
Belastingcapaciteit (eigenaar) **	B	103%	113%	113%	119%
Belastingcapaciteit (huurder) ***	A	54%	55%	49%	49%

*) Ten opzichte van de rekening 2021 is de solvabiliteit afgenomen met 7 procentpunten tot 32%. Dit wordt met name veroorzaakt door de verwachte aantrekking van een langlopende lening in 2022, nodig om aan de kasgeldlimietregels te kunnen blijven voldoen.
**) De belastingcapaciteit zoals in de tabel weergegeven met 103% (100% is het gemiddelde) betreft de woonlasten (ozb, afval en riool) voor een eigenaar bewoner in onze gemeente. Daarmee staat onze gemeente op de 293e plaats van de totaal 349 (deel) gemeenten (bron: Coelo atlas 2022).
***) De belastingcapaciteit voor een huurder valt voor onze gemeente veel gunstiger uit. Deze is 54%, waarmee onze gemeente op de 6e plaats staat van de totaal 349 (deel) gemeenten (bron: Coelo atlas 2022).

Kengetal 2023	**Score**	**Begroting**			
t.o.v. nog komende jaren	**2023**	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**
Weerstandsratio	A	4,88	5,05	5,33	5,45
Netto schuldquote	A	39%	35%	36%	33%
Netto schuldquote (gecorrigeerd)	A	34%	30%	31%	28%
Solvabiliteit	B	32%	33%	34%	35%
Grondexploitatie	A	2%	2%	2%	2%
Structurele exploitatie	A	3%	4%	3%	2%
Belastingcapaciteit (eigenaar)	B	103%	103%	103%	103%
Belastingcapaciteit (huurder)	A	54%	54%	54%	54%

De kengetallen in bovenstaand overzicht zijn voornamelijk gebaseerd op de geprognosticeerde balans. Deze balans is toegelicht in de paragraaf financiering.

Voor geïnteresseerden in de berekening van de kengetallen en de interpretatie daarvan volgt hierna een toelichting.

Weerstandsratio
Onder weerstandsratio verstaan we de middelen en mogelijkheden die de gemeente heeft om onverwachte, niet begrote kosten te kunnen dekken. De weerstandsratio wordt berekend door het totaalbedrag aan weerstandsvermogen te delen door het totaalbedrag van de risico's. De berekening van de weerstandsratio (vermogen gedeeld door risico's) levert als uitkomst een getal op (ratio).

Netto schuldquote
De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Bij de netto schuldquote worden de netto schulden gewogen ten opzichte van de baten. Met andere woorden, het geeft aan in hoeverre de begroting de schulden kan dragen.

Netto schuldquote gecorrigeerd
Om inzicht te krijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen van gelden wordt de netto schuldquote gecorrigeerd voor de doorgeleende gelden.

Solvabiliteitsratio
De solvabiliteitsratio geeft inzicht in hoeverre de gemeente in staat is om aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Het aandeel van het eigen vermogen wordt afgezet tegen het totaal vermogen.

De solvabiliteit wordt berekend over de geprognosticeerde balans per 1 januari. De solvabiliteit 2023 is berekend aan de hand van de balans per 1 januari 2023. De begrote

mutaties over 2023 (o.a. bijvoorbeeld VAR, WAR of bestemmingsreserves) zijn niet in de berekening van 2023 meegenomen en hebben effect op de balans van 1 januari 2024 en de solvabiliteit van 2024.

Grondexploitatie
Grondexploitatie kan een flinke impact hebben op de financiële positie van de gemeente. Deze ratio geeft aan in hoeverre de waarde van de gronden kan worden terugverdiend. Een ratio van 0 betekent dat er geen boekwaarde aanwezig is die moet worden terugverdiend. Een ratio van 35 betekent dat de grondexploitatie als kwetsbaar wordt ervaren.

Structurele exploitatieruimte
Dit cijfer helpt mee om te beoordelen welke structurele ruimte de gemeente heeft om de eigen lasten te dragen, of welke structurele stijging van de baten of structurele daling van de lasten daarvoor nodig is. Wanneer dit cijfer negatief is, betekent het dat het structurele deel van de begroting onvoldoende ruimte biedt om de lasten te blijven dragen. Bij een positief percentage zijn de structurele baten toereikend om de structurele lasten te dekken.

Belastingcapaciteit
De belastingcapaciteit geeft een indicatie van de totale woonlasten van een meerpersoonshuishouden in vergelijking tot het landelijk gemiddelde van het voorgaande jaar. Een laag percentage (kleiner dan 100%) betekent dat de gemeente eenvoudig meer opbrengsten uit belastingen zou kunnen verwerven. Of dit wel of niet gebeurt, is een beleidskeuze.

Kapitaalgoederen

Inleiding
Kapitaalgoederen zijn duurzame goederen (assets) in de openbare ruimte die een lange economische levensduur hebben. Gemeentelijke kapitaalgoederen zijn te verdelen in goederen met maatschappelijk nut of economisch nut. Kapitaalgoederen met economisch nut hebben een winstoogmerk of genereren een opbrengst, terwijl daar bij maatschappelijk nut geen sprake van is.

In de paragraaf maken we onderscheid tussen de volgende kapitaalgoederen:
1. Wegen (ook openbare verlichting);
2. Groen (waaronder begraafplaatsen, sportvelden, speeltuinen);
3. Riolering;
4. Gebouwen;
5. Water (waaronder bruggen en duikers en watergangen).

IBOR
Tijdens de gemeenteraadsvergadering op 25 november 2021 is de beleidsnota over onderhoud en beheer van de openbare ruimte (IBOR) ter besluitvorming voorgelegd en unaniem door uw raad aangenomen. De nota IBOR gaat in op het onderhoud van wegen, groen, kunstwerken, openbare verlichting, water en meubilair. Per kapitaalgoed zijn de beleidsuitgangspunten, het areaal, de actuele kwaliteit en de onderhoudsniveaus beschreven. Tevens zijn de benodigde en beschikbare middelen weergegeven voor het in stand houden van de kapitaalgoederen. De nota is van toepassing tot en met 2028. Gewenste differentiaties in onderhoudsniveau en middelen zijn door verschillende fracties ter afweging voorgelegd en vastgesteld.

Geen achterstallig onderhoud
Volgens de notitie 'Materiële vaste activa' van de commissie BBV is er sprake van achterstallig onderhoud als er kapitaalvernietiging en/of onveilige situaties voorkomen. Onze werkwijze ten aanzien van onderhoud is als volgt. Jaarlijks vindt een fysieke inspectie van de onderhoudstoestand plaats. Aan de hand van deze inspectie wordt een meerjaren onderhoudsprogramma (MJOP) per kapitaalgoed opgesteld. De MJOP is de basis voor het uit te voeren onderhoud in het begrotingsjaar. Indien kapitaalvernietiging en/of onveilige situaties dreigen te ontstaan, dan wordt in de MJOP een hoge prioriteit hieraan gegeven en wordt dit direct in het begrotingsjaar uitgevoerd. Door deze werkwijze te volgen is er geen achterstallig onderhoud zoals in de BBV is verwoord en is het ook niet noodzakelijk een voorziening achterstallig onderhoud op te nemen.

Beleids- en beheerstukken
In onderstaande tabel zijn de geldende beleid- en beheerstukken samengevat. Er valt op te merken dat sommige plannen al lange tijd geleden zijn vastgesteld. Na de vaststelling van IBOR zijn we voortvarend aan de slag gegaan met de ontwikkelagenda en zal in 2023 vanuit verschillende beleidsvelden (met * aanduiding) geactualiseerd beleid worden voorgelegd.

Kapitaalgoed	Beleids- en beheerstuk	Vastgesteld
Algemeen	Kern en kader/leefgebied beleid	2003/2012
	Leefgebied buitensport	2022
	Beleidsnota IBOR 2020-2028	2021
Wegen*	Wegenonderhoud 2018-2023 'Van planning tot uitvoering'	2018
	Beleidsplan 'Licht in de openbare ruimte'	2018

Groen*	Groenbeleidsvisie Onze groene ruimte	2006
	Groenbeleidsvisie Groen moet je doen	2006
	Bermbeheerplan	2015
	Bosbeheerplan	2021
	Visie Ruimte voor de laatste rustplaats 2008-2018	2008
	Nota speelruimtebeleid Ruimte voor jou	2008
Riolering*	Beleidsnota rioleringen in GRP 2016-2020	2015
Gebouwen*	Vastgoedbeleid, deelnota gebouwen	2007
	Kadernota vastgoedbeleid	2007
Water*	Beleidsnota water, onderdeel GRP 2016-2020	2015

Investeringen
Kapitaalgoederen gaan langere tijd mee, maar daarvoor is onderhoud noodzakelijk. In het BBV is vastgelegd dat groot onderhoud aan kapitaalgoederen met economisch en maatschappelijk nut moet worden geactiveerd. Dat betekent dat de totale last van de investering niet in één keer in de exploitatie wordt gedragen, maar dat het kapitaalgoed als een bezitting op de balans wordt geplaatst en over meerdere jaren wordt afgeschreven in de exploitatie. In onderstaande tabel staan de uitgangspunten omschreven die wij hanteren bij het afschrijven van kapitaalgoederen.

Grens van investeren	Activa met een verkrijgingsprijs van minder dan € 25.000 worden niet geactiveerd, uitgezonderd gronden en terreinen. Gronden en terreinen worden altijd geactiveerd.
Toerekenen rente	2,5%
Afschrijvingsmethodiek	Lineair afschrijven tot nihil.
Afschrijvingstermijn	Varieert van 3 tot 60 jaar. Per type kapitaalgoed is dit vastgelegd in financiële verordening.
Start afschrijving	Begroting: Op het moment dat het budget beschikbaar is gesteld. Realisatie: Op 1 januari van het jaar volgend op de afronding/uitvoering van het werk.
Restwaarde	Geen, vanwege afschrijving tot nihil.

Uitgangspunt in ons beleid is dat investeringen in openbaar gebied (riool, wegen, groen) zoveel mogelijk gecombineerd worden uitgevoerd.

Vastgoed & Geld

De budgetten vastgoed en geld bestaan sinds 2022 alleen nog uit groen en gebouwen. Het deel wegen is ingezet als dekking om de € 1 miljoen extra structureel mogelijk te maken. Elk jaar voegen we € 25.000 toe voor nieuwe investeringen. Hiervan is 60% voor groen en 40% voor gebouwen. Deze bedragen kunnen nog worden ingezet voor nieuwe investeringen of het geven van een kwaliteitsimpuls aan het onderhoud.
In 2023 wordt het beleid "Vastgoed en Geld" geactualiseerd en voorgelegd.

Omschrijving	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
Groen 60%	146.320	161.320	176.320	191.320	206.320
Gebouwen 40%	106.600	116.600	126.600	136.600	146.600
Totaal beschikbaar	**252.920**	**277.920**	**302.920**	**327.920**	**352.920**

Wegen

Onderhoudsniveau
Jaarlijks worden alle openbare verhardingen onderworpen aan een visuele inspectie volgens de CROW-systematiek. De verzamelde gegevens leggen we vast in het wegbeheersysteem.

De gemeente onderhoudt niet alle verhardingen volgens de CROW-normen. We kijken onder meer naar de functie van de verharding. Deze functie is uitgesplitst in een zevental categorieën:
1. Doorgaande wegen;
2. Kernontsluitingswegen;
3. Woonstraten;
4. Landbouwontsluitingswegen;
5. Landbouwwegen;
6. Fietspaden;
7. Voetpaden.

De verhardingen met categorie 1 en 2 worden nagenoeg volgens de CROW-normen opgevoerd. Bij categorie 3, 6 en 7 tolereren we meer schade. De verhardingen in de categorie 4 en 5 worden pas opgevoerd als de schade zodanig ernstig is dat de verkeersveiligheid in het geding komt. Na bovenstaande toetsing ontstaat een technische en financiële onderhoudslijst voor de komende drie jaar: de meerjarenplanning REAL. Ieder voorjaar - na de weginspecties - wordt deze meerjarenplanning aangepast, afgestemd met de andere vakgebieden en vastgesteld door het college. Deze lijst vormt de basis voor het jaarlijkse onderhoudsinvesteringsprogramma.

Prioriteringssysteem
Om verantwoorde keuzes te kunnen maken uit de lijst van wegenprojecten is een eigen prioriteringssysteem ontwikkeld dat door de gemeenteraad is vastgesteld op 8 maart 2018. Verkeersveiligheid, de kans op mogelijke schadeclaims, comfort en de gevolgkosten bij uitstel van onderhoud zijn betrokken in deze systematiek. Immers, een weg kan er goed uitzien terwijl uitstel van onderhoud leidt tot hogere kosten op langere termijn. De plattelandswegen (categorie 4 en 5) hebben een eigen prioriteringssysteem, waarbij ook wordt gekeken naar het fietsverkeer en recreatief gebruik.

Stand van zaken wegenonderhoud
In onderstaande tabel is de stand van zaken met betrekking tot het wegonderhoud zichtbaar.

Wegfunctie	**Op orde**
Doorgaande wegen	90 %
Kernontsluitingswegen	75 %
Woonstraten	65 %
Fietspaden	70 %
Voetpaden	50 %
Landbouwontsluitingswegen	30 %
Landbouwwegen	10 %

In onderstaande tabel zien we het aantal km van de verschillende typen wegen.

Omschrijving	Aantal km 2023
Doorgaande wegen	143
Kernontsluitingswegen	59
Woonstraten	86
Landbouwontsluitingswegen	52
Landbouwwegen	153
Fietspaden	136
Voetpaden	78

Reservering wegengelden
Afgesproken is dat restkredieten weer ingezet worden voor groot onderhoud wegen. Hieraan ligt een collegebesluit ten grondslag.

Beleidskader

Klein onderhoud
Onder klein onderhoud verstaan we het aanbrengen van slijtlagen, het dichten van scheuren in asfalt, het plaatselijk repareren van slechte plekken, het dichten van kleine gaten en het oplossen van calamiteiten. Op basis van de jaarlijkse visuele inspectie van de wegen stellen we een project 'klein wegenonderhoud' op. De calamiteiten en onderhoudsmaatregelen voeren we binnen het beschikbare budget uit.

Groot onderhoud
Op basis van de meerjarenplanning REAL stelt het college in het voorjaar het onderhoudsinvesteringsprogramma vast. Deze wordt ter informatie aangeboden aan de gemeenteraad. Conform het inkoop- en aanbestedingsbeleid worden de projecten in de markt gezet. Voor de jaren 2018-2023 is een miljoen euro extra beschikbaar gesteld. Conform beleid investeren we ca. € 400.000 euro per jaar in plattelandswegen. Vanaf 2024 is inmiddels het extra miljoen structureel opgenomen in de begroting.

Speerpunt groot onderhoud 2023
1. Hoofdstraat/Zuiderdiep Nieuw-Buinen (Noorderstraat - Drentse Mondenweg)
De reconstructie behelst de vernieuwing van het totale wegprofiel (weg, voetpad, parkeerstrook en groen). De afgelopen jaren is het plan technisch voorbereid in samenspraak met de aanwonenden en belanghebbenden. Uitvoering stond gepland in 2022, maar op verzoek van met Plaatselijk Belang Buinerveen - Nieuw Buinen is uitvoering uitgesteld naar 2023 i.v.m. de viering van het 200 jarig bestaan van Buinerveen-Nieuw Buinen.

Financiën
Op basis van ons wegenareaal is jaarlijks € 2.100.000 investeringsruimte noodzakelijk om de verhardingen volgens afgesproken systeem te onderhouden. Tijdens de vaststelling van IBOR is voldoende budget beschikbaar gesteld.

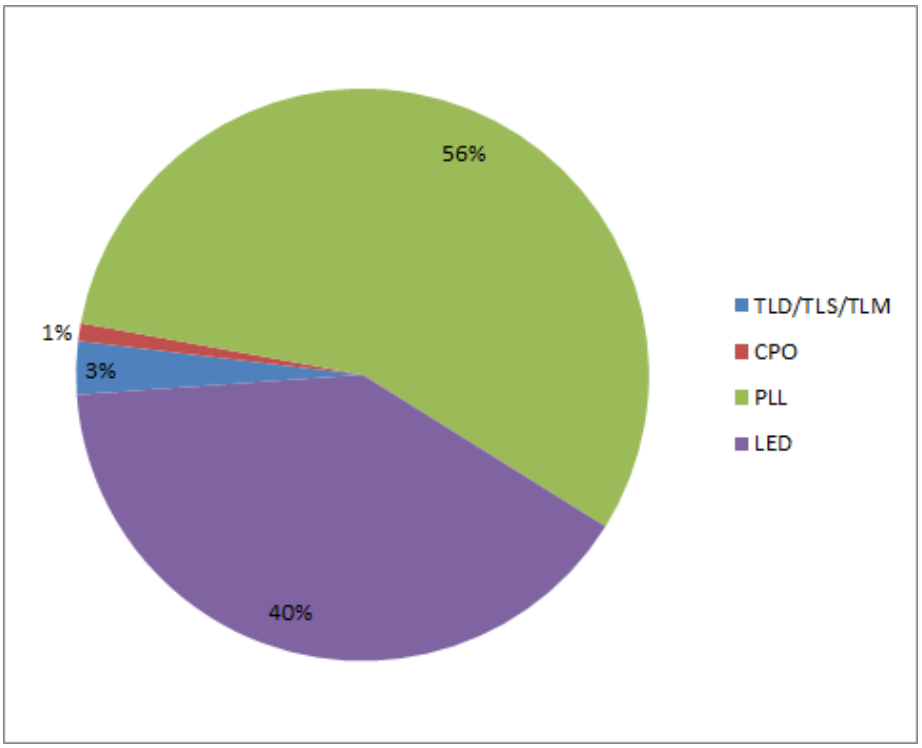
De kwaliteit van met name plattelandswegen is nog niet op orde. Afhankelijk van het resultaat van de aanbestedingen is het mogelijk een deel van het tekort in te lopen.

Sterke stijging materiaal- en brandstofprijzen
Door Corona en de oorlog in Oekraïne zijn de energie- en bouwstofprijzen in de civiele sector fors gestegen. Vergeleken met het prijspeil van 1 januari 2021 en 1 april 2022 rekent het CBS met een stijging van 25,8% (!). Vanwege deze prijsstijging zijn de wegenbudgetten voor 2023 (eenmalig) met 15% verhoogd. Afhankelijk van de prijsontwikkelingen kan er waarschijnlijk iets minder uitgevoerd worden voor hetzelfde geld.

Openbare verlichting

Huidig onderhoudsniveau
In de gemeente staan ca. 6.430 lichtpunten met de volgende lichtbronnen:

Figuur 1. Overzicht typen lichtbronnen

Beleidskader
Het beleid is er op gericht om in iedere situatie te optimaliseren zodat recht wordt gedaan aan de verkeersveiligheid, de sociale veiligheid en leefbaarheid. Uitgangspunt is wel dat we alleen verlichten waar nodig en dat we zoeken naar de meest energiezuinige en duurzame oplossingen. U kunt het gehele beleid online raadplegen op beeld en beleid openbare verlichting.

Vervanging van openbare verlichting vindt zo mogelijk plaats bij reconstructie-werkzaamheden aan de weg. Daarnaast vervangen we, indien mogelijk, op projectbasis oude masten en armaturen.

Financiën
In het gemeentelijke verlichtingsplan zijn de bestaande knelpunten en de reguliere vervangingen van masten en armaturen opgenomen. Het plan voorziet in een financiering tot 2027.

Extra inzet voor versnelde verduurzaming openbare verlichting
De gemeenteraad is in 2019 akkoord gegaan met een extra budget voor het verduurzamen van de openbare verlichtingsinstallatie in een tijdsbestek van 6 jaren. Dit houdt in dat in 2024 alle niet energiezuinige (verouderde) armaturen zijn vervangen door duurzamere exemplaren (LED).

Groen

Onderhoudsniveau
Het onderhoudsniveau voor het groen is vastgesteld op niveau C, sierheesters en gras binnen de kom onderhouden we niveau op B, begraafplaatsen onderhouden we op niveau A.

In onderstaande tabel zijn de areaalgegevens per groenthema weergegeven.

Tabel 1 Areaal gegevens 2023, bron Obsurv

Omschrijving	Eenheid	Aantal 2023
Bos (plantsoen) en heide	m2	2.813.900
Heesters	m2	65.400
Gras, gazon, berm	m2	5.649.910
Sportvelden (25*8500)	m2	212.500
Waterpartijen, greppels (ged.)	m1	570.640
Volkstuinen	m2	22.471
In gebruik gegeven grond	m2	418.950
Bomen	St	42.978

Beleidskader
Vanaf het derde kwartaal van 2022 werken we aan de eerder genoemde ambitie om het beleid te vernieuwen, dit zal in het eerste kwartaal van 2023 in interactieve opmaak aan uw raad worden aangeboden.

Voor het openbaar groen streven we een eenvoudige ruimtelijke inrichting na met oog voor karakter waarbij de intensieve verblijfsgebieden geaccentueerd worden. Daar waar dat mogelijk is, voeren we minder intensief onderhoud uit. Keuzes worden gemaakt met het oog op het veilig en duurzaam in stand houden van groen voor mens, flora en fauna. Steeds vaker vraagt klimaatsverandering, met als gevolg bijvoorbeeld de achteruitgang van biodiversiteit om een nieuwe groenvisie waarbij we buiten de traditionele kaders moeten denken en ontwikkelingen voorstellen om onze openbare ruimte klimaat robuust te maken.

Financiën
De benodigde budgetten zijn toereikend en vastgesteld tijdens de besluitvorming van de beleidsnota IBOR.
Voor het opstellen van een groenvisie, bomen- en bermenbeheerplan én een beheerplan invasieve soorten zijn vooralsnog voldoende middelen beschikbaar. Eventuele financiële effecten door beleidsveranderingen zijn nu nog niet bekend.

Begraafplaatsen

Onderhoudsniveau
Voor begraafplaatsen is het onderhoudsniveau vastgesteld op niveau A van het CROW. Voor gebouwen op de begraafplaatsen is dit vastgesteld op conditieniveau 2 (goed niveau).

Omschrijving	Aantal 2023
Begraafplaatsen	8

Beleidskader
Het staande beleid voor de begraafplaatsen is ‘Begraafplaatsen Ruimte voor de laatste rustplaats’. Dit beleid is nader uitgewerkt in een ruimtelijke ‘Inrichtingsvisie begraafplaatsen Borger-Odoorn’ voor alle acht begraafplaatsen.

In 2022 zijn (grootschalig) graven geruimd op de begraafplaatsen Valthermond-oost, Valthermond West, Odoorn en Tweede Exloërmond. Na de ruimingswerkzaamheden zijn/worden verbeteringen doorgevoerd in de inrichting en de ruimtelijke kwaliteit van de begraafplaatsen. Deze werkzaamheden lopen door in 2023, dan staan ruimingswerkzaamheden gepland op de begraafplaatsen in Nieuw-Buinen, Borger, Odoorn (bovengronds). In voorbereiding is momenteel het gefaseerd vervangen van de urnennissen. Verwachting is dat in 2023 gestart kan worden met de aanbesteding en uitvoering.

Financiën
Voor het verwijderen van graven is vooralsnog voldoende budget beschikbaar. Daarnaast is extra budget beschikbaar gesteld voor het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit op de begraafplaatsen en voor het vervangen van urnennissen. Dekking voor de nissen wordt verkregen middels een verhoging van de leges. In het vierde kwartaal van 2022 wordt het voorstel hiertoe verder uitgewerkt.

Sportvelden

Onderhoudsniveau
Onze voetbalvelden moeten qua kwaliteitseisen voldoen aan de KNVB-norm. De velden worden regelmatig gecontroleerd. De eigen dienst onderhoudt de singels en bomen op en rondom de sportvelden. De verenigingen zorgen zelf voor klein onderhoud, zoals het speelklaar maken van de velden, belijning aanbrengen, zwerfafval verwijderen, afvalbakken legen, overhangend groen terugsnoeien etc. Daarnaast onderhoudt een aantal verenigingen boventallige sportvelden die zij willen blijven gebruiken. Deze boventallige velden zijn al in 2014 uit het gemeentelijk onderhoud genomen.

Het onderhoudscontract is in 2022 opnieuw voor meerdere jaren aanbesteed. In het nieuwe bestek is meer aandacht voor kwaliteit en is de wijze en mate van communicatie tussen aannemer en vereniging beter geborgd.
Zowel in 2021 als in 2022 zijn de gevolgen van droogte groot op de velden waar beregenen niet mogelijk is. De grasmatten van deze wedstrijdvelden zijn aan het begin van het voetbalseizoen in september slecht. Dit heeft ook effecten op het onderhoud, de onkruidgroei en kan uiteindelijk ook financiële gevolgen hebben voor 2023.

Omschrijving	**Aantal 2023**
Sportparken	10
Wedstrijdvelden	18
Trainingsvelden	7

Beleidskader
Het sportbeleid valt onder sociaal domein, realisatie verzorgt toezicht op de onderhoudswerkzaamheden. In het leefgebied Zuidwest (Exloo-Odoorn-Klijndijk-Valthe) wordt gewerkt aan het revitaliseren van het complex aan de Hammeersweg te Odoorn. Realisatie begeleidt het aanleggen van de nieuwe velden. Eind 2022 beginnen we met archeologisch onderzoek en vanaf dan moet de voetbal volledig uitwijken naar Valthe en Exloo. Met name voor het hoofdveld in Exloo is extra investering nodig om het veld in de gewenste wedstijdconditie te krijgen. Na de aanbesteding (in bouwteamvorm) zal in 2023 zal gestart worden met het aanleggen van de voetbal- en tennisvelden aan de Hammeersweg.

Financiën
Het budget voor het staande beleid volgens bestek is voldoende. Door extra werkzaamheden vanwege droogte en het optimaliseren van het veld in Exloo verwachten we een overschrijding. Voor het aanleggen van nieuwe tennis- en voetbalvelden in Odoorn is waarschijnlijk voldoende budget beschikbaar gesteld.

Speeltuinen

Onderhoudsniveau
Beheer en onderhoud worden zoveel mogelijk door bewoners op eigen kracht uitgevoerd. Vanaf 2021 wordt met een nieuw beheersysteem gewerkt om de logboekregistraties in bij te houden. De speeltoestellen zijn goed onderhouden en veilig. In 2022 zijn 30 speeltuinverenigingen actief, verdeeld over 57 speellocaties zijn 326 toestellen in beheer bij de gemeente en/of verenigingen. De roep om meer vrijwilligers wordt groter, bij een aantal speeltuinverenigingen zijn succesvolle acties uitgezet om nieuwe bestuursleden te werven zodat de speeltuinen behouden kunnen blijven. In Buinerveen, Valthermond lopen nog initiatieven om nieuwe sport- en speelplekken in de openbare ruimte te ontwikkelen.

Beleidskader
Het beleidskader en het uitvoeringsplan 'Ruimte voor jou' stamt uit 2008. Vanuit sociaal domein zal in 2022 een start worden gemaakt met een beleidsupdate.

Financiën
Voor onderhoud en vervanging toestellen in bestaande speeltuinen is voldoende budget. Voor de realisatie van nieuwe speeltuinen is geen budget beschikbaar. Dekking hiervoor zal zo nodig ter afweging worden voorgelegd.

Riolering

Onderhoudsniveau
Riolering wordt 30 jaar na aanleg voor het eerst middels een video-inspectie geïnspecteerd. Vervolgens wordt de inspectie om de 10 jaar herhaald. De inspecties worden gecombineerd met het reinigen van de riolering. Op basis van de inspectie wordt het onderhouds- en vervangingsprogramma opgezet.

Het klein onderhoud bestaat uit het oplossen van doorstekende inlaten, het frezen van ingegroeide wortels en het repareren van kleine scheuren en lekken. Het groot onderhoud bestaat uit vervangingswerkzaamheden of relining van bestaande leidingen. Deze projecten vindt u terug op de meerjarenplanning REAL. Op deze lijst zijn de projecten met ramingen voor de komende drie jaar opgenomen. Bij rioolvervanging gaat de voorkeur uit naar een gecombineerde aanpak met de bovengrondse inrichting.

Functiegericht beheer
In 2020 is de omschakeling naar het functiegericht beheer opgestart. Bij functiegericht beheer wordt naar de functie van de riolering gekeken en de gevolgen van het falen van de riolering. Afhankelijk van de classificatie van de functie van de riolering worden er constructieve eisen gesteld aan de riolering. Als de vervangingseisen grotendeels lager worden dan zal de levensduur van de riolering toenemen. Eind 2021 is het functiegericht beheer volledig geïmplementeerd.

In onderstaande tabel zijn verschillende eenheden die betrekking hebben op riolering opgenomen.

Omschrijving	Eenheid	Aantal
Vrijverval riolering	km	241
Drukriool (vrijvervalleidingen)	km	22
Persriolering	km	121
Rioolgemalen	st	32
Minigemalen (buitengebied)	st	473
Bergbezinkbassin	st	1
Overstorten gemengde stelsel	st	44
Huisaansluitingen (cf. rioolheffing)	st	12.760
Straatkolken	st	11.150
Iba's	st	92
Infiltratievoorzieningen	st	700

Beleidskader
Het Gemeentelijke Rioleringsplan (GRP) 2016-2020 is in 2015 vastgesteld. Hierin is een meerjarenplanning voor het onderhoud en de vervanging van het riool opgenomen en wordt tevens beschreven hoe de gemeente omgaat met regenwater.
Vanuit de Samenwerking Noordelijke Vechtstromen wordt met alle gemeentelijke partijen (Borger-Odoorn, Coevorden, Emmen, Hardenberg, Ommen) gewerkt aan afstemming van de verschillende GRP's. Dit proces wordt in 2022 afgerond. Om binnen SNV het traject te kunnen doorlopen is de planperiode van het GRP eind 2020 verlengd tot uiteindelijk 2022.

In het op te stellen GRP worden nieuwe onderwerpen benoemd zoals de invoering van de Omgevingswet en Sustainable Development Goals (duurzaamheids doelstellingen vanuit de Verenigde Naties).

In 2022 wordt aan de gemeenteraad het nieuwe GRP ter vaststelling voorgelegd.

Klimaatadaptatie
In het kader van de Samenwerking Noordelijke Vechtstromen hebben wij in 2019 een stress-test laten uitvoeren. De vervolgstappen, zoals het voeren van een klimaatdialoog, en het opstellen van een uitvoeringsagenda worden in 2021/2022 voortgezet. Klimaatadaptatie wordt procesmatig aangestuurd vanuit het portfoliomanagement.

Beheer en onderhoud
Kolken reiniging en onderhoud gemalen wordt door BORG uitgevoerd. Reiniging en inspectie riolering vindt plaats door derden via een meerjarig onderhoudscontract. Kleine riool reparaties en vervanging worden door BORG uitgevoerd. De grotere onderhouds- en vervangingswerkzaamheden worden door derden uitgevoerd.

Financiën
Het onderhoud en de vervanging van het riool, inclusief afkoppelen, is kostendekkend gemaakt via het GRP. De financiële paragraaf die bij het GRP hoort, gaat uit van een jaarlijkse stijging van de rioolheffing van 0,75%.

Gebouwen

Onderhoudsniveau
Medio voorjaar 2021 zijn alle panden geïnspecteerd volgens de wettelijke norm NEN 2767. Op basis van deze metingen zijn er meerjarenonderhoudsplannen (MJOP's) voor de komende 10 jaar opgesteld. Deze MJOP's worden iedere vijf jaar geactualiseerd. Door de hoge bouwkosten zien we dat het een uitdaging is om op basis van het huidig budget, al het planmatig onderhoud conform het MJOP uit te voeren, op basis van het door de raad

vastgestelde onderhoudsniveau. In de verdere visievorming voor 2023 zullen we hier rekening mee houden en indien nodig komen we met een voorstel voor verhoging van het budget.

Verduurzaming
Verduurzaming van de gemeentelijke gebouwen is belangrijk voor de gemeente. Op dit moment wordt voor al het maatschappelijk vastgoed geïnventariseerd wat het huidige label is en wat nodig is om te (gaan) voldoen aan de wettelijke verplichtingen. Daarnaast heeft de gemeente ambities ten aanzien van duurzaamheid. Een en ander zal in 2023 moeten worden samengebracht en gebudgetteerd zodat tot uitvoer van de benodigde werkzaamheden kan worden overgegaan.

In onderstaande tabel zijn de gebouwen* per categorie opgenomen:

Kern	**Aantal 2021**	**Aantal 2022**	**Aantal 2023**
Gemeentelijk vastgoed	3	3	3
Maatschappelijk vastgoed	14	14	14
Binnensport	7	7	7
Buitensport	8	8	8
Zwembaden	3	3	3
Onderwijs	3	3	3
Strategisch vastgoed	7	7	7
Diversen	0	0	0
Totaal	**45**	**45**	**45**

* het aantal gebouwen is gelijk gebleven t.o.v. 2022.

Beleidskader
De volgende ontwikkelingen vinden plaats vanuit het project Kern en Kader:

- De dorpshuisfunctie van de Wenakker is verplaatst naar Kerk nummer 11 in Valthermond. De Wenakker staat leeg, over de toekomst van het pand (strategisch vastgoed, sloop, verkoop) zal een besluit moeten worden genomen. De subsidie gaat nu naar de nieuwe organisatie. In 2023/2024 zal een en ander geëvalueerd worden.

Binnensport
Het komende begrotingsjaar zal vanuit de visie op binnensportaccommodaties ingezet worden op het vernieuwen van sporthal "de Koel" in Borger. We willen de nieuwe sporthal toekomstbestendig maken waarbij aandacht is voor multifunctioneel gebruik, duurzaamheid en verbinding met de scholen uit de naastgelegen MFA. Het programma van eisen zal, na besluitvorming raad, worden aanbesteed. Vermoedelijk zal de start van de bouw eind 2023 of begin 2024 zijn.

Buitensport
We gaan verder met de uitvoering van het kern en kader beleid buitensport.
De realisatie van het nieuwe sportpark in Odoorn zal medio 2023 starten. Gezamenlijk met de tennis- en voetbalvereniging worden de plannen uitgevoerd. Naar verwachting kan het nieuwe sportpark begin 2024 in gebruik worden genomen.
De privatisering van de complexen in Nieuw-Buinen en Valthermond zal worden afgerond en we gaan enkele niet-kerncomplexen eveneens privatiseren.
Er wordt een instandhoudingssubsidie opgesteld voor de kerncomplexen en we gaan het gesprek met de verenigingen aan over het onderhoud en de basisvoorzieningen op het sportpark.

We willen middelen beschikbaar stellen om het clubgebouw van de voetbalvereniging in Borger in 2024 vernieuwen. We gaan dat samen met de vereniging in 2023 voorbereiden. De velden zijn onlangs gerenoveerd. Ons voorstel is om in de financiële update / BERAP 2022-II een voorbereidingskrediet te vragen en tevens de helft van het geschatte benodigde bedrag op te voeren. Na de voorbereiding is duidelijk welk bedrag voor de totale vernieuwing van het clubgebouw noodzakelijk is. Vervolgens komen we in de Kadernota 2024 en Begroting 2024 met een aanvullend voorstel.

Onderwijshuisvesting
Het binnen- en buitenonderhoud van de schoolgebouwen is overgedragen aan de betreffende schoolbesturen. Voor drie scholen die nog in gemeentelijke accommodaties zitten, zorgt cluster bouwkunde voor het gehele onderhoud. Alleen voor nieuwbouw en uitbreidingen van scholen draagt de gemeente nog verantwoordelijkheid. Op dit moment loopt het traject om te komen tot een Integraal huisvestingsplan (IHP). De uitkomsten hiervan kunnen van grote invloed zijn op het bouwkunde budget. Het beoogde samenvoegen van scholen, nieuwbouw of renovatie en verduurzaming en de keuzes die hierin gemaakt worden, werken door in de begroting voor bouwkunde. Het streven is om het IHP begin 2023 klaar te hebben. De financiële consequenties kunnen daarna worden doorgerekend.

Vanuit het IHP wordt tevens integraal gekeken naar de situatie van gymzalen nabij basisscholen.

Financiën
In 2023 zal het beschikbare budget leidend zijn voor het onderhoud. Op basis van de MJOP's moeten er keuzes gemaakt worden in het uit te voeren onderhoud. In 2022 maken we een jaarplan en een vooruitblik voor de komende jaren. In 2021 heeft een herinspectie plaats gevonden van alle gemeentelijke gebouwen. Dit is de onderlegger om te bepalen welk onderhoud noodzakelijk is en een goede doorkijk te verkrijgen voor de noodzakelijke middelen in de periode 2022-2032.

Water

De gemeente bezit een 63-tal bruggen, waarvan:
- 15 verkeersbruggen
- 32 fietsbruggen
- 16 perceelsontsluitingsbruggen

Tot voor kort was geen (meerjaren)beleid voor bruggen beschikbaar. De bruggen werden jaarlijks globaal visueel geïnspecteerd en beoordeeld. Aan de hand van deze inspectieronde werd een klein onderhoudsprogramma opgesteld. Denk hierbij aan reparatie van brugdekken, leuningen en schilderwerk. Een deel van dit onderhoud wordt uitgevoerd door BORG. Het jaarlijks budget bedraagt € 70.539,-.

Meerjarenbeleid bruggen
In het kader van IBOR is eind 2022 een meerjarenbeleid bruggen ontwikkeld. Daarvoor zijn alle bruggen onderworpen aan een 0-meting. Op basis van deze meting heeft een constructieve beoordeling plaatsgevonden en is het toekomstig onderhoud omgezet in een financiële meerjarenplanning voor de komende 5 jaar. Het omvat een jaarlijks bedrag voor klein- en groot onderhoud. Denk hierbij aan vervangen van brughoofden, brugdekken, bekleding, houten damwanden, remmingswerken en schilderwerk. Vervanging van bruggen is hierin niet meegenomen.

Financiering meerjarenplanning
Op dit moment is er vanuit de begroting een bedrag beschikbaar van € 70.539,-. Op basis van de meerjarenplanning moet dit voor de komende 5 jaar worden opgehoogd. Dit

bedrag is terug te vinden op het MJIP. Zolang dit bedrag nog niet ter beschikking komt wordt zo goed mogelijk onderhoud gepleegd met de beschikbare middelen.

Spoedherstel 2 verkeersbruggen
Bij de 0-inspectie is bij een tweetal verkeersbruggen matige tot ernstige schade geconstateerd. Het betreft de Scholtenbrug in Odoornerveen en de brug over het kanaal Buinen - Schoonoord in de Eeserstraat in Borger. Bij de laatste brug zijn op het voetgangersgedeelte palen geplaatst, omdat de draagkracht van de brug op dit gedeelte niet langer gewaarborgd is voor zwaar verkeer. Herstel van deze bruggen is op korte termijn noodzakelijk. Het benodigd krediet is in de begroting 2023 opgenomen.

Duikers en watergangen

Beheer en onderhoud
Het onderhoud aan watergangen en duikers wordt uitgevoerd door BORG.

Beleid
De watergangen worden onderverdeeld in bermsloten en schouwsloten. Op de belangrijkste water afvoerende sloten heeft het waterschap een schouwplicht opgelegd. Jaarlijks, voor 15 november, dienen deze watergangen te zijn onderhouden.

Financiën
De kosten voor het onderhoud aan watergangen en duikers worden gedekt vanuit GRP.

Financiering, EMU-saldo

Voor de financiering van onze bezittingen en onze jaarlijkse kosten heeft de gemeente geld nodig. De gemeente gebruikt hiervoor eigen geld en geleend geld. De wijze waarop zij dit geld leent kan risico's met zich meebrengen. We hebben beleid om dit op een verantwoorde wijze te doen. In deze paragraaf beschrijven we dit beleid en benoemen we de risico's die we lopen door geld uit te zetten en aan te trekken. Deze risico's zijn voorzien en daar kunnen we goed op anticiperen. Met andere woorden: we kunnen deze risico's goed beheersen. In de paragraaf weerstandsvermogen beschrijven we de risico's door onvoorziene gebeurtenissen. Deze risico's zijn niet of heel moeilijk te beheersen. Beide paragrafen tezamen geven een compleet beeld van de financiële risico's van de gemeente.

Voor een compleet beeld van onze financiering kijken we naar onze risicobeheersing en de wijze waarop we rente betalen en ontvangen.

Risicobeheersing

- *Het renterisico is minimaal doordat we een risiconorm voor financiering hanteren en alert zijn op renteontwikkelingen.*
- *Het kredietrisico is minimaal; we wegen maatschappelijk effect en kredietwaardigheid af.*
- *Het liquiditeitsrisico is minimaal door een financiële planning en de kredietfaciliteiten bij de Bank Nederlandse Gemeenten (BNG).*
- *De oninbare vorderingen dekken we af met een voorziening.*

Rente betalen en ontvangen

- *Onze jaarlijkse rentelast is in balans met onze risico's.*
- *Rentekosten zijn onderdeel van onze kostprijsberekening en rekenen we daarom toe aan onze taken.*
- *De rente voor investeringen bekostigen we altijd vanuit onze jaarlijks begrote budgetten.*
- *Daadwerkelijk betaalde rentekosten zijn onderdeel van onze grondprijzen.*

Voor geïnteresseerden in meer achtergrondinformatie volgt hierna een toelichting.

Risicobeheersing

Het renterisico is minimaal doordat we een risiconorm voor financiering hanteren en alert zijn op rente ontwikkelingen.
De Wet financiering decentrale overheden (FIDO) schrijft een renterisiconorm voor. Het doel van de renterisiconorm is het beperken van de gevolgen van een stijgende rente voor langlopende geldleningen. Dit houdt in dat de jaarlijks verplichte aflossingen en effecten van een aangepaste rente niet meer mogen bedragen dan 20% van het begrotingstotaal.

Het overzicht financiering per 1 januari 2023 tot en met 2027 is zichtbaar in onderstaande tabel. Uit onderstaand overzicht blijkt een financieringstekort van circa € 1.1 miljoen per 1-1-2023.

Berekening Financieringstekort x € 1.000		**2023**	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
Boekwaarde Model C: alle activa		69.438	68.953	68.355	67.423	66.574
Af:						
Boekwaarde Model D: reserves en voorzieningen		32.419	32.467	33.238	33.353	33.419
Boekwaarde Model E: geldleningen		35.915	31.686	33.608	29.789	26.595
Totaal af:		68.334	64.153	66.846	63.142	60.014
Totaal financieringstekort		**1.104**	**4.800**	**1.509**	**4.281**	**6.560**
Rentelasten		**2023**	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
Rente reserves	0,00%	0	0	0	0	0
Rente geldleningen		566	501	585	524	481
Rente financieringstekort	3,50%	39	168	53	150	230
Totale rente		**605**	**669**	**638**	**674**	**711**
Berekening renteomslagpercentage		**2023**	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
Boekwaarde Model C		69.438	68.953	68.355	67.423	66.574
Totale rente		605	669	638	674	711
Renteomslagpercentage		**0,87%**	**0,97%**	**0,93%**	**1,00%**	**1,07%**

De kasgeldlimiet kan als volgt worden berekend:

Toets kasgeldlimiet (x € 1.000)		1e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal
Toegestane kasgeldlimiet					
- in percentage		8,5	8,5	8,5	8,5
- in bedrag	a	1.650	1.650	1.650	1.650
Financieringstekort	b	-275	-275	-275	-275
Verwachte onderuitputting	c	750	750	750	750
Verwacht financieringsoverschot	d=c+b	475	475	475	475
Ruimte (+) / Overschrijding (-)	e=a+d	2.125	2.125	2.125	2.125

Toelichting
1. Om een grens te stellen aan kortlopende leningen is in de wet FIDO de kasgeldlimiet opgenomen. Dit is een belangrijk uitgangspunt om grote fluctuaties in de rentelasten van overheden te vermijden. De kasgeldlimiet is begrensd op 8,5% van de totale lasten. Voor 2023 betekent dit een kasgeldlimiet van afgerond € 6,6 miljoen. Dit is € 1,65 miljoen per kwartaal. Dit is de norm.
2. Het financieringstekort is € 1,1 miljoen op jaarbasis, dit is € 275.000 per kwartaal.
3. Uit de praktijk blijkt dat het werkelijke financieringstekort vaak substantieel lager is dan het geprognosticeerde financieringstekort. Dit komt doordat investeringen vaak later plaatsvinden dan geraamd en hierdoor is ook de financieringsbehoefte lager. We monitoren in de praktijk deze situatie en het uitgangspunt daarbij is dat de kasgeldlimiet niet wordt overschreden.
4. Als gevolg van de verwachte onderuitputting wordt er geen financieringstekort maar een financieringsoverschot verwacht. Uit de jaarrekening 2021 blijkt dat dit overschot € 1,9 miljoen bedraagt. We verwachten op basis van de huidige liquiditeit een netto vlottende vordering van € 475.000 per kwartaal.
5. Uit het overzicht blijkt de ruimte van € 2,125 miljoen per kwartaal. Dit bedrag wordt berekend door de norm (het toegestane kasgeldlimiet) te vergelijken met het verwachte financieringsoverschot. Vanwege het financieringsoverschot (in plaats van een financieringstekort) wordt het bedrag opgeteld (in plaats van afgetrokken) om de ruimte te bepalen.
6. In bovengenoemde tabellen zijn we uitgegaan van een op te nemen langlopende lening in het vierde kwartaal 2022 van € 10.000.000 om aan de wet FIDO te kunnen blijven voldoen.

Geconcludeerd kan worden uit bovenstaand overzicht dat we verwachten dat de kasgeldlimiet niet in 2023 wordt overschreden.

Het kredietrisico is minimaal; we wegen maatschappelijk effect en kredietwaardigheid af. Door de gemeente zijn langlopende geldleningen verstrekt. Dit zijn leningen die zijn verstrekt met het oog op volkshuisvesting, duurzaamheid, klimaat en het toekomstbestendig maken van woningen. De gelden zijn in beheer gestort bij de stichting Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse Gemeenten (SVN). Daarnaast zijn er geldleningen verstrekt aan ambtenaren, op basis van vastgestelde arbeidsvoorwaarden. Het risico dat de gemeente loopt bij de uitstaande geldleningen, kan als minimaal worden beschouwd.

De gemeente is zeer terughoudend in het verstrekken van deze kredieten. Onze steekwoorden bij het verstrekken van een krediet zijn:

1. In principe niet;
2. Maatschappelijk belang;
3. Onderzoek kredietwaardigheid;
4. Zekerheden en garanties;
5. > 50.000 ⇒ raad;
6. Geen speculatie.

Het liquiditeitsrisico is minimaal door een financiële planning en de kredietfaciliteiten bij de Bank Nederlandse Gemeenten (BNG).
Kosten en baten worden zo goed mogelijk op elkaar afgestemd zodat we altijd aan onze betalingsverplichtingen kunnen voldoen. Als we teveel geld in onze portemonnee hebben kunnen we geld onderbrengen bij het Rijk (schatkistbankieren). Dit is wettelijk verplicht. Bij een tekort aan middelen kunnen we kortlopende leningen afsluiten.

De oninbare vorderingen dekken we af met een voorziening. De gemeente heeft vorderingen op diverse personen, bedrijven en instellingen. Er is sprake van een adequaat invorderingsproces bij niet tijdige betalingen, van aanmaningen tot en met dwangbevelen. De niet tijdige betalingen worden eerst als dubieus aangemerkt. Indien dubieuze vorderingen oninbaar blijken te zijn worden deze vorderingen ten laste van een voorziening gebracht.

Rente betalen en ontvangen

Onze jaarlijkse rentelast is in balans met onze risico's.
We proberen een zo laag mogelijke rentelast te realiseren en tegelijkertijd de risico's te verkleinen door tijdig keuzes te maken in de verhouding waarmee we kortlopende en langlopende leningen inzetten.

Rentekosten zijn onderdeel van onze kostprijsberekening en rekenen we daarom toe aan onze taken.
De hoogte van de rente die mag worden doorberekend, is gemaximeerd op het gemiddelde rentepercentage dat de gemeente over langlopend geleend geld betaalt.

De rente voor investeringen bekostigen we altijd vanuit onze jaarlijks begrote budgetten.
Er wordt geen rente rechtstreeks toegerekend aan investeringen. De rentekosten worden uit de lopende exploitatie gedekt.

Daadwerkelijk betaalde rentekosten zijn onderdeel van onze grondprijzen.
Er wordt wel rente rechtstreeks toegerekend aan de te verkopen gronden. De financiering van ontwikkeling en verkoop van onze gronden noemen we grondexploitaties. Uitgangspunt is dat de ontwikkeling en verkoop van onze gronden minimaal kostendekkend is. Door de daadwerkelijk betaalde rente (zoals de fiscus dit voorschrijft) rechtstreeks toe te rekenen aan de lasten binnen de grondexploitatie zorgen we ervoor dat deze kosten 1 op 1 kunnen worden terugverdiend als onderdeel van de totale last binnen de grondexploitatie. Met daadwerkelijk betaalde rente bedoelen we alleen de rente over geldleningen. Niet de rente over eigen geld.

EMU-saldo

Volgens artikel 20 van de BBV dient in de begroting een berekening van het EMU-saldo te worden opgenomen van het vorig begrotingsjaar, het huidig begrotingsjaar en het jaar volgend op het begrotingsjaar. Daarnaast dient volgens artikel 23 van de BBV de ontwikkeling van het EMU-saldo van de drie jaren volgend op het begrotingsjaar te worden getoond. Bovenstaande wordt in één overzicht getoond.
Het EMU-saldo wijkt af van het begrip exploitatiesaldo waar gemeenten mee werken. Een belangrijk verschil is dat het exploitatiesaldo van gemeenten alleen betrekking heeft op baten en lasten van de exploitatierekening, terwijl bij het bepalen van het EMU-saldo ook kapitaaltransacties zoals investeringen en aan- en verkopen van gronden worden betrokken. Daarnaast verschilt de behandeling van onder meer het interen op reserves, onttrekken van voorzieningen en de opbrengsten uit de verkoop van deelnemingen/aandelen. Voor de berekening van het EMU-saldo van gemeenten moet daarom op het exploitatiesaldo van een gemeente een aantal correcties en aanvullingen worden gemaakt.

Onderstaande tabel laat de berekening van het EMU-saldo zien.

Omschrijving	Effect	2022	2023	2024	2025	2026
Saldo na bestemming		**113.580**	**2.721**	**442.098**	**414.012**	**491.469**
mutaties reserves		462.327	194.123	917.268	261.659	212.293
1. Saldo exploitatie voor bestemming		**575.907**	**196.844**	**1.359.367**	**675.671**	**703.763**
2. Afschrijvingen	+	3.227.492	3.504.250	3.616.665	3.716.301	3.632.803
3. Storting in voorzieningen	+	158.000	158.000	158.000	158.000	158.000
4. Investeringen	-	-3.111.525	-3.019.210	-3.019.210	-2.784.235	-2.784.235
5. Baten derden	-	0	0	0	0	0
6. Desinvesteringen	+	0	0	0	0	0
7. Aankoop gronden	-	0				
8. Baten grondexploitatie	+	675.000				
9. Onttrekking voorzieningen	-	-804.763	-804.763	-79.000	-79.000	-79.000
10. Lasten ten laste van reserves	-	-30.000	-30.000	-30.000	-30.000	-92.810
11. Verkoop Effecten	-	0	0	0		
Totaal		**690.111**	**5.121**	**2.005.822**	**1.656.737**	**1.538.521**

Toelichting
Het EMU-saldo is in 2023 ruim positief. Dit houdt in dat in 2023 we op basis van kasstelsel meer opbrengsten verwachten dan kosten. Het werkelijke EMU-saldo wijkt vaak af van de prognose als gevolg van onderuitputting van investeringen.

Reserves en voorzieningen in 2022

Onderstaand een overzicht van de reserves en voorzieningen in de komende jaren.

Verloop Reserves en Voorz.	1-1-2023	1-1-2024	1-1-2025	1-1-2026	1-1-2027
Algemene Reserves:					
- Algemene Reserve (WAR)	12.215.849	12.769.131	13.270.663	13.721.695	14.123.477
- Vrije Reserve (VAR)	4.194.085	4.494.085	4.794.085	5.294.085	5.894.085
Totaal Algemene Reserves	**16.409.934**	**17.263.216**	**18.064.748**	**19.015.780**	**20.017.562**
Bestemmingsreserves:					
- Bufferreserve Gronden	2.407.535	2.217.535	2.522.535	2.022.535	1.422.535
- Herstructureringsfonds	58.596	58.596	58.596	58.596	58.596
- Nog uit te voeren werken	2.500.000	2.500.000	2.500.000	2.500.000	2.500.000
- Generatiepact	300.000	300.000	300.000	300.000	300.000
- O'houd gem. gebouwen	51.225	51.225	51.225	51.225	51.225
- O'houd zwembaden	60.412	50.412	40.412	30.412	20.412
- Dorpshuis Exloo (vh.Welz.acc.)	32.123	32.123	32.123	32.123	32.123
- Reserve Kern & Kader	94.194	94.194	94.194	94.194	94.194
- Reserve Riolering	288.490	288.490	288.490	288.490	288.490
- Reserve Afval	192.181	162.181	162.181	162.181	162.181
- Reserve ATC Borger	169.656	169.656	169.656	169.656	169.656
- Res. deelgeb.visie de Monden	120.000	100.000	80.000	60.000	40.000
- Reserve Covid gevolgen	855.000	605.000	605.000	605.000	605.000
- Onderwijshuisvesting	25.329	25.329	25.329	25.329	25.329
- Gekoppelde Reserves	3.552.989	3.393.830	3.234.567	3.075.193	2.915.705
Totaal Bestemmingsreserves	**10.707.730**	**10.048.571**	**10.164.308**	**9.474.934**	**8.685.446**
Totaal Reserves	**27.117.664**	**27.311.787**	**28.229.056**	**28.490.714**	**28.703.008**
Voorzieningen;					
- Voorz. Weth. Pensioenen	2.271.666	2.295.206	2.318.746	2.342.286	2.365.826
- Voorz. Afval	17.961	17.961	17.961	17.961	17.961
- Voorz. Riolering	698.181	698.181	698.181	698.181	698.181
- Voorz. Gebiedsfonds	2.112.450	1.940.567	1.768.684	1.596.801	1.424.918
- Voorz. Grafo'houd Aukje Wolf	11.202	10.513	9.824	9.135	8.446
- Voorz. Natuurpark Aukje Wolf	110.107	102.796	95.485	88.174	80.863
- Voorz. Ontw. Poelk. Ellershaar	80.000	90.000	100.000	110.000	120.000
Totaal Voorzieningen	**5.301.567**	**5.155.224**	**5.008.881**	**4.862.538**	**4.716.195**
Totaal Reserves en Voorz.	**32.419.231**	**32.467.011**	**33.237.937**	**33.353.252**	**33.419.203**

Onderstaand geven we de afzonderlijke mutaties van onze reserves en voorzieningen weer over de periode 2023-2026. Te zien is dat de algemene reserves toenemen en de voorzieningen en bestemmingsreserves afnemen.

Mutaties Reserves en Voorz.	Mutatie 2023	Mutatie 2024	Mutatie 2025	Mutatie 2026
Algemene Reserves:				
- Algemene Reserve (WAR)	553.282	501.532	451.032	401.782
- Vrije Reserve (VAR)	300.000	300.000	500.000	600.000
Totaal Algemene Reserves	**853.282**	**801.532**	**951.032**	**1.001.782**
Bestemmingsreserves:				
- Bufferreserve Gronden	-190.000	305.000	-500.000	-600.000
- O; houd zwembaden	-10.000	-10.000	-10.000	-10.000
- Reserve Riolering	0	0	0	0
- Res. deelgeb.visie de Monden	-20.000	-20.000	-20.000	-20.000
- Reserve covid-19	-250.000			
- Reserve afval	-30.000			
- Gekoppelde Reserves	-159.159	-159.263	-159.374	-159.488
Totaal Bestemmingsreserves	**-659.159**	**115.737**	**-689.374**	**-789.488**
Totaal Reserves	***194.123***	***917.269***	***261.658***	***212.294***
Voorzieningen;				
- Voorz. Weth. Pensioenen	23.540	23.540	23.540	23.540
- Voorz. Afval	0	0	0	0
- Voorz. Riolering	0	0	0	0
- Voorz. Gebiedsfonds	-171.883	-171.883	-171.883	-171.883
- Voorz. Grafo'houd Aukje Wolf	-689	-689	-689	-689
- Voorz. Natuurpark Aukje Wolf	-7.311	-7.311	-7.311	-7.311
- Voorz. Ontw. Poelk. Ellershaar	10.000	10.000	10.000	10.000
Totaal Voorzieningen	***-146.343***	***-146.343***	***-146.343***	***-146.343***
Totaal Reserves en Voorzieningen	**47.780**	**770.926**	**115.315**	**65.951**

Geprognosticeerde balans

Volgens artikel 20 van de BBV dient in de begroting een geprognosticeerde balans van het begrotingsjaar te worden opgenomen. Ook moet volgens artikel 22 van het BBV in de meerjarenbegroting voor de drie jaren volgend op het begrotingsjaar een geprognosticeerde balans worden opgenomen. Hieronder zijn de geprognosticeerde balansen weergegeven.

ACTIVA	1-1-2023	1-1-2024	1-1-2025	1-1-2026	1-1-2027
Vaste activa:					
Investeringen in ec. en maatsch. nut	65.669	65.184	64.586	63.654	62.805
Financiële vaste activa	3.769	3.769	3.769	3.769	3.769
Totaal vaste activa:	**69.438**	**68.953**	**68.355**	**67.423**	**66.574**
Vlottende activa:					
Voorraden	1.456	1.456	1.456	1.456	1.456
Uitzettingen	10.640	8.807	10.453	9.067	7.927
Liquide middelen	41	41	41	41	41
Overlopende activa	3.727	3.727	3.727	3.727	3.727
Totaal vlottende activa:	**15.864**	**14.031**	**15.677**	**14.291**	**13.151**
Totaal vaste en vlottende activa:	**85.302**	**82.984**	**84.032**	**81.714**	**79.725**
PASSIVA	**1-1-2023**	**1-1-2024**	**1-1-2025**	**1-1-2026**	**1-1-2027**
Vaste passiva:					
Eigen vermogen	27.118	27.312	28.229	28.491	28.703
Voorzieningen	5.302	5.155	5.009	4.863	4.716
Vreemd vermogen	35.915	31.686	33.608	29.789	26.595
Totaal vaste passiva:	**68.334**	**64.153**	**66.846**	**63.142**	**60.014**
Vlottende passiva:					
Financiering/kasgeld	1.493	3.326	1.681	3.067	4.206
Bank en girosaldi	6.405	6.405	6.405	6.405	6.405
Overige vlottende schulden	2.361	2.361	2.361	2.361	2.361
Overlopende passiva	6.709	6.709	6.709	6.709	6.709
Totaal vlottende passiva:	**16.968**	**18.801**	**17.156**	**18.542**	**19.681**
Totaal vaste en vlottende passiva:	**85.302**	**82.954**	**84.001**	**81.684**	**79.695**

Bedrijfsvoering

Deze paragraaf beschrijft hoe we invulling geven aan de bedrijfsvoering van onze organisatie. Een goede bedrijfsvoering is een basisvoorwaarde om de organisatie-doelstellingen te behalen. In de thema's is beschreven 'Wat we willen bereiken' en 'Wat we daarvoor gaan doen'. In deze paragraaf geven wij aan 'Hoe' we de dingen doen, vanuit welke filosofie we dat doen en welke instrumenten wij hiervoor inzetten.

Beleidsvoornemens bedrijfsvoering

- Het Koersdocument Organisatieontwikkeling 'Naar een Open Huis op een stevig fundament' blijft voor ons richtinggevend. Wél is deze geactualiseerd in "de swingende tent". Hiermee geeft de organisatie vorm aan de organisatie ontwikkeling. Doel van die ontwikkeling is de organisatie klaar te hebben voor de toekomst. Door verder te professionaliseren en te flexibiliseren.
- Hybride werken wordt 'het nieuwe normaal'. Zowel vanuit dat gegeven als vanuit de visie in het Koersdocument (Open Huis) blijft de aanpak van onze huisvesting een speerpunt.
- We willen het 'ontmoeten' versterken, zowel binnen onze organisatie (medewerkers, managers, bestuur) als met inwoners.

Personeel

- Diverse ontwikkelingen blijven een stevig beroep doen op de flexibiliteit van onze medewerkers.De maatschappelijke ontwikkelingen die op gemeenten af komen zijn groot en onvoorspelbaarder dan ooit. Dat vraagt meebewegen, snel schakelen en expertise opbouwen op nieuwe gebieden. Van medewerkers wordt erg veel gevraagd.
- Het is mogelijk dat corona ook in 2023 nog invloed heeft op de manier waarop wij ons werk doen. Hybride werken blijft de meest geëigende werkwijze: thuiswerken waar dat het beste past en elkaar ontmoeten en samenwerken op kantoor waar dat nodig/wenselijk is.
- Medewerkers maken gebruik van de BOCE-academie. Online opleidingsmogelijkheden blijven ook na corona ingezet worden.
- De arbeidsmarkt blijft complex; er is sprake van zorgelijke schaarste. We moeten daarom veel extra inzet plegen op het aantrekken van goede medewerkers.
- Het inzetten van traineeships is een goede manier om frisse blikken en extra slagkracht in onze organisatie te brengen. Tegelijkertijd is het een goede wervingsmethode om jongeren aan onze organisatie te binden en te laten instromen in reguliere functies.

Informatievoorziening en informatieveiligheid

- De digitale agenda 2024 van de VNG is voor ons de leidraad voor onze uitvoeringsagenda.
- Om de kwaliteit van onze digitale dienstverlening te verbeteren gaan we er voor zorgen dat onze gegevens juist en actueel zijn.
- De informatievoorziening voldoet aan actuele eisen op het gebied van informatieveiligheid en privacy.
- We werken samen met onze BOCE partners en richten ons op innovatie.

Als u geïnteresseerd bent in meer achtergrondinformatie volgt hierna een toelichting.

Beleidsvoornemens bedrijfsvoering

Missie
Onze missie is 'Samen Ontspannen Durven.'

- Wij zijn Cittaslow;
- Wij zijn voor onze inwoners, ondernemers en organisaties een betrouwbare overheid;
- Wij zijn een flexibele organisatie die zich aanpast bij de veranderende eisen van de Participatiesamenleving;
- Wij staan voor Samen Ontspannen Durven!

Wij werken vanuit een informele organisatie met korte lijnen, waardoor we een grote slagkracht hebben. Er is ruimte om te experimenteren en een grote mate van eigen verantwoordelijkheid. Onze missie Samen Ontspannen Durven is de basis van wie we zijn en wat we doen. De drie woorden hebben elk een eigen betekenis, maar versterken elkaar in de verbinding:
- Samen : we klaren de klus met elkaar en met onze inwoners, voelen ons onderdeel van het geheel en werken samen aan gemeenschappelijke doelen.
- Ontspannen : we werken in een ontspannen en prettige sfeer met een fit lichaam en een opgeruimde geest.
- Durven : we weten wat we kunnen en nodig hebben in ons werk en durven daarvoor te staan, ook in relatie tot de dienstverlening aan onze inwoners.

Visie
We zijn een betrouwbare partner in onze veranderende rol in de samenleving.

Betrouwbare overheid

- We zijn open, professioneel, consequent en bereikbaar, en komen onze afspraken na.
- Wij ondersteunen het bestuur bij het ontwikkelen en realiseren van haar visie. Wij staan voor een onafhankelijk, integer advies en een professionele uitvoering.

Veranderende rol overheid

- We zijn in dialoog met onze inwoners, ondernemers en organisaties en staan open voor ideeën en suggesties en stemmen onze dienstverlening af op de vraag uit de samenleving.
- Wij willen gezien worden als onderdeel van een netwerk van actoren. Wij treden verbindend op, faciliteren het proces en kunnen de uitvoering waar mogelijk overlaten aan partners.

Kernwaarde

- Wij hanteren de Cittaslow-principes zoals de menselijke maat, sociale cohesie, ambachtelijkheid, kleinschaligheid en verstandig gebruik van technologie, als leidraad.

Koersdocument en 'Kiezen voor de Toekomst'
In 2019 is het Koersdocument 'Naar een open huis op een stevig fundament' vastgesteld en gepresenteerd aan de organisatie. Het Koersdocument beschrijft vooral de visie op de toekomst van Borger-Odoorn in 2023. Begin 2020 is een Uitvoeringsplan opgesteld, met daarin concreet beschreven welke activiteiten in 2020 en daarna nodig zijn om die visie te realiseren. Jaarlijks wordt uit de opgaven en bouwstenen in het Uitvoeringsplan een X-tal activiteiten uitgekozen, die de realisatie van het thema van dat jaar het best ondersteunen. In 2020 was dat "De basis op orde" en in 2021 "Integraal werken". Vanaf 2022 is de uitvoering verschoven naar de actielijnen vanuit de Swingende Tent. Natuurlijk dragen ook die actielijnen bij aan het realiseren van de visie uit het Koersdocument. Ook blijven we verder werken aan "De basis op orde" waar dat nodig is.
Intussen is het merendeel van de aanbevelingen uit het rapport 'Kiezen voor de Toekomst' gerealiseerd. In 2019 is de raad akkoord gegaan met de fasering van 'Kiezen voor de Toekomst'. Conform het besluit van de raad is onder andere een groepje

trainees aangesteld. Dit om een impuls te geven aan onze ontwikkelkracht, innovatie en slagkracht.
De eerste groep trainees heeft hun opdracht inmiddels afgerond. Enkele zijn vertrokken naar een baan elders; ook zijn enkele trainees ingestroomd in een reguliere vacature. Een mooie manier om jonge mensen aan onze organisatie te binden!
Een nieuwe groep trainees is in de zomer van 2022 gestart. We gaan onderzoeken of we vanaf zomer 2023 ons traineeprogramma in samenwerking met andere organisaties kunnen uitvoeren (BOCE of breder).

Organisatie-ontwikkeling 'de Swingende Tent'
Het MT heeft in 2021 verkend in hoeverre het Koersdocument (toen al weer 3 jaar oud) aanvulling behoeft naar aanleiding van recente en te verwachten ontwikkelingen. Daaruit is het organisatie-ontwikkelverhaal "de Swingende Tent" ontstaan. Belangrijkste doel is om tot een wendbare organisatie te komen die de ontwikkelingen in de toekomst goed aan kan en zowel kwalitatief als kwantitatief minder kwetsbaar is.
Nu al bekende opgaven zijn bijvoorbeeld klimaat-adaptatie, duurzaamheid, woningnood en stikstof. Maar ook moeten we goed in kunnen spelen op onverwachte ontwikkelingen zoals een pandemie of een watersnoodramp.
Een maatschappelijke ontwikkeling die van grote invloed is, is het veranderen van ons 'kijkvenster': van systeem naar de menselijke maat.
Via 5 actielijnen willen we ons ontwikkelen naar die 'Swingende Tent':

- de klant centraal: we werken vanuit 'de bedoeling'
- we hebben werkgeluk als een vertrekpunt, dat straalt weer uit naar de kwaliteit; van het werk en naar de klant
    - we hebben een werkgelukscan (nulmeting) uitgevoerd en gaan in 2023 verder met een vervolgmeting en acties gericht op het vergroten van werkgeluk
- we gaan nadrukkelijk(er) inzetten op opgavegericht en integraal werken en op zelforganisatie
- we versterken ons strategisch vermogen
    - we verkennen de mogelijkheid om een tweede vaste projectleider aan te stellen, ten gunste van vermindering inhuur en verhogen slagkracht
    - we richten een beleidsteam Duurzaamheid in, dat integraal de opgaves die aan duurzaamheid gerelateerd zijn, oppakt
- we zoeken samenwerking met anderen om kwetsbaarheid te verminderen
    - we verkennen diverse mogelijkheden en kansen tot samenwerking, met andere overheids-organisaties óf met partijen uit de samenleving.

De manier om tot ons doel te komen wordt getypeerd door de volgende steekwoorden:

- samendoen, inspiratie;
- geen vastomlijnd ontwerp;
- we doen dit vanuit en ín het werk;
- met kleine stapjes;
- we leren door te experimenteren.

Huisvesting en ontmoeting
In 2018 hebben we een haalbaarheidsonderzoek laten doen naar de huisvesting van onze organisatie in het gemeentehuis en op de werf. Het onderzoek liet zien dat er kansen liggen om zowel onze voorbeeldrol als overheid op het gebied van duurzaamheid te pakken áls gelijktijdig invulling te geven aan een goede moderne huisvesting voor onze medewerkers. Verdiepend onderzoek was nodig om te komen tot een concreet programma van eisen.
Intussen heeft de wereld niet stilgestaan. Ontwikkelingen als Omgevingswet, Energietransitie, Participatie etc. zorgen ervoor dat we anders gaan werken, meer integraal, zowel binnen als buiten ons kantoor. De inrichting van ons gemeentehuis moet erop gericht zijn om deze en andere ontwikkelingen te faciliteren.
Daarnaast heeft corona grote invloed gehad op de gewenste inrichting van onze werkomgeving. De maatregelen zorgden ervoor dat we meer thuiswerken en minder in

het gemeentehuis van een werkplek gebruik maken. Dat blijft. Daardoor stijgt de behoefte aan ruimtes en locaties die geschikt zijn om elkaar op een veilige en inspirerende manier te kunnen ontmoeten. In 2022 hebben we kleinschalige experimenten gedaan met het personeel om te kijken wat werkt en wat niet gaat werken. Een concreet huisvestingsplan is in september 2022 aan de nieuwe raad aangeboden.

Arbeidsmarkt
De schaarste op de arbeidsmarkt wordt ook in Borger-Odoorn steeds meer voelbaar. We zetten diverse oplossingen in om zo veel mogelijk de goede medewerkers aan ons te binden. Dat varieert van het aantrekken van trainees, het samenwerken in BOCE-verband tot het (nog) verder professionaliseren van onze arbeidsmarktbenadering, bijvoorbeeld door extra inzet op professioneel recruitment en gebruik van sociale media.

Openbaarheidsparagraaf
Op 1 mei 2022 is de Wet open overheid (Woo) in werking getreden, waarbij de Woo de Wet openbaarheid van bestuur (Wob) heeft vervangen. Nieuw in de Woo is dat het bestuursorgaan jaarlijks in de begroting aandacht moet besteden aan beleidsvoornemens inzake de uitvoering van de Woo. Ook nieuw in de Woo ten opzichte van de Wob is dat er documenten actief openbaar moeten worden gemaakt via het Platform Open Overheidsinformatie (PLOOI). In 2023 zullen de eerste vier informatiecategorieën actief openbaar gemaakt worden (ervan uitgaande dat dit mogelijk is via PLOOI):

- Bereikbaarheidsgegevens van het bestuursorgaan en de wijze waarop een verzoek om informatie kan worden ingediend;
- Vergaderstukken van de gemeenteraad;
- Convenanten;
- Woo-verzoeken, inclusief de schriftelijke beslissingen op die verzoeken en de daarbij verstrekte informatie.

Hierbij is de ambitie uitgesproken dat zodra bovenstaande eerder mogelijk is dan de datum dat het wettelijk verplicht is, dan hoeft er niet gewacht te worden tot het moment dat het wettelijk verplicht is op bovenstaande categorieën actief openbaar te maken. Om de implementatie voorspoedig te laten verlopen zal er, naast het opstellen van werkprocessen, vooral technisch veel ingericht moeten worden. Daarnaast zullen collega's geïnformeerd moeten worden over de nieuwe werkwijze.

Rechtmatigheidsverantwoording
Door een wetswijziging wordt vanaf het verslagjaar 2023 het College zelf verantwoordelijk voor het opstellen van een rechtmatigheidsverantwoording als onderdeel van de jaarrekening. Tot dat moment geeft de externe accountant in zijn controleverklaring een oordeel over de rechtmatigheid van de financiële beheershandelingen. Vanaf het verslagjaar 2023 stelt het College zelf deze verantwoording op, op basis van een voorgeschreven format. De accountant neemt deze verantwoording mee in zijn oordeel over de getrouwheid van de jaarrekening als geheel.

Doordat de wetswijziging vertraging heeft opgelopen, maar de gemeente Borger-Odoorn al wel van start is gegaan met de voorbereidingen hierop, is er ruimte ontstaan om proef te draaien. Vooruitlopend op de wetswijziging is het controleprotocol aangepast.
In het controleprotocol worden nadere aanwijzingen aan de accountant gegeven. Van belang hierbij zijn met name de gehanteerde goedkeurings- en rapporteringstoleranties. Voor de eenduidigheid is besloten om de tolerantie voor een negatief oordeel conform de accountantscontrole vast te stellen op 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan de reserves.

Geconstateerde onrechtmatigheden
De notitie "paragraaf bedrijfsvoering 2021" van de commissie BBV geeft aan dat als gevolg van het moeten opstellen van een rechtmatigheidsverantwoording door het college de raad afspraken moet maken met het college over de mate van detaillering in

de paragraaf bedrijfsvoering. Deze paragraaf krijgt hiermee ook een element van een verbeterplan in zich. In dat kader doet de commissie BBV ook een drietal stellige uitspraken:
(1) In de paragraaf bedrijfsvoering wordt, op basis van de kadernota rechtmatigheid van de commissie BBV en op basis van de afspraken met de gemeenteraad, aanvullende informatie opgenomen over de individueel geconstateerde afwijkingen in de rechtmatigheidsverantwoording.
(2) In de paragraaf bedrijfsvoering beschrijft het college welke actie het onderneemt om de afwijkingen in de toekomst te voorkomen.
(3) Niet-financiële onrechtmatigheden in verband met het niet naleven van de bepalingen in de Wet Fido en bijhorende Regelingen moeten worden opgenomen en toegelicht in de paragraaf bedrijfsvoering.

In de verantwoording over het verslagjaar 2023 zal op deze plek aandacht worden besteed aan deze onderwerpen.

Personeel

Wij willen kwalitatief goed toegerust personeel, een goede werkomgeving, goed werkgeverschap en een prettige werksfeer. Dit gold altijd al, maar des te meer nu diverse ontwikkelingen een stevig beroep blijven doen op de flexibiliteit en inzet van veel van onze medewerkers. Door corona is de manier waarop we ons werk uitvoeren ingrijpend veranderd. Dat vraagt veel van onze medewerkers.
Waar de aard van de werkzaamheden het toestaat, bieden wij medewerkers de mogelijkheid en de faciliteiten om thuis of op locatie te werken. Daarmee kunnen zij zelf kiezen waar ze het meest effectief hun werk kunnen doen.

Verzuim
Het verzuimpercentage in 2022 ligt hoger dan in 2020 en 2021 en ook iets hoger dan in 2019. Hoewel de meeste verzuimsituaties goed in beeld zijn en adequaat worden gemonitord, willen we de komende tijd extra aandacht besteden aan aspecten die het ziekteverzuim mogelijk beïnvloeden. Dat gaat zowel over werkgeluk en zelforganisatie als over zaken als energie-armoede en zorgen over de kosten van levensonderhoud. Het borgen van de onderlinge verbinding binnen onze organisatie blijft daarnaast een speerpunt.

Opleiding, vorming en training
Ons opleidingsbudget bedraagt ongeveer 2% van de totale loonsom. Samen met onze BOCE partners hebben we de zogenaamde BOCE-academie opgericht. Dit is de verzamelnaam voor initiatieven gericht op leren en ontwikkelen binnen de gemeentelijke organisaties Borger-Odoorn, Coevorden en Emmen. Een aanbod aan scholing en bijeenkomsten helpt medewerkers zich te ontwikkelen en persoonlijk leiderschap te tonen. Op die manier kunnen zij een betekenisvolle bijdrage leveren aan de veranderende samenleving. In het najaar van 2022 is in de BOCE-academie extra opleidingsaanbod toegevoegd om medewerkers te faciliteren voor het werken binnen de Omgevingswet (nu bekende ingangsdatum 1-1-2023).
In de afgelopen jaren is het aandeel digitale trainingen, opleidingen en masterclasses fors toegenomen. Dat zal zich ook in 2023 gaan voortzetten.

Volumeafspraak bedrijfsvoering
Wij hebben met uw raad een zogenaamde volumeafspraak. Deze afspraak houdt in dat de budgetten voor personele kosten jaarlijks met 3% geïndexeerd worden. Deze indexering wordt ingezet voor:
- CAO ontwikkelingen;
- Premies en sociale lasten;
- Organisatieontwikkelingen.

Huidige CAO
De huidige CAO is op 31 december 2022 verlopen. De onderhandelingen over een nieuwe CAO zijn nog in volle gang en laten zich nog niet voorspellen.

Bedrijfsvoering in cijfers

Omschrijving	2021	2022	2023
Basisbedrag (structureel)	14.425.459	15.102.959	15.527.405
Mutaties:			
A Index volume afspraak:			
- Index (3%; 2019/2020 2%)	361.000	424.446	465.822
- cao 2019 en 2020 boven 2%			
B Autonome ontwikkelingen	-60.000		
C Bestuurlijke ambitie			500.000
D Bedrijfsvoering			
E. 'Kiezen voor de toekomst'	376.500		
Totaal Salariskosten (€)	**15.102.959**	**15.527.405**	**16.493.227**
ICT (€)	1.727.393	1.727.393	1.779.215
Voertuigen/machines (€)	620.079	620.079	620.079
Overig (€)	1.467.395	1.467.395	1.467.395
(**Wettelijke) beleidsindicatoren:**			
FTE	208,04	209,4	214,53
Formatie per 1.000 inwoners	8,15	8,12	8,35
Bezetting per 1.000 inwoners	7,72	7,19	7,77
Apparaatskosten per inwoner	740,16	749,70	794,35
Externe inhuur in %-age loonsom	3,86	1,90	3,34

Informatisering en Informatieveiligheid

Informatisering
Bij vrijwel alles wat we doen speelt op één of andere manier ICT en Informatie wel een rol. Of het nu gaat om het bankieren via een APP, het doen van boodschappen of zelfs als we aan het sporten zijn houden we veel data bij met slimme apparaten en delen we onze prestaties met vrienden op het internet.
Dat geldt ook voor ons werk. We zien dat ICT en Informatie een steeds prominentere rol speelt. We komen het tegen in onze dienstverlening, de manier waarop we ons werk afhandelen en we leggen steeds meer informatie over onze inwoners, ondernemers en de leefomgeving digitaal vast.

De dingen die we op gebied van informatisering en digitalisering (gaan) doen zijn gebaseerd op de "digitale agenda 2024" die door de VNG is opgesteld. Hierin wordt een beeld geschetst waar de informatiesamenleving naar toe gaat, en staan de belangrijkste ontwikkelingen logisch weergegeven. De drie pijlers uit deze agenda zijn:
1. Mogelijk maken (de basis op orde zoals; digitale infrastructuur, transparantie en informatieveiligheid);
2. Kansen benutten (gebruik van data in beleidsdomeinen van de overheid en in de

economie);
3. Duiden en reflecteren (van waarden en innovatie in de informatiesamenleving).

Dit is voor ons de leidraad om onze uitvoeringsagenda vorm te geven. Wij spelen in op deze ontwikkelingen. We gaan voor een kwalitatief goede digitale dienstverlening. De informatievoorziening moet voldoen aan actuele eisen op het gebied van informatieveiligheid en privacy en we willen samenwerken en innoveren. Om onze doelstellingen te behalen is een gerichte aanpak nodig. Dit doen we o.a. door de samen te werken binnen BOCE en DIMPACT.

Verstevigen BOCE samenwerking.
In 2021 zijn we met Emmen en Coevorden gestart aan de versterking van de BOCE samenwerking. We proberen hierbij het accent te verschuiven van de automatisering naar het volledige domein van Informatisering & Automatisering (I&A).

Invoering Omgevingswet.
Met de invoering van de Omgevingswet op 1 januari 2023 wordt van de gemeente verwacht dat ze is aangesloten op het landelijke Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) en dat het beschikt over een VTH-applicatie waarmee de afhandeling van een initiatief digitaal, als keten met een verschillend bevoegde gezag, binnen 8 weken wordt afgehandeld. Deze manier van werken en de bijbehorende systemen zijn nieuw voor onze gemeente. Vanwege onze beperkte omvang en kwetsbaarheid kiezen we voor de informatievoorziening de samenwerking met een ketenpartner, de RUD Drenthe. Hiervoor zijn we in 2021 een pilot gestart en zijn we in een afrondende fase met het opstellen van een dienstverleningsovereenkomst.

Digitale dienstverlening
Met de oplevering van de nieuwe website in 2022, maken we gelijktijdig een start met het verbeteren van de digitale dienstverlening voor burgers en bedrijven.
Dit doen we onder andere door op een toegankelijke manier producten en diensten digitaal aan te bieden. Ook gaan we vanaf 2023 actief gebruik maken van "Mijn Overheid".

Informatieveiligheid
Toenemende digitalisering maakt het verbeteren van de informatieveiligheid bij overheidsorganisaties steeds belangrijker. Bij informatieveiligheid gaat het om Beschikbaarheid, Integriteit en Vertrouwelijkheid van informatie. Anders gezegd; informatie moet beschikbaar, juist (dé waarheid) en alleen toegankelijk zijn voor daartoe bevoegden om er kennis van te nemen.
Bij informatiebeveiliging gaat het om techniek, processen en menselijk handelen.
In het bestuursprogramma is informatieveiligheid en digitale weerbaarheid als belangrijk thema opgenomen.

We gaan onze digitale weerbaarheid vergroten door:
- De meest passende maatregelen te treffen op gebied van ICT veiligheid (BOCE)
- Versterken van bewustwording onder medewerkers, bestuur en inwoners
- Onze informatiehuishouding verder op orde te brengen vanuit de gedachte "eenmalig vastleggen (in de bron) – meervoudig gebruik

Wat gaan we daarvoor doen?
- ICT op orde
We zorgen dat onze ICT systemen actueel zijn en (al dan niet door leverancier) op hoogste niveau van veiligheid worden gebracht. Dit vergt moeilijk te voorspellen investeringen aan de voorkant. We handelen hierbij als het moet en zullen daarover achteraf verantwoording afleggen.

- Actualiseren dienstverleningsovereenkomst Emmen
Emmen is onze leverancier van ICT apparatuur en digitale infrastructuur. De dienstverleningsovereenkomst wordt geactualiseerd en we gaan daarbij concrete afspraken maken over de informatieveiligheid.

- Baseline Informatieveiligheid Overheid (BIO) als kader
We hanteren de BIO als kader en gaan op basis hiervan een risicoanalyse opstellen. Dit gaan we vertalen naar een concreet maatregelenplan voor de komende jaren.

- Vergroten bewustwording
We gaan concrete tools inzetten om de bewustwording over informatieveiligheid in de organisatie structureel te vergroten. We doen dit door o.a. inzet van een leerprogramma, inzetten van verschillende instrumenten en testvormen en het versterken van de auditkant.

- Actualiseren bedrijfscontinuïteitsplan
We gaan ons bestaande bedrijfscontinuïteitsplan actualiseren en aanvullen met de dreiging van cyberaanvallen. We gaan onze interne crisisorganisatie hierop aanpassen en dit onderdeel ook periodiek oefenen. We zoeken hierbij de samenwerking met onze BOCE partners en de VRD.

- Landelijke ontwikkeling VNG/Common Ground
Er is een landelijke ontwikkeling gaande van een totaal andere digitale infrastructuur. In deze opzet worden ICT (techniek), processen en gegevens van elkaar gescheiden (Common Ground) en niet allemaal meer opgeslagen in een veelheid aan applicaties van de overheid. De VNG is grote aanjager van dit initiatief en gemeenten doen hierin mee. Het uiteindelijke doel is dat in alle overheidssystemen gebruik wordt gemaakt van het principe “bevragen bij de bron voor het benodigde proces”, waardoor het veelvuldig kopiëren van gegevens tot een einde gaat behoren en de risico’s op misbruik worden geminimaliseerd.
Wij doen hierin actief mee via DIMPACT. Dit vraagt van onze kant een behoorlijke inzet.

- I-organisatie versterken
We moeten onze I-organisatie versterken en het informatiemanagement op orde brengen. Door nog beter in control te komen op de systemen en minimalisering van de opslag van gegeven, wordt het risico en de effecten van een eventuele cyberaanval lager.
Ook hier zoeken we zo veel mogelijk de BOCE samenwerking.
In BOCE verband is voor de komende jaren een BOCE-I programma opgezet van waaruit verschillende initiatieven vanuit de samenwerking worden opgepakt. We streven naar een structurelere vorm na afloop van de programmaperiode in 2025.
Voor de periode 2022-2024 zijn incidentele middelen beschikbaar voor de BOCE-I programmaorganisatie.

Kwaliteit van gegevens
De gemeente beheert een groot aantal gegevens en is van 5 basisregistraties ‘bronhouder’. Het aantal afnemers van deze digitale gegevens blijft nog altijd groeien. Daarom moeten inwoners erop kunnen vertrouwen dat de gegevens die we beheren volledig, juist en veilig zijn.

ENSIA
Elk jaar moeten gemeenten zich verantwoorden over de kwaliteit van de informatieveiligheid van diverse informatiesystemen. Sinds 2017 gebeurt dit met een nieuwe verantwoordingssystematiek: de Eenduidige Normatiek Single Information Audit (ENSIA). Doel van de ENSIA is enerzijds om de jaarlijkse auditlast te verminderen en anderzijds om meer inhoud te geven aan de bestuurlijke verantwoording.

Informatieveiligheid komt dan ook als vast onderdeel terug in deze paragraaf bij de jaarrekening.

Privacy/Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG)
De gemeente beheert vanuit wettelijke taken veel persoonlijke gegevens van inwoners, waaronder informatie over werk, inkomen en zorg. De AVG heeft daarom een grote impact op onze organisatie. De veranderingen liggen vooral in de rechtmatigheid en transparantie, rechten van betrokkenen, de verplichtingen van de verantwoordelijken en het toezicht en bijbehorende sancties. Wij hebben onze organisatie ingericht om de AVG vraagstukken op te pakken en rapporteren jaarlijks over de ontwikkelingen in deze paragraaf in de jaarrekening.

Verbonden partijen

Inleiding

Een aantal gemeentelijke taken is uitbesteed aan een verbonden partij. Er is sprake van een verbonden partij als de gemeente een bestuurlijk én een financieel belang heeft in de verbonden partij.

Financieel belang	Wanneer de gemeente middelen beschikbaar heeft gesteld die ze kwijt is in geval van faillissement van de organisatie, of wanneer financiële problemen bij de organisatie kunnen worden verhaald bij de gemeente.
Bestuurlijk belang	Zeggenschap, via vertegenwoordiging in het bestuur of via stemrecht.

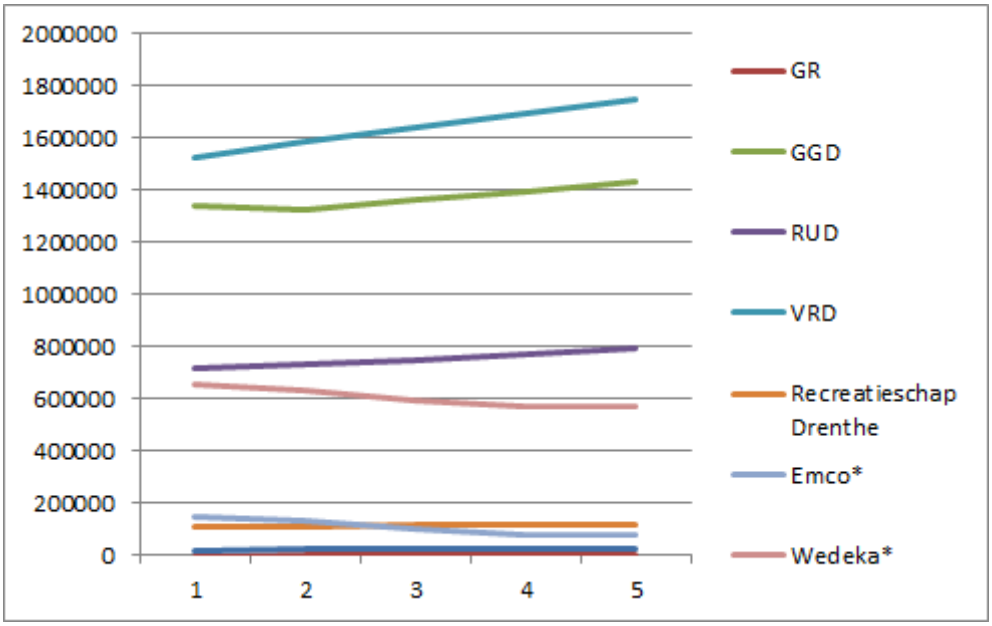
Verbonden partijen verdelen we onder in gemeenschappelijke regelingen, vennootschappen en coöperaties, stichtingen en verenigingen en overige verbonden partijen.

Verbonden partij	Omschrijving
Gemeenschappelijke regeling	Een samenwerkingsverband tussen overheidslichamen dat op grond van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen is opgericht.
Vennootschap en coöperatie	Vaak privaatrechtelijke organisaties waar de gemeente een bepaald belang in heeft. Bij een vennootschap kan ook sprake zijn van het bezit van aandelen en het uitkeren van dividend.
Stichtingen en verenigingen	Stichtingen en verenigingen worden opgericht met een bepaald doel. Ze mogen winst maken, maar de winst moet worden ingezet voor het doel dat wordt nagestreefd.
Overige verbonden partijen	Overige partijen waarin de gemeente wel een financieel en bestuurlijk belang heeft, maar waarbij geen sprake is van één van de andere rechtsvormen.

Onderstaand de zeven grootste verbonden partijen en de verwachte gemeentelijke bijdrage voor de komende jaren. Deze bijdragen zijn afkomstig uit de meerjarenbegrotingen van de Gemeenschappelijke regelingen (GR'en). Met deze bijdragen is rekening gehouden in onze meerjarenbegroting.

GR	2023	2024	2025	2026	2027
GGD	1.339.534	1.326.900	1.362.102	1.396.360	1.431.360
RUD	713.540	731.379	749.663	768.405	791.405
VRD	1.527.642	1.584.038	1.641.262	1.696.566	1.747.566
Recreatieschap Drenthe	107.020	109.815	112.939	114.861	116.861
Emco*	146.000	132.000	100.000	80.000	80.000
Wedeka*	654.000	631.000	597.000	572.000	572.000
Publiek Vervoer	21.020	21.482	21.955	22.394	22.894
Totaal:	**4.508.756**	**4.536.614**	**4.584.921**	**4.650.585**	**4.762.086**

*: Voor Emco en Wedeka is de bijdrage voor tekorten weergegeven. Naast deze bijdrage ontvangen de WSW bedrijven ook een loonkostenbijdrage gebaseerd op een verdeelmodel van het Rijk.

Voor geïnteresseerden in meer achtergrondinformatie volgt hierna een toelichting.

Gemeenschappelijke regelingen

Bij de Gemeenschappelijke regelingen zijn kleurtjes gebruikt. Deze geven een indicatie van het financieel risico. De volgorde per categorie bepalen we aan de hand van het risico. Gemeenschappelijke Regelingen met een hoog risico noemen we als eerste.

Hoog risico
Gemiddeld risico
Laag risico

Wedeka bedrijven				
Locatie	Stadskanaal			
Doelstelling	Uitvoeren WSW voor mensen met een arbeidshandicap of een grote afstand tot de arbeidsmarkt.			
Beleidsontwikkeling	Het inzetten op een succesvolle transformatie naar een leerwerkbedrijf.			
Bestuurlijk belang	Wethouder J.B. Jansen is lid van het dagelijks bestuur en samen met wethouder A.T.J. Huijing-van Tongeren lid van het Algemeen bestuur.			
Financieel belang	Werkelijk 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	
	€ 231.457	€ 635.184	€ 654.000	
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen	
	Begin 2023	Eind 2023	Begin 2023	Eind 2023
	€ 1.151.000	€ 1.101.000	€ 12.106.000	€ 15.126
	Financieel resultaat 2023 (verwacht)			
	Saldo voor gemeentelijke bijdragen: € - 7.242.000 Na extra gemeentelijke bijdragen: € 0			
Financiële risico's	Wedeka heeft gekozen voor ombouw naar een leerwerkbedrijf. Het is goed voor de bedrijfsvoering dat er weer een koers is bepaald. De verwachting is dat er wat kostenbesparingen en efficiencyslagen kunnen worden gerealiseerd. In de praktijk zal moeten blijken of dit gaat lukken.			

Beoordeling risico	Het risico blijft hoog, omdat we nog steeds jaarlijks veel meer dan de Rijkssubsidie moeten investeren in Wedeka. De huidige economische ontwikkelingen zoals de hoge inflatie maken het niet gemakkelijker om de doelstellingen vanuit het Ombouwscenario te behalen.

Regionale Uitvoeringsdienst Drenthe (RUD)				
Locatie	Assen			
Doelstelling	De RUD Drenthe is ingericht voor taken op het gebied van toezicht en handhaving van de milieuvoorschriften.			
Beleidsontwikkeling	De focus ligt in 2023 op het werken volgens de Drentse maat en het implementeren van de Omgevingswet.			
Bestuurlijk belang	Wethouder R.J.J. Hartsuiker is lid Algemeen Bestuur. Wethouder J.B. Jansen is plaatsvervangend lid Algemeen Bestuur. Gemeentesecretaris D.C. Rensen is voorzitter Raad van Opdrachtgevers.			
Financieel belang	Werkelijk 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	
	€ 546.267	€ 609.020	€ 713.540	
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen	
	Begin 2023	Eind 2023	Begin 2023	Eind 2023
	€ 188.000	€ 425.000	€ 4.348.000	€ 4.344.000
	Financieel resultaat 2023 (verwacht)			
	€ 0			
Financiële risico's	De financiële effecten van de Omgevingswet zijn nog maar deels in de begroting verwerkt. Voor sommige onderdelen van deze wet is het nog lastig te schatten wat de financiële impact gaat zijn.			
Beoordeling risico	We beoordelen het risico als hoog, omdat de verwachting is dat de impact van de Omgevingswet groot gaat zijn op de RUD. Daarnaast heeft de RUD nog niet volledig de basis op orde en zien we de deelnemersbijdrage jaarlijks toenemen.			

Emco Groep				
Locatie	Emmen			
Doelstelling	Uitvoeren WSW voor mensen met een arbeidshandicap of een grote afstand tot de arbeidsmarkt.			
Beleidsontwikkeling	Verder inzetten op de samenwerking met Menso BV. Dat geldt ook voor de samenwerking met Actief voor Werk in Coevorden en stichting Sociale teams in Borger Odoorn.			
Bestuurlijk belang	Wethouder J.B. Jansen is lid van het dagelijks bestuur en samen met wethouder A.T.J. Huijing-van Tongeren lid van het Algemeen bestuur.			
Financieel belang	Werkelijk 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	
	€ 104.187	€ 170.000	€ 146.000	
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen	
	Begin 2023	Eind 2023	Begin 2023	Eind 2023
	€ 0	€ 0	€ 13.700	€ 13.145
	Financieel resultaat 2023 (verwacht)			
	Saldo voor gemeentelijke bijdragen: € - 3.573.000 Na extra gemeentelijke bijdragen: € 0			
Financiële risico's	De Emco komt uit een periode waarin corona voorbij lijkt te zijn. Momenteel heeft Emco te maken het hoge energieprijzen en dure inkoop van materialen. In welke mate de EMCO hier financiële nadelen van zal hebben is op dit moment niet te zeggen.			

Beoordeling risico	We beoordelen het risico als gemiddeld. We betalen namelijk nog steeds meer dan de subsidie van het Rijk en de economische gevolgen die momenteel actueel zijn kunnen een negatief effect hebben op de begroting van de Emco.

Veiligheidsregio Drenthe (VRD)				
Locatie	Assen			
Doelstelling	Vergroten van de (fysieke) veiligheid van de inwoners en bezoekers van Drenthe.			
Beleidsontwikkeling	Na een periode van corona wil de VRD zich in 2023 richten op de eigen organisatie, zoals het invoeren van de hernieuwde crisisorganisatie en de zoektocht naar een toekomstbestendig systeem voor brandweerzorg.			
Bestuurlijk belang	Burgemeester J. Seton is lid van het Algemeen Bestuur.			
Financieel belang	Werkelijk 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	
	€ 1.409.315	€ 1.468.520	€ 1.527.642	
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen	
	Begin 2023	Eind 2023	Begin 2023	Eind 2023
	€ 2.665.341	€ 2.448.341	€ 25.568.303	€ 27.003.428
	Financieel resultaat 2023 (verwacht)			
	€ 0			
Financiële risico's	In de praktijk zien we dat de VRD het momenteel druk heeft met de crisisorganisatie m.b.t. de oorlog in Oekraïne. Dit kan ook negatieve gevolgen hebben voor de focus en bedrijfsvoering in 2023.			
Beoordeling risico	Het risico beoordelen we als gemiddeld. De VRD heeft tijd nodig om weer uit de crisis mindset te komen en weer meer aandacht te geven aan de reguliere projecten en processen. Als de oorlog met Oekraine aanhoudt kan dat ervoor zorgen dat dit in 2023 nog niet gaat lukken.			

GGD Drenthe				
Locatie	Assen			
Doelstelling	De GGD Drenthe bewaakt, beschermt en bevordert de gezondheid en de sociale veiligheid van de inwoners van de twaalf Drentse gemeenten.			
Beleidsontwikkeling	De GGD wil inzetten op versterking en intensivering van publieke gezondheid en datagestuurd werken. Verder bereidt de GGD zich voor op de implementatie van de Omgevingswet en wordt er ingezet op het versterken van het beleid op het gebied van de sociale veiligheid. Voor deze opgaven zijn in de begroting 2023 extra middelen opgenomen.			
Bestuurlijk belang	Wethouder A.T.J. Huijing-van Tongeren is lid Algemeen Bestuur. Wethouder J.B. Jansen is plaatsvervangend lid Algemeen Bestuur.			
Financieel belang	Werkelijk 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	
	€ 1.182.019	€ 1.229.684	€ 1.339.534	
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen	
	Begin 2023	Eind 2023	Begin 2023	Eind 2023
	€ 2.216.000	€ 2.562.000	€ 6.750.000	€ 6.750.000
	Financieel resultaat 2023 (verwacht)			
	€ 0			

Financiële risico's	Een risico is dat de crisisorganisatie van de GGD weer actief wordt als gevolg van een nieuwe corona uitbraak.
Beoordeling risico	Het risico beoordelen we als laag, omdat de GGD goed heeft kunnen leren van de eerdere corona pandemieën en dat ze indien nodig weer snel kunnen opschalen.

Publiek Vervoer Groningen Drenthe				
Locatie	Assen			
Doelstelling	Het creëren van een betaalbaar, duurzaam en toekomstbestendig vervoersnetwerk in Groningen en Drenthe.			
Beleidsontwikkeling	Mogelijk moeten de huidige vervoerscontracten opnieuw worden aanbesteed. Verder wil Publiek Vervoer onderzoeken of er subsidiemogelijkheden zijn voor doorontwikkeling.			
Bestuurlijk belang	Wethouder R.J.J. Hartsuiker is vertegenwoordiger van de gemeente.			
Financieel belang	Werkelijk 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	
	€ 16.598	€ 20.567	€ 21.020	
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen	
	Begin 2023	Eind 2023	Begin 2023	Eind 2023
	N.B.	N.B.	N.B.	N.B.
	Financieel resultaat 2023 (verwacht)			
	€ 2.243			
Financiële risico's	Het is een relatief kleine organisatie met weinig risico's.			
Beoordeling risico	Zodoende beoordelen we het risico als laag.			

Recreatieschap Drenthe				
Locatie	Diever			
Doelstelling	Het ondersteunen, ontwikkelen en uitvoeren van activiteiten ter ondersteuning van de toeristische sector met oog voor de omgeving.			
Beleidsontwikkeling	Het recreatieschap wil zich inzetten om het toerisme weer op het peil te brengen van voor de coronacrisis.			
Bestuurlijk belang	Wethouder R.J.J. Hartsuiker is lid Algemeen Bestuur.			
Financieel belang	Werkelijk 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	
	€ 104.433	€ 108.291	€ 107.020	
	Eigen vermogen		Vreemd vermogen	
	Begin 2023	Eind 2023	Begin 2023	Eind 2023
	€ 1.205.580	€ 1.212.728	€ 1.212.728	€ 1.008.336
	Financieel resultaat 2023 (verwacht)			
	€ 0			
Financiële risico's	Er zijn geen noemenswaardige financiële risico's.			
Beoordeling risico	Zodoende beoordelen we het risico als laag.			

Eems Dollard Regio (EDR)	
Locatie	Bad Nieuweschans
Doelstelling	Bevorderen van de regionale grensoverschrijdende samenwerking van haar deelnemers op het gebied van ruimtelijke ordening, infrastructuur, bevordering van de regionale economie, cultuur e.d.
Beleidsontwikkeling	N.B.

<table>
<tr><td>Bestuurlijk belang</td><td colspan="5">Burgemeester J. Seton is lid Algemeen bestuur.
Wethouder R.J.J. Hartsuiker is plaatsvervangend lid Algemeen Bestuur.</td></tr>
<tr><td rowspan="6">Financieel belang</td><td>Werkelijk 2021</td><td colspan="2">Begroot 2022</td><td colspan="2">Begroot 2023</td></tr>
<tr><td>€ 3.928</td><td colspan="2">€ 3.928</td><td colspan="2">€ 3.928</td></tr>
<tr><td colspan="2">Eigen vermogen</td><td colspan="3">Vreemd vermogen</td></tr>
<tr><td>Begin 2023</td><td>Eind 2023</td><td>Begin 2023</td><td colspan="2">Eind 2023</td></tr>
<tr><td>N.B.</td><td>N.B.</td><td>N.B.</td><td colspan="2">N.B.</td></tr>
<tr><td colspan="5">Financieel resultaat 2023 (verwacht)
N.B.</td></tr>
<tr><td>Financiële risico’s</td><td colspan="5">Het is een relatief kleine organisatie met weinig risico's.</td></tr>
<tr><td>Beoordeling risico</td><td colspan="5">Zodoende beoordelen we het risico als laag.</td></tr>
</table>

Vennootschappen en Coöperaties

Verbonden partij	Bestuurlijk belang	Financieel belang
Dimpact Locatie: Enschede	Wethouder J.B. Jansen vertegenwoordigt de gemeente.	Werkelijk 2021: € 218.554 Begroot 2022: € 226.287 Begroot 2023: € 225.000
Waterleidingmaatschappij Drenthe (WMD) Locatie: Assen	Wethouder H.J. Zwiep vertegenwoordigt de gemeente.	Aandelenkapitaal 2023: € 3.200 Verwacht dividend 2023: € 0
Bank Nederlandse gemeenten (BNG) Locatie: Den Haag	Wethouder H.J. Zwiep vertegenwoordigt de gemeente.	Aandelenkapitaal 2023: € 200.850 (nominale waarde) Verwacht dividend 2023: € 229.000
BAN personeelsdiensten Locatie: Assen	Gemeentesecretaris D.C. Rensen vertegenwoordigt de gemeente.	Werkelijk 2021: € 2.595 Begroot 2022: € 2.595 Begroot 2023: € 2.595
Zwembaden Borger-Odoorn B.V. Locatie: Diverse locaties in de gemeente	Er is namens de gemeente een raad van commissarissen aangesteld.	Werkelijk 2021: € 550.454 Begroot 2022: € 550.454 Begroot 2023: € 550.454

Stichtingen en verenigingen

Verbonden partij	Bestuurlijk belang	Financieel belang
Vereniging Drentse Gemeenten (VDG) Locatie: Emmen	Burgemeester J. Seton is lid Algemeen bestuur. Wethouder H.J. Zwiep is lid Algemeen Bestuur.	Werkelijk 2021: € 12.660 Begroot 2022: € 13.610 Begroot 2023: € 14.000
Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) Locatie: Den Haag	Burgemeester J. Seton is lid van het College van Arbeidszaken. Wethouder A.T.J. Huijing-van Tongeren is lid van de commissie Zorg, Jeugd en Onderwijs.	Werkelijk 2021: € 41.211 Begroot 2022: € 41.987 Begroot 2023: € 42.000

Stichting Sociale Teams Borger-Odoorn Locatie: Borger	Er is namens de gemeente een raad van toezicht aangesteld.	Werkelijk 2021: € 2.721.225 Begroot 2022: € 2.750.970 Begroot 2023: € 2.861.970
Cittaslow International Locatie: Orvieto Italy	Burgemeester J. Seton vertegenwoordigt de gemeente.	Werkelijk 2021: € 2.500 Begroot 2022: € 2.500 Begroot 2023: € 2.500
Stichting De Hondsrug UNESCO Global Geopark Locatie: Borger	Wethouder R.J.J. Hartsuiker is lid van het stichtingsbestuur.	Werkelijk 2021: € 27.000 Begroot 2022: € 27.000 Begroot 2023: € 27.000

Overige verbonden partijen

Verbonden partij	Bestuurlijk belang	Financieel belang
Agenda voor de veenkoloniën Locatie: Valthermond	Wethouder R.J.J. Hartsuiker is lid van de stuurgroep.	Werkelijk 2021: € 5.000 Begroot 2022: € 5.000 Begroot 2023: € 5.000
P10 gemeenten Locatie: Beetsterzwaag	Wethouder R.J.J. Hartsuiker en burgemeester J. Seton hebben zitting in het AB van de P10.	Werkelijk 2021: € 5.500 Begroot 2022: € 5.500 Begroot 2023: € 5.500
Samenwerkingsverband Noordelijke Vechtstromen	Wethouder R.J.J. Hartsuiker is lid van de stuurgroep.	Werkelijk 2021: € 22.397 Begroot 2022: € 23.000 Begroot 2023: € 23.000

Grondbeleid

We geven met deze paragraaf informatie over de wijze waarop we onze gronden ontwikkelen binnen de mogelijkheden die we daarvoor kunnen aanwenden. Dit doen we binnen het zogenaamde grondbedrijf. Het grondbedrijf is boekhoudkundig gezien een zelfstandige onderneming binnen de gemeente Borger-Odoorn. Het grondbedrijf beheert en exploiteert de ontwikkeling van kavels (voor woningen of bedrijven) voor de bestemmingsplannen die in uitvoering zijn. De gemeente is risicodrager voor deze onderneming.

Ambitie Wonen
We hebben een ambitieuze woonvisie; Borger-Odoorn wil groeien en daar is ruimte voor. Er wordt ingezet op de bouw van 500 woningen tot 2030. Belangrijk hierbij zijn (betaalbare) woningen voor starters en voor ouderen, maar ook duurzaamheid is een relevant onderwerp. De Woonvisie 2022+ geeft ook handen en voeten aan de verduurzaming van de bestaande woningvoorraad.
De Woonvisie 2022+ wordt samen met de inventarisatie van mogelijke woningbouwlocaties binnen dorpen gebruikt als basis voor het uitvoeringsprogramma. Deze wordt momenteel uitgewerkt. Hierin krijgt o.a. de planning van de bouw van de geprioriteerde woningen vorm.

Concrete doelstelling
De concrete doelstelling is het borgen dat er uiterlijk in 2030 vijfhonderd nieuwe woningen gebouwd zijn, waarmee de gemeente voldoet aan de woonopgave en klaar is voor de toekomst. We streven naar betaalbare woningen, waarbij we oog hebben voor de geïnventariseerde vraag en doelgroep, zoals starters, ouderen en sociaal en economisch gebonden inwoners. Daarbinnen zorgen we ervoor dat zowel het interne als het externe proces, om te komen tot deze nieuwe woningen goed, zo efficiënt en effectief mogelijk wordt uitgevoerd. Dit met voldoende aandacht voor zowel de nieuwe omgevingswet als participatie naar inwoners en vanuit een integrale aanpak met alle benodigde expertise vanuit de gemeente. Voor de huidige coalitie betekent dit minimaal 200 nieuwe woningen, of verkochte woonkavels. Daarnaast willen we de bestaande woningvoorraad verduurzamen.

Wij willen hierop inspringen door volop in te zetten op de woningbouw op eigen gronden. Voor diverse locaties worden de mogelijkheden onderzocht. Zo zijn wij volop bezig in Borger met het verder ontwikkelen van Daalkampen II (fase 3) en er wordt gewerkt aan een visie voor Borger-West. Ook in Nieuw-Buinen zijn wij bezig met een plan om de gronden achter het MFA te ontwikkelen voor woningbouw. Hierbij hebben we aandacht voor alle doelgroepen. Op deze manier kunnen we onze (potentiële) inwoners bedienen en tevens de doorstroming op gang kunnen helpen.
Intern wordt ook gekeken wat de mogelijkheden zijn voor woningbouw van het bestemmingsplan in Drouwenermond III.

Kaders
Deze paragraaf is opgesteld conform het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV). In de diverse beleidsnota's (o.a. grondbeleid, woonvisie) zijn de volgende kaders opgesteld:

1. De gemeente voert een situationeel grondbeleid. Per situatie dient een keuze gemaakt te worden welke vorm van grondbeleid wenselijk en haalbaar is.
2. Bij de ontwikkeling van woningen in onze bestemmingsplannen toetsen we op onze speerpunten 'leefbaarheid, beschikbaarheid en betaalbaarheid'. Bij de ontwikkeling van bedrijventerreinen in onze bestemmingsplannen toetsen we op 'ondernemersvriendelijk, combinatie van wonen en werken'.
3. Alle woningbouwplannen verwachten we af te sluiten met een positief eindresultaat.Alle lopende bedrijventerreinen verwachten we af te sluiten met een

negatief eindresultaat. Hiervoor hebben we een voorziening opgebouwd om dit financieel af te dekken.
4. De geraamde winst- en verliesnemingen verlopen volgens de richtlijnen van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV).
5. Onze bufferreserve gronden is toereikend voor onvoorzienbare risico's zoals ingeschat in de paragraaf weerstandsvermogen en risico management. Als een risico feit wordt, dan vormen we hiervoor een voorziening.

Als u geïnteresseerd bent in meer achtergrondinformatie volgt hierna een toelichting.

Grondbeleid

Het gemeentelijk grondbeleid is vastgelegd in de grondnota 2021-2024. In de gemeente Borger-Odoorn is nadrukkelijk behoefte om te kunnen inspelen op de situatie in de markt. Daarom is in de grondnota opgenomen dat de gemeente een situationeel beleid voert. Per situatie dient een keuze gemaakt te worden welke vorm van grondbeleid wenselijk en haalbaar is. De diverse afwegingen die daaraan ten grondslag liggen worden in de grondnota 2021-2024 uiteengezet.

Visie grondbeleid

Woningbouw
Het grondbeleid is een middel om ruimtelijke doelstellingen en ambities op het gebied van wonen, maar ook duurzaamheid, natuur en groen te verwezenlijken.
In structuurvisies, beleidsnota's, en bestemmingsplannen legt de gemeente haar ruimtelijk beleid vast. De nota grondbeleid is een manier om het ruimtelijk beleid op een verantwoorde en inzichtelijke manier uit te voeren.

Bedrijventerreinen
Het merendeel van de lokale bedrijven is klein van omvang en gevestigd op een woon-werklocatie. Een prettige leefomgeving en een laag kostenniveau zorgen ervoor dat dit soort locaties zeer gewaardeerd worden. De gemeente onderkent deze aantrekkelijke lokale propositie en faciliteert woon-werkmogelijkheden waar mogelijk.
Een gering deel (ca. 5%), veelal wat grotere bedrijven, is gevestigd op één van de lokale bedrijventerreinen. De aantrekkende vraag doet de bedrijventerreinen langzaam maar zeker "vollopen". Om hier op in te spelen is onlangs studie verricht naar de te verwachten vraag naar bedrijfsruimte in onze gemeente. Op basis van dit onderzoek wordt nu een aantal acties in gang gezet waaronder een inventarisatie van de uitbreidingsmogelijkheden van bedrijventerreinen. In hetzelfde onderzoek gekeken naar de behoefte aan verduurzaming. Veel bedrijven zijn hier al meer bezig. De gemeente gaat kijken hoe we hier een steun in de rug bij kunnen geven. Voor bedrijven op bedrijventerrein maken we hierbij gebruik van een door de Regio Deal gefinancierd programma "verduurzaming bedrijventerreinen". Verschillende bedrijven hebben zich hiervoor inmiddels aangemeld.

Het is overigens niet alleen de beschikbaarheid van locaties, maar zeker ook de kwaliteit die doorslaggevend is voor een ondernemersvriendelijk vestigingsklimaat. In dat kader wordt gemeld dat de zo belangrijke digitale ontsluiting van het buitengebied is afgerond. Dit betekent een belangrijke impuls voor de bedrijvigheid in onze gemeente.

Prognose resultaten

Woningbouw
In onderstaande tabel is de financiële stand van zaken, restant kavels en looptijd van de lopende woningbouwplannen weergegeven per 01-01-2022.

Woningbouw (per 01-01-2022)								
Bestemmingsplan		**Boekwaarde 01-01-2022**	**Nog uit te voeren**	**Nog te ontvangen**	**Nog te verwachten winst**	**Rest kavel**	**Tussen tijds genomen winst**	**Loop tijd t/m**
Valthermond	Plaats 62	194.157	-224.639	351.000	320.518	6	453.500	2024
Borger	Daalk. II (1/2A)	-126.660	-822.111	1.222.000	273.229	18	200.000	2024
Borger	Daalk. II (2B)	-435.505	-467.312	1.973.935	1.071.118	24	20.000	2025
Buinen	Lijnstukken II	-45.176	-12.854	82.816	24.786	1	322.500	2023
Nieuw-Buinen	Nw-Veenlanden	290.865	-314.499	0	-23.634	0	0	2022
Nieuw-Buinen	Ranonkel	-270.752	-45.053	223.600	-92.205	8	0	2022
Totaal woningbouw		**-393.071**	**-1.886.468**	**3.853.351**	**1.573.812**	**57**	**996.000**	
NB: Het verwachte verlies op de plannen Nieuw-Veenlanden en Ranonkel is voor 100% afgedekt middels een voorziening.								

voor de plannen Nieuw-Veenlanden en Ranonkel is een voorziening opgebouwd.

Voortgang lopende plannen 2022/2023
Algemeen:
Gelet op de verkopen in 2022 is de verwachting dat per 31-12-2022 alle kavels in alle plannen zijn verkocht. Zelfs de plannen Daalkampen II (fase 2B) te Borger en Ranonkel te Nieuw-Buinen, waarvan de verkoop in 2021/2022 is gestart, zijn vol.
Naar verwachting kan de komende jaren tussentijdse winst worden genomen bij enkele bestemmingsplannen en worden alle lopende plannen uiterlijk in 2025 afgesloten.

Stand van zaken per 15 september 2022

Bestemmingsplannen		**Rest kavels 01-01-2022**	**Verkocht 2022**	**In optie**	**nog beschikbare kavels**	**verwachte te nemen tussentijdse winst 2022**
Valthermond	Plaats 62	6	5	1	0	137.000
Borger	Daalk. II (1/2A)	18	18	0	0	0
Borger	Daalk. II (2B)	24	22	2	0	220.000
Buinen	Lijnstukken II	1	1	0	0	3.000
Nieuw-Buinen	Nw-Veenlanden	0	0	0	0	0
Nieuw-Buinen	Ranonkel	8	8	0	0	0
Totaal woningbouw		**57**	**54**	**3**	**0**	**360.000**

Verdere ontwikkelingen 2022/2023:
We hebben een ambitieuze woonvisie, Borger-Odoorn wil groeien met 500 woningen tot 2030. Binnen de huidig lopende plannen is hiervoor geen ruimte meer en moeten er dus nieuwe plannen worden opgestart. De volgende ontwikkelingen lopen:
- Samen met de verenigingen dorpsbelangen zijn de inbreidingsmogelijkheden voor woningbouw in de verschillende dorpen in kaart gebracht. Er is gestart met prioritering van de deze inbreidingsplannen.
- Voor het deelgebied Strijkijzer, onderdeel van Borger-West, is een visie opgesteld. Met de provincie vindt overleg plaats met betrekking tot de invulling van het plan.
- In 2021 is gestart met de voorbereidingen voor de invulling van het gebied achter de MFA "Noorderbreedte" in Nieuw-Buinen. In 2022 heeft een info-avond plaatsgevonden voor de inwoners. De bevindingen/opmerkingen van de inwoners op de schetsplannen worden, indien mogelijk, verwerkt in de plannen.

- Streven is om in 2023 te starten met de verkoop van kavels in Daalkampen II (3e fase).
- Onderzoek loopt met betrekking tot de haalbaarheid van het plan Drouwenermond III.
- Externe partijen zijn bezig met de ontwikkeling van de plannen De Gloep in Exloo, De Wissel in Nieuw-Buinen en Zuidonder in Buinerveen.

Bedrijventerreinen
In onderstaande tabel is de financiële stand van zaken, restant kavels en looptijd van de lopende bedrijventerreinen weergegeven per 01-01-2022.

Bedrijventerreinen (per 01-01-2022)								
Bestemmingsplan		**Boekwaarde 01-01-2022**	**Nog uit te voeren**	**Nog te ontvangen**	**Nog te verwachten verlies**	**Rest kavel**	**Ge nomen winst**	**Loop-tijd t/m**
Borger	Aan de Strengen	-1.593.503	-375.712	1.350.180	-619.035	10	n.v.t.	2030
Nieuw-Buinen	Drentse Poort	-384.134	-113.493	317.520	-180.107	4	n.v.t.	2023
Totaal bedrijventerreinen		**-1.977.637**	**-489.205**	**1.667.700**	**-799.142**	**14**		
NB: Het verwachte verlies op de bedrijventerreinen is voor 100% afgedekt middels een voorziening.								

Voortgang lopende plannen 2022/2023:
Alle kavels van het bedrijventerrein Drentse Poort zijn verkocht. Dit plan kan in 2023 worden afgesloten. Voor het bedrijventerrein in Borger geldt dat deze ook langzaam maar zeker volloopt.

Stand van zaken per 15 september 2022

Bestemmingsplannen		**Rest kavels 01-01-2022**	**Verkocht 2022**	**In optie**	**beschikbare kavels**
Borger	Aan de Strengen	10	1	4	5
Nieuw-Buinen	Drentse Poort	4	4	0	0
Totaal bedrijventerreinen		**14**	**5**	**4**	**5**

Verdere ontwikkelingen 2022/2023:
- Op basis van een onderzoek worden de uitbreidingsmogelijkheden voor bedrijventerreinen geïnventariseerd.

Winst- en verliesneming grondexploitatie

Conform het BBV hanteert de gemeente de POC-methode (Percentage of completion) om winst- en verliesnemingen te berekenen. Deze methode houdt rekening met de fase waarin de grondexploitatie verkeert, zowel wat betreft de opbrengsten als de kosten.

Beleidsuitgangspunten reserves en voorzieningen voor risico's

Bufferreserve
We hebben een bufferreserve gronden ter dekking van onvoorzienbare risico's (conjuncturele- en marktrisico's). Deze bufferreserve wordt ook ingezet om voorzieningen op te bouwen als blijkt dat een risico zich voordoet en leidt tot een verwacht verlies. De verwachte hoogte van de bufferreserve bedraagt per 1-1-2023 € 2.407.535. We bepalen bij de begroting en de rekening de wenselijke hoogte opnieuw. Deze bepalen we aan de hand van de mogelijke risico's van de gronden in het

grondbedrijf, de 'Niet in exploitatie genomen gronden' (NIEGG) en de overige strategische bezittingen. De bufferreserve gronden wordt, indien noodzakelijk, gevoed uit winstnemingen van het grondbedrijf.

Voor 2023 is het risico ingeschat op € 1.772.000. In de paragraaf weerstandsvermogen en risicomanagement is deze inschatting onderbouwd (zie hiervoor de risico's 1 en 6). De geprognosticeerde bufferreserve is op dit moment dus € 635.535 hoger dan de berekende risico's. De komende jaren wordt de bufferreserve verder afgebouwd. Op grond van het coalitie-akkoord wordt van 2023 tot en met 2026 een deel overgebracht naar de Vrije Algemene Reserve (VAR). In 2023 vindt daarnaast een onttrekking plaats voor het programma wonen (zie bestuursprogramma, hoofdstuk 3).
Als rekening wordt gehouden met de nog te verwachten winsten uit het grondbedrijf, inclusief van de nog in exploitatie te nemen plannen, is de inschatting dat de stand van de bufferreserve in 2027 zich minimaal bevindt op het huidige niveau. Tot en met 2027 is de bufferreserve hoog genoeg om de risico's op de gronden af te dekken.

Verwachte stand bufferreserve per 31-12-2023

Omschrijving	**Bedrag**
Stand 1 januari 2022 (o.g.v. genomen besluiten)	2.232.535
Bij: - winstprognose 2022 (schatting)	675.000
- winstprognose 2023 (schatting)	360.000
Af: - overheveling naar VAR 2022 (conform begroting 2022)	-500.000
- overheveling naar VAR 2023 (coalitie-akkoord)	-300.000
- programma wonen (2023)	-250.000
Verwachte stand bufferreserve per 31-12-2023	**2.217.535**

Voorzieningen
We vormen voorzieningen wanneer bij een bestemmingsplan aan het eind van de looptijd een verlies wordt verwacht. Bij de jaarrekening berekenen we of de opgebouwde voorzieningen moeten worden aangepast en of we nieuwe voorzieningen moeten opbouwen. De voorzieningen worden gevoed door winstnemingen uit het grondbedrijf. Wanneer de winstneming ontoereikend is om de voorzieningen aan te vullen, doen we een beroep op de bufferreserve.

Plannen met looptijd langer dan 10 jaar

Om de risico's van grondexploitaties te minimaliseren is in de BBV-voorschriften opgenomen dat de looptijd van een exploitatie maximaal 10 jaar (voortschrijdend) mag zijn. Hiervan mag alleen gemotiveerd worden afgeweken. Door deze langere looptijd zijn deze plannen meer onderhevig aan conjuncturele- en marktontwikkelingen.
In het grondbedrijf zijn op dit moment geen plannen meer met een looptijd langer dan 10 jaar.

Algemeen:
Om de risico van alle plannen zoveel mogelijk in te perken, actualiseren wij alle exploitaties ieder jaar per 31-12 (jaarstukken) en voeren wij de plannen gefaseerd uit. Mocht tijdens het jaar een plan worden gewijzigd waaruit grote financiële gevolgen voortvloeien, dan zal aan de raad tussentijds een voorstel worden gedaan tot wijziging van de exploitatieopzet en wordt deze opnieuw vastgesteld.

Bijlage I - Meerjarenbegroting 2023 - 2027

De meerjarenbegroting 2023 t/m 2027 is opgesteld zodat de presentatie van de vier thema's met aanvullend de afzonderlijke taakvelden die tot Onze Portemonnee behoren inzichtelijk zijn. Hiermee wordt tevens voldaan aan de BBV voorschriften die van toepassing zijn op de weergave van de recapitulatie van onze baten en lasten.

In onderstaande twee overzichten geven we in het eerste overzicht inzicht in de baten en lasten van de thema's en van de taakvelden van Onze Portemonnee voor de jaren 2024 tot en met 2027. Voor 2023 wordt verwezen naar de recapitulatie van baten en lasten. In het tweede overzicht worden niet de baten en lasten per jaar maar de mutaties in de saldi van de thema's en taakvelden weergegeven van de betreffende jaren.

Overzicht I

MEERJARENBEGROTING X € 1.000	2024			2025		
THEMA'S / TAAKVELDEN	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Thema 1 Onze inwoners	39.040	9.036	-30.004	38.151	9.043	-29.109
Thema 2 Onze economie	553	2.067	1.514	511	2.022	1.511
Thema 3 Onze toekomst	3.776	25	-3.752	3.805	25	-3.780
Thema 4 Onze leefomgeving	21.387	8.249	-13.138	22.144	7.683	-14.461
Totaal thema's	**64.756**	**19.377**	**-45.379**	**64.612**	**18.773**	**-45.839**
Treasury	652	879	227	619	846	227
OZB woningen	53	5.229	5.176	53	5.372	5.319
OZB niet-woningen	57	1.745	1.689	57	1.791	1.735
Belastingen overig	222	-	-222	222	-	-222
Algmene uitkering gemeentefonds	176	48.416	48.240	176	49.013	48.838
Overige uitkeringen gemeentefonds	-	4.447	4.447	-	4.218	4.218
Totaal algemene dekkingsmiddelen	**1.159**	**60.716**	**59.557**	**1.126**	**61.241**	**60.114**
Overhead	10.805	101	-10.704	11.380	101	-11.279
Algemene lasten, baten	498	-50	-548	517	-50	-567
Vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-	-
Beleidsintensivering	1.516	-	-1.516	1.703	-	-1.703
Calamiteiten, onvoorzien	50	-	-50	50	-	-50
Saldo van baten en lasten	**78.785**	**80.144**	**1.359**	**79.389**	**80.065**	**676**
Mutaties reserves	1.407	489	-917	951	689	-262
Resultaat	**80.192**	**80.634**	**442**	**80.340**	**80.754**	**414**

MEERJARENBEGROTING X € 1.000	2026			2027		
THEMA'S / TAAKVELDEN	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Thema 1 Onze inwoners	37.962	9.055	-28.907	37.983	9.071	-28.912
Thema 2 Onze economie	513	2.023	1.509	515	2.023	1.507
Thema 3 Onze toekomst	3.835	25	-3.810	3.871	25	-3.846
Thema 4 Onze leefomgeving	22.203	7.723	-14.480	22.370	7.769	-14.601
Totaal thema's	**64.513**	**18.825**	**-45.688**	**64.739**	**18.887**	**-45.851**

Treasury	657	884	227	693	920	227
OZB woningen	53	5.519	5.466	53	5.681	5.628
OZB niet-woningen	57	1.839	1.782	57	1.870	1.813
Belastingen overig	222	-	-222	222	-	-222
Algmene uitkering gemeentefonds	176	48.964	48.788	176	49.263	49.087
Overige uitkeringen gemeentefonds	-	3.981	3.981	-	3.921	3.921
Totaal algemene dekkingsmiddelen	**1.164**	**61.187**	**60.023**	**1.201**	**61.655**	**60.454**
Overhead	11.976	101	-11.875	12.549	101	-12.448
Algemene lasten, baten	540	-50	-590	530	-50	-580
Vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-	-
Beleidsintensivering	1.116	-	-1.116	1.116	-	-1.116
Calamiteiten, onvoorzien	50	-	-50	50	-	-50
Saldo van baten en lasten	**79.360**	**80.063**	**704**	**80.184**	**80.593**	**408**
Mutaties reserves	1.002	789	-212	532	190	-343
Resultaat	**80.361**	**80.853**	**491**	**80.717**	**80.782**	**66**

Overzicht II (Mutaties)

MEERJARENBEGROTING Mutaties 2023 - 2026	**Saldi Begr. 2023**	**Mutaties MJB 2024**	**Mutaties MJB 2025**	**Mutaties MJB 2026**	**Mutaties MJB 2027**
Saldo jaarschijf T-1		2.721	442.098	414.012	491.469
Thema's / Taakvelden:					
- Thema 1: Onze Inwoners	-30.979.226	975.484	894.950	201.666	-5.252
- Thema 2: Onze Economie	1.496.411	17.442	-2.885	-1.677	-1.875
- Thema 3: Onze Toekomst	-4.522.364	770.765	-28.672	-29.836	-35.650
- Thema 4: Onze Leefomgeving	-13.068.052	-69.639	-1.323.076	-19.132	-120.866
Totaal Thema's	**-47.073.231**	**1.694.051**	**-459.683**	**151.021**	**-163.642**
- Treasury (0.5)	227.370	-148	82	-140	-137
- OZB woningen (0.61)	5.036.222	139.523	143.359	147.303	161.316
- OZB niet woningen (0.62)	1.643.683	44.859	46.093	47.360	30.966
- Belastingen overig (0.64)	-221.926	0	0	0	0
- Algemene uitkering GF (0.7)	47.651.833	588.149	597.705	-49.548	298.953
- Overige uitkeringen GF (0.7)	4.540.416	-92.990	-229.757	-236.505	-60.158
Totaal Alg.Dekkingsmiddelen	**58.877.598**	**679.394**	**557.482**	**-91.530**	**430.940**
- Overhead (0.4)	-10.757.185	52.877	-575.060	-595.805	-572.688
- Algemene lasten, baten (0.8)	-504.128	-44.238	-18.935	-23.093	10.000
- Vennootschapsbelasting (0.9)	0	0	0	0	0
- Beleidsintensivering (0.8)	-296.210	-1.219.562	-187.500	587.500	0
- Calamiteiten, onvoorzien (0.8)	-50.000	0	0	0	0
- *nog te verwerken mutaties*					

Saldo van Baten en Lasten	**196.844**	**1.162.523**	**-683.696**	**28.092**	**-295.390**
- Mutatie Reserves (0.10)	-194.123	-723.145	655.610	49.365	-130.229
Resultaat	**2.721**	**442.098**	**414.012**	**491.469**	**65.850**

Toelichting Mutaties 2023 – 2027

Thema's 1 t/m 4: Beleidsinhoudelijke thema's:

De mutaties betreffen de beleidsinhoudelijke thema's waarvan in de onderdelen 'Wat mag het kosten?' de taakvelden per thema nader zijn gespecificeerd.

Om meer inzicht te geven in de belangrijkste mutaties van overzicht II worden deze hieronder nader gespecificeerd in mutaties van de lasten en mutaties van de baten van het thema.

Thema 1 **Onze inwoners**	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
- Lasten	39.918.482	39.039.980	38.151.421	37.961.758	37.983.300
- Baten	8.939.256	9.036.237	9.042.629	9.054.632	9.070.921
Saldo	**-30.979.226**	**-30.003.742**	**-29.108.792**	**-28.907.126**	**-28.912.378**
mutatie per jaar		**975.484**	**894.950**	**201.666**	**-5.252**

Thema 2 **Onze Economie**	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
- Lasten	570.454	553.249	511.373	513.295	515.295
- Baten	2.066.865	2.067.102	2.022.341	2.022.586	2.022.711
Saldo	**1.496.411**	**1.513.853**	**1.510.968**	**1.509.291**	**1.507.416**
mutatie per jaar		**17.442**	**-2.885**	**-1.677**	**-1.875**

Thema 3 **Onze Toekomst**	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
- Lasten	4.547.251	3.776.486	3.805.158	3.834.994	3.870.644
- Baten	24.887	24.887	24.887	24.887	24.887
Saldo	**-4.522.364**	**-3.751.599**	**-3.780.271**	**-3.810.107**	**-3.845.757**
mutatie per jaar		**770.765**	**-28.672**	**-29.836**	**-35.650**

Thema 4 **Onze Leefomgeving**	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
- Lasten	21.000.209	21.386.616	22.144.029	22.203.045	22.369.716
- Baten	7.932.157	8.248.925	7.683.262	7.723.145	7.768.951
Saldo	**-13.068.052**	**-13.137.691**	**-14.460.767**	**-14.479.899**	**-14.600.765**
mutatie per jaar		**-69.639**	**-1.323.076**	**-19.132**	**-120.866**

De verschillen tussen de verschillende jaarschijven kunnen grotendeels worden verklaard door het feit dat de bestedingsvoorstellen al per thema in de begroting zijn verwerkt. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar de bijlage hiervan. Ook het onderdeel kapitaallasten is jaarlijks van invloed op de verschillen per thema.

Overhead (0.4)
Onder overheadlasten vallen de kosten die niet direct zijn toe te rekenen aan een bepaalde taak of activiteit. De overhead neemt meerjarig toe, omdat de indexatie van de bedrijfsvoering van 3% (volume) onder overhead is geraamd.

Treasury (0.5)
Voor Treasury zijn de mutaties vanwege de geringe omvang niet toegelicht.

OZB woningen en niet woningen (0.61 en 0.62)
De mutaties op dit taakveld betreffen de verhoging van 2,75% per jaar, rekening houdend met eventuele areaaluitbreiding.

Belastingen overig (0.64)
Hier worden bij de lasten de kosten voor aanslagvervaardiging en salarissen geraamd. De baten op dit taakveld (honden-, precario- en /of reclamebelasting) worden door onze gemeente niet geheven en zijn daarom op nihil geraamd.

Algemene Uitkering Gemeentefonds (0.7)
De mutaties zijn overeenkomstig de berekening zoals gepresenteerd in de septembercirculaire 2022. Voor een verdere toelichting op het onderdeel Gemeentefonds verwijzen we naar de toelichting in onze Portemonnee.

Algemene lasten, baten (0.8)
Naast geraamde correctieposten ramen we op dit onderdeel eventueel nader in te vullen bezuinigingen. Voor 2023 is geen bezuinigingsopgave opgenomen.

Vennootschapsbelasting (0.9)
In deze begroting is geen raming opgenomen voor te betalen VPB. Alleen de activiteiten binnen de grondexploitaties zijn voor de gemeente Borger-Odoorn VPB-plichtig. Als wij over 2023 VPB verschuldigd zijn dan wordt deze gedekt uit de bufferreserve gronden.

Beleidsintensivering (0.8)
De bedragen zoals bij de lasten geraamd zijn de beschikbare bedragen voor knop 2 van de jaarschijven 2023 t/m 2027. De mutaties per jaar worden veroorzaakt door een jaarlijkse wijziging van het budget en door jaarlijkse onttrekkingen als gevolg van bestedingsvoorstellen.

Calamiteiten, onvoorzien (0.8)
Jaarlijks is een vast bedrag van € 50.000 beschikbaar voor eventuele calamiteiten die zich in de gemeente kunnen voordoen.

Mutatie Reserves (0.10)
Voor een nadere specificatie van de structurele en incidentele mutaties in de reserves verwijzen wij u naar het hoofdstuk Financiële begroting 2023 zoals opgenomen onder het thema Onze portemonnee.

Bijlage II - Financiële beleidskaders

Jaarlijks houden we de financiële kaders tegen het licht in de Kadernota. Deze financiële kaders zijn leidend voor de gehele P&C cyclus. In deze Kadernota stellen we geen concrete wijzigingen van de kaders voor, maar we hebben ze wel toegelicht in Onze portemonnee. Hieronder een overzicht van de huidige financiële kaders.

Indien het voorstel is om van een kader af te wijken, dan wordt dit een expliciet in het beslispunt raadsvoorstel van de Begroting, Kadernota of Bestuursrapportage opgenomen.

Nr	Omschrijving		Uitgangspunt	Waarde
1	Begroting (knop 1)	Basis	Structureel sluitende begroting	
			Knop 1 (saldo begroting), knop 3 (belastingen) en knop 4 (bezuinigingen) inzetten om structurele risico's op te kunnen vangen en of structureel nieuw beleid te financieren.	
2	Beleidsintensivering (knop 2)	Incidentele bestedingsvoorstellen	Minimum bedrag voor toekenning van nieuw beleid bij de begroting en Bestuursrapportage I Voor de begroting en Bestuursrapportage I is € 250.000 voor nieuw beleid en beschikbaar. Dit geldt niet na Bestuursrapportage I en voor Bestuursrapportage II.	€ 250.000
3	Onvoorzien	Calamiteiten	Beschikbaar voor incidenten	€ 50.000
4	Saldo jaarrekening	Voordelig saldo	Ten gunste van VAR.	
		Nadelig saldo	Ten laste van VAR.	
5	Gemeentefonds	Circulaire	Zo mogelijk o.b.v. de meest actuele circulaire	
		Behoedzaamheid	5 punten (UF) per jaar cumulatief in meerjaren-begroting	
6	Financiering	Beleid	Sturing, conform BBV, op lage rentekosten	
7	Rente	Percentage	Nieuwe investeringen	2,5%
			Geen (bespaarde) rente toerekenen aan de reserves en in plaats hiervan een vast bedrag toevoegen aan de algemene reserve (WAR)	
			Financieringstekort	3,5%
8	Prijsstijging	Index	Aanpassing van budgetten	0,0%
			Stelpost voor prijsstijgingen	€ 0

Nr	Omschrijving		Uitgangspunt	Waarde
			Huur: conform landelijke richtlijn	
9	Bedrijfsvoering	Index	In totaal : Waarvan voor cao-ontwikkelingen, periodieke verhogingen en werkgeverslasten Waarvan voor organisatieontwikkelingen (uitgezonderd nieuwe taken)	3,0% 2,0% 1,0%
10	Gemeenschappelijke regelingen (GR) en Werkvoorzieningschappen (Wvs)	Exploitatie saldo	Nadelig saldo GR en Wvs is een verplichte uitgave Conform richtlijn Provincie nadelige saldi GR en Wvs structureel in meerjarenraming verwerken	
11	Grondexploitatie	Winstneming	Op basis van BBV (POC-methode) en bij voordelige boekwaarde groter dan	€ 50.000
		Reserve gronden	% boekwaarde meest risicovolle plannen Geen winsten en verliezen van gronden rechtstreeks muteren op de vrije algemene reserve maar ten gunste of ten laste van de exploitatie brengen.	30%
12	Reserves	Vermogenspositie	Stille reserves bij berekening weerstandsvermogen meenemen tot de hoogte van de incidentele risico's	
		Vermogenspositie	Een minimaal percentage solvabiliteit	25%
		Weerstandsdeel algemene reserve (WAR)	Minimumomvang van de WAR vaststellen op de gekwantificeerde risico's die uit de paragraaf weerstandsvermogen blijken	

Nr	Omschrijving		Uitgangspunt	Waarde
		Vrije Algemene reserve (VAR)	Minimum van de VAR als buffer instellen op de incidentele risico's die uit de paragraaf weerstandsvermogen voortvloeien. Als de financiële ruimte van knop 2 onvoldoende is, dan is het meerdere boven het minimum beschikbaar voor dekking incidentele beleidswensen. Als de VAR door nadelige jaarrekeningresultaten lager wordt dan het minimum, dan kan aanvulling middels de WAR plaats vinden.	
		Kern en Kader	Boekwinsten/-verliezen bij Kern en Kader accommodaties	
		Herstructurering	Bijdrage per gesloopte woning Voeding uit winstnemingen, grondexploitatie en saldi jaarstukken	€ 5.500
13	Afschrijving	Beleid	Conform financiële verordening	
14	Projecten	Kern & kader	Normbedrag per functie en leefgebied (minder accommodaties maar beter)	
		Vastgoed & Geld (groen, gebouwen)	Budget jaarlijks ophogen met	€ 25.000
		3D's (jeugd, wmo, participatie)	In de gedachte van het regenboogmodel blijft ontschotting bestaan. We blijven integraal kijken naar het Sociaal Domein. Voor de 3D budgetten (jeugd, wmo, participatie) passen we wel een schot toe.	
15	Belastingen	OZB	Jaarlijkse verhoging	2,75%
		Rioolheffing	Kostendekkend	100%
		Afvalstoffenheffing	Kostendekkend	100%

Nr	Omschrijving		Uitgangspunt	Waarde
		Toeristenbelasting	Tarief 2023: - groepsaccommodaties - campings - hotel/BenB/bungalowpark	 € 0,60 € 1,30 € 1,75
		Forensenbelasting	Gekoppeld aan de toeristenbelasting	
16	Belastingdruk	Totaal OZB, rioolheffing, afvalstoffenheffing	Jaarlijkse evaluatie ontwikkeling totale belastingdruk i.r.t. hiervoor beschikbare egalisatie reserve	
17	Leges	Index	Gekoppeld aan de verhoging OZB	2,75%
18	Kapitaallasten	Vrijval	Alle vrijval ten gunste van exploitatie m.u.v. bedrijfsvoertuigen	
19	DPL (dynamische prioriteitenlijst)	Wensen en prioriteiten van het college	Bestedingsvoorstellen bij de programmabegroting en/of Bestuursrapportage I	
20	Grote verschillen jaarrekening en begroting	O.a. opbrengst belastingen, bouwleges	Richtlijn: gedeelte van het verschil wordt als structureel gezien	50%

Bijlage III - Verplichte beleidsindicatoren

Hieronder een overzicht van de verplichte beleidsindicatoren die we volgens het BBV in de jaarstukken en de begroting dienen weer te geven. Voor meer informatie over deze beleidsindicatoren verwijzen we naar Home - Waarstaatjegemeente.nl - cijfers en statistieken van gemeenten.

Nr	Indicator	Waarde	Eenheid	Periode	Bron
1	Verwijzingen Halt	8	per 1.000 jongeren	2021	Stichting Halt
2	Misdrijven - Geweldsmisdrijven	2,7	per 1.000 inwoners	2021	CBS - Criminaliteit
3	Misdrijven - Vernielingen en beschadigingen (in de openbare ruimte)	3,5	per 1.000 inwoners	2021	CBS - Criminaliteit
4	Misdrijven - Diefstallen uit woning	0,8	per 1.000 inwoners	2021	CBS - Diefstallen
5	Misdrijven - Winkeldiefstallen	0,4	per 1.000 inwoners	2021	CBS - Diefstallen
6	Functiemenging	42,8	%	2021	CBS BAG/LISA - bewerking ABF Research
7	Vestigingen (van bedrijven)	164,2	per 1.000 inw.15 t/m 64jr	2021	LISA
8	Absoluut verzuim	0	per 1.000 leerlingen	2021	DUO/Ingrado
9	Relatief verzuim	23	per 1.000 leerlingen	2021	DUO/Ingrado
10	Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	1,5	%	2021	DUO/Ingrado
11	Niet-sporters	59,5	%	2020	Gezondheidsmonitor, GGD'en, CBS en RIVM
12	Omvang huishoudelijk restafval	104	kg per inwoner	2020	CBS statistiek Huishoudelijk afval
13	Percentage bekende hernieuwbare elektriciteit	63,9	%	2020	berekening
14	Gemiddelde WOZ waarde	175	x €1.000	2017	CBS - Statistiek Waarde Onroerende Zaken
15	Gemiddelde WOZ waarde	183	x €1.000	2018	CBS - Statistiek Waarde Onroerende Zaken
16	Gemiddelde WOZ waarde	197	x €1.000	2019	CBS - Statistiek Waarde Onroerende Zaken

17	Gemiddelde WOZ waarde	209	x €1.000	2020	CBS - Statistiek Waarde Onroerende Zaken
18	Gemiddelde WOZ waarde	227	x €1.000	2021	CBS - Statistiek Waarde Onroerende Zaken
19	Nieuw gebouwde woningen	4,5	per 1.000 woningen	2021	Basisregistraties adressen en gebouwen
20	Demografische druk	81	%	2022	CBS Bevolkingsstatistiek
21	Gemeentelijke woonlasten éénpersoonshuishouden	866	€	2021	COELO, Groningen
22	Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden	913	€	2021	COELO, Groningen
23	Banen	536,6	per 1.000 inwoners van 15-64 jaar	2021	CBS Bevolkingsstatistiek / LISA
24	Jongeren met een delict voor de rechter	0	%	2020	CBS Jeugd
25	Achterstand onder jeugd - Kinderen in uitkeringsgezin	5	%	2020	CBS Jeugd
26	Achterstand onder jeugd - Werkloze jongeren	2	%	2020	CBS Jeugd
27	Netto arbeidsparticipatie	65,8	%	2020	CBS - Arbeidsdeelname
28	Personen met een bijstandsuitkering	286,9	per 10.000 inwoners	2021	CBS - Participatiewet
29	Lopende re-integratievoorzieningen	197,8	per 10.000 inwoners van 15-64 jaar	2020	CBS - Participatiewet

Bijlage IV - Taakvelden BBV

Hieronder staan de voorgeschreven taakvelden zoals gebruikt voor de informatievoorziening voor derden. Het totaal van alle ramingen 2023 is zowel voor onze eigen indeling in thema's als de BBV-indeling in taakvelden gelijk.

Taakveld	Omschrijving taakveld	Lasten 2023	Baten 2023	Saldo 2023
0.1	Bestuur	2.219.961	-	-2.219.961
0.2	Burgerzaken	812.427	357.476	-454.951
0.3	Beheer overige gebouwen en gronden	969.493	211.435	-758.058
0.4	Overhead	10.857.995	100.810	-10.757.185
0.5	Treasury	606.399	833.769	227.370
0.61	OZB woningen	53.077	5.089.299	5.036.222
0.62	OZB niet-woningen	56.550	1.700.233	1.643.683
0.64	Belastingen overig	221.926	-	-221.926
0.7	Alg.uitkeringen en ov. uitkeringen GF	175.699	52.367.948	52.192.249
0.8	Overige baten en lasten	800.338	-50.000	-850.338
0.10	Mutaties reserves	1.213.282	1.019.159	-194.123
0.11	Res. van de rekening van baten en lasten	2.721	-	-2.721
0. Bestuur en ondersteuning		**17.989.868**	**61.630.129**	**43.640.261**
1.1	Crisisbeheersing en brandweer	1.564.000	564	-1.563.436
1.2	Openbare orde en veiligheid	290.673	-	-290.673
1. Veiligheid		**1.854.673**	**564**	**-1.854.109**
2.1	Verkeer en vervoer	3.992.330	74.358	-3.917.972
2. Verkeer, vervoer en waterstaat		**3.992.330**	**74.358**	**-3.917.972**
3.1	Economische ontwikkeling	44.737	-	-44.737
3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	51.330	56.865	5.535
3.4	Economische promotie	474.387	2.010.000	1.535.613
3. Economie		**570.454**	**2.066.865**	**1.496.411**
4.1	Openbaar basisonderwijs	139.355	24.475	-114.880
4.2	Onderwijshuisvesting	1.087.100	88.884	-998.217
4.3	Onderwijsbeleid en leerlingzaken	1.372.508	379.587	-992.921
4. Onderwijs		**2.598.964**	**492.946**	**-2.106.017**
5.1	Sportbeleid en activering	450.131	37.000	-413.131
5.2	Sportaccommodaties	2.594.053	265.107	-2.328.946
5.3	Cult.presentatie, -productie en -partic.	209.625	762	-208.863
5.4	Musea	211.848	4.683	-207.165
5.5	Cultureel erfgoed	272	-	-272
5.6	Media	590.569	-	-590.569

5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	3.546.702	36.246	-3.510.456
5. Sport, cultuur en recreatie		**7.603.200**	**343.799**	**-7.259.401**
6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	1.787.310	9	-1.787.301
6.2	Wijkteams	4.405.360	-	-4.405.360
6.3	Inkomensregelingen	9.444.631	7.931.151	-1.513.480
6.4	Begeleide participatie	5.371.449	-	-5.371.449
6.5	Arbeidsparticipatie	879.016	15.000	-864.016
6.6	Maatwerkvoorziening (WMO)	739.948	10.450	-729.498
6.71	Maatwerkdienstverlening 18+	6.165.928	106.170	-6.059.758
6.72	Maatwerkdienstverlening 18-	6.706.932	77.937	-6.628.995
6.81	Geëscaleerde zorg 18+	20.070	-	-20.070
6.82	Geëscaleerde zorg 18-	559.559	-	-559.559
6. Sociaal domein		**36.080.203**	**8.140.718**	**-27.939.485**
7.1	Volksgezondheid	1.063.858	-	-1.063.858
7.2	Riolering	2.157.986	3.173.553	1.015.567
7.3	Afval	2.016.655	2.833.308	816.653
7.4	Milieubeheer	1.315.248	19.442	-1.295.806
7.5	Begraafplaatsen en crematoria	367.508	171.992	-195.517
7. Volksgezondheid en milieu		**6.921.256**	**6.198.295**	**-722.962**
8.1	Ruimtelijke ordening	1.215.102	94.275	-1.120.827
8.2	Grondexploitatie (niet-bedrijventerreinen)	85.055	472.165	387.110
8.3	Wonen en bouwen	1.113.279	510.271	-603.008
8. Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing		**2.413.435**	**1.076.711**	**-1.336.725**
Totaal		**80.024.383**	**80.024.383**	**-**

Bijlage V - Dynamische prioriteitenlijst

Inleiding
We maken twee keer per jaar een integrale afweging over bestedingsvoorstellen aan de hand van de Dynamische Prioriteiten Lijst (DPL) bij de begroting en de BERAP I.

De inrichting van de DPL is conform toezegging in de Kadernota 2023 anders ingericht. De inrichting is als volgt:

Autonome voorstellen
Dit zijn bijstellingen van budgetten.

Meerjarige investeringen
Zijn investeringen met structurele kapitaallasten. De voorgestelde investeringen zijn geprioriteerd vanuit het Meerjarig investeringsplan (MJIP). Dit plan is geactualiseerd en is bijgevoegd in deze begroting.

Vooraankondiging investeringen in financiële update / BERAP 2022-II
In de financiële update/BERAP 2022-II zien we ruimte voor de dekking van een tweetal investeringen en deze worden toegelicht.

Bestuurlijke bestedingsvoorstellen met hoge prioriteit
De voorstellen zijn als volgt onderverdeeld:
- Investeringen (incidenteel) komen ten laste van knop 2;
- Beleidsmatige voorstellen;
- Bestuurlijke voorstellen. In deze voorstellen zijn de kosten van de ambtelijke ondersteuning meegenomen.

Niet geprioriteerde voorstellen
Het college stelt voor om deze voorstellen in deze begroting (nog) geen prioriteit te geven.

Bij de Kadernota 2023 hebben we uw raad gevraagd om uw voorkeur uit te spreken over de bestuurlijke voorstellen en een top 5 mee te geven. Bij integrale afweging van de bestuurlijke voorstellen is rekening gehouden met deze voorkeur. Verder merken we op dat in deze begroting alleen voorstellen worden gehonoreerd die betrekking hebben op 2023. De voorstellen die betrekking hebben op de jaren erna komen in een later P&C document aan bod.

Meerjarige investeringen
In onderstaand overzicht worden de ontwikkelingen op financieel gebied voor het MJIP vanaf de begroting 2022 samengevat. De eerste vier zijn ontwikkelingen vanaf de begroting 2022. Daarna volgen de nieuwe bestedingsvoorstellen die in deze begroting gedaan worden.

Nr	Budget MJIP	2023	2024	2025	2026	2027
1	Toevoeging begroting 2022	500.000	500.000	500.000	500.000	500.000
2	Gymzaal Esdal College		-43.000	-43.000	-43.000	-43.000
3	Toevoeging Herziening GF	187.500	562.500	937.500	937.500	937.500
4	Toevoeging knop 1	200.000				
	Totaal:	**887.500**	**1.019.500**	**1.394.500**	**1.394.500**	**1.394.500**
	Bestedingsvoorstellen:					
1	De Koel scenario 4b	457.000	457.000	457.000	457.000	457.000

2	Krediet voor een basisschool	150.000	150.000	150.000	150.000	150.000
3	GVVP	37.500	37.500	37.500	37.500	37.500
4	Renovatie gemeentehuis	140.000	140.000	140.000	140.000	140.000
5	Instandhouding kerncomplexen voetbal	70.000	70.000	70.000	70.000	70.000
6	Investering bruggen	11.000	11.000	11.000	11.000	11.000
7	Aanpassing wegen Sportpark Odoorn	21.000	21.000	21.000	21.000	21.000
	Totaal:	**886.500**	**886.500**	**886.500**	**886.500**	**886.500**
	Restant:	**1.000**	**133.000**	**508.000**	**508.000**	**508.000**

Ontwikkelingen
1. In de begroting 2022 hebben we € 500.000 gereserveerd vanaf 2023. Dit was een eerste reservering voor het MJIP.
2. Inmiddels heeft de raad ingestemd met het voorstel om een gymzaal naast het nieuwe Esdal College te realiseren. Het besluit is genomen vooruitlopend op de integrale afweging bij de begroting 2023, zodat de gymzaal gelijktijdig met het nieuwe Esdal kon worden gerealiseerd en dat levert aanbestedingsvoordelen op.
3. In het memo van de meicirculaire 2022 is voorgesteld om het de extra middelen uit de Herziening Gemeentefonds te reserveren voor het meerjarig investeringsplan. In de begroting 2023 zijn de middelen aan het budget voor het MJIP toegevoegd.
4. In de begroting 2023 bood knop 1 saldo begroting extra incidentele financiële ruimte. Deze ruimte is gedeeltelijk ingezet voor het MJIP budget in 2023, zodat er meer in 2023 geïnvesteerd kan worden.

Bestedingsvoorstellen
1. De Koel scenario 4b
Portefeuillehouder: A.T.J. Huijing-van Tongeren
MT lid: J. Gorseling
Toelichting: De gemeenteraad is voor het zomerreces geïnformeerd over de haalbaarheid van enkele scenario's om sporthal de Koel te vernieuwen.
Daarop is besloten om de varianten 4a en 4b nader uit te werken en deze op te nemen in het bestedingsvoorstel van de meerjarige investeringsplan. Het scenario 4b is het meest toekomstbestendig en kan voldoende ruimte bieden aan het bewegingsonderwijs en de verenigingen. De plus in deze variant is de grote multifunctionaliteit door de inzet van een multifunctionele ruimte. Er is voor gekozen om het bijbehorende investeringsbedrag van dit scenario op te nemen in de begroting.

2. Krediet voor een basisschool
Portefeuillehouder: J.B. Jansen
MT lid: J. Gorseling
Toelichting: Het voorstel in de begroting 2023 is om een krediet voor een nieuwe basisschool beschikbaar te stellen. Het gaat om een school met een investering van circa € 3 miljoen euro. Op basis van de huidige bouwprijzen kan hier een gemiddeld grote school voor worden gerealiseerd die voldoet aan de BENG norm. Uit de prioritering van het IHP zal moeten blijken welke basisschool voor dit krediet in aanmerking komt.

3. GVVP
Portefeuillehouder: R.J.J. Hartsuiker
MT lid: E. Rossèl
Toelichting: In de begroting 2023 stellen we voor om ook voor het GVVP een investeringskrediet van € 500.000 beschikbaar te stellen, zodat er nieuwe projecten op het gebied van verkeer kunnen worden gerealiseerd.

4. Renovatie gemeentehuis
Portefeuillehouder: R.J.J. Hartsuiker
MT lid: B. Romani
Toelichting: Er wordt voorgesteld om een krediet beschikbaar te stellen voor de renovatie van het gemeentehuis. Daarmee wordt het gemeentehuis weer toekomstbestendig en voldoet het aan de wensen van de huidige tijd. Ook de raadzaal wordt in dit scenario vernieuwd.

5. Instandhouding kerncomplexen voetbal
Portefeuillehouder: A.T.J. Huijing-van Tongeren
MT lid: J. Gorseling
Toelichting: Het voorstel is om subsidie beschikbaar te stellen voor de instandhouding van de kerncomplexen voetbal. Hierdoor kunnen de voetbalverenigingen hun geprivatiseerde gebouwen voorzien van goed onderhoud. Er is totaal € 140.000 benodigd. Er wordt gestart met € 70.000, zodat we de inmiddels geprivatiseerde voetbalverenigingen alsnog van subsidie kunnen voorzien.

6. Investering bruggen
Portefeuillehouder: R.J.J. Hartsuiker
MT lid: E. Rossèl
Toelichting: Het voorstel is om te investeren in twee bruggen in Borger en Odoornerveen. Daarvoor is het huidige bruggenbudget niet toereikend.

7. Aanpassing wegen sportpark Odoorn
Portefeuillehouder: R.J.J. Hartsuiker
MT lid: E. Rossèl
Toelichting: De ontsluiting naar het nieuwe sportpark Odoorn moet toekomstbestendig worden gemaakt. Dit bedrag is onderdeel van de renovatie van het totale sportpark.

Vooraankondiging investeringen Financiële update/BERAP 2022-II
Op verzoek van de raad wordt jaarlijks een financiële update gemaakt en deze update wordt u gelijktijdig met de begroting 2023 aangeboden, zodat de raad de inhoud van deze update kan betrekken bij de behandeling van de begroting. Vervolgens wordt de update verwerkt in BERAP 2022-II en deze rapportage wordt in de raadsvergadering van december behandeld en vastgesteld.

In deze begroting doen we een vooraankondiging van een tweetal investeringen in de financiële update / BERAP 2022-II. Feitelijk betreft het hier geen investeringen, omdat de bedragen niet worden geactiveerd, maar in 1 keer ten laste komen van de exploitatie. Voor het jaar 2022 zien we nog financiële ruimte hiervoor en komen dan ook in de financiële update / BERAP 2022-II met een voorstel over:

<u>Sportpark Valthermond</u>
Voor sportpark Valthermond is nog een bedrag nodig om de privatisering van enkele jaren geleden af te kunnen ronden. Na overleg met de vereniging is duidelijk geworden dat budget noodzakelijk is voor het afronden van het vernieuwen van het clubgebouw en de omliggende terreininrichting.

<u>Voetbalvereniging Borger</u>
We willen middelen beschikbaar stellen om het clubgebouw van de voetbalvereniging in Borger in 2024 vernieuwen. We gaan dat samen met de vereniging in 2023 voorbereiden. De velden zijn onlangs gerenoveerd. Ons voorstel is om in de financiële update / BERAP 2022-II een voorbereidingskrediet te vragen en tevens de helft van het geschatte benodigde bedrag op te voeren. Na de voorbereiding is duidelijk welk bedrag voor de totale vernieuwing van het clubgebouw noodzakelijk is. Vervolgens komen we in de Kadernota 2024 en Begroting 2024 met een aanvullend voorstel.

Energiearmoede
Voor de aanpak van energiearmoede nemen we op zeer korte termijn maatregelen. Daarvoor is aanvullende financiële dekking nodig. In de financiële update 2022 en BERAP 2022-II komen we met een voorstel hierover.

Autonome voorstellen
De autonome voorstellen beschouwen we als onvermijdelijk. Dit zijn bijstellingen van budgetten waarin geen bestuurlijke keuze meer mogelijk is. Deze begroting bevat geen autonome voorstellen. De relevante autonome voorstellen zoals de Regio Deal hebben we al in de kadernota 2023 beschikbaar gesteld.

Bestuurlijke voorstellen met hoge prioriteit
Er worden meerdere bestuurlijke voorstellen gedaan die we hoge prioriteit geven. Dat betekent dat we in deze begroting de gevraagde kredieten hiervoor beschikbaar stellen. Met het maken van keuzes hebben we rekening gehouden met de top 5 die de raad heeft meegegeven bij de Kadernota 2023. We hebben de bestedingsvoorstellen verdeeld in drie categorieën, namelijk investeringen, beleidsmatige voorstellen en bestuursprogramma.

Nr	Bestuurlijke voorstellen met hoge prioriteit	Thema	Structureel	Incidenteel
	Investeringen (incidenteel)		**2023**	**2023**
1	Afboeken sporthal De Koel	Leefomgeving		349.000
	Subtotaal:		**0**	**349.000**
	Beleidsmatige voorstellen	**Thema**		
1	Budget dorpsbudgetten	Inwoners	100.000	
2	Ouderen adviseur	Inwoners	46.000	
3	Trainees kiezen voor de toekomst	Toekomst		225.000
4	Buurtbemiddeling	Inwoners		30.000
5	BOCE beleidsagenda	Toekomst		75.000
6	Activiteitenbudget kinderraad	Inwoners	5.000	
7	Vitale vakantieparken	Economie		20.000
	Subtotaal:		**151.000**	**350.000**
	Bestuursprogramma	**Thema**		
1	Duurzaamheid	Toekomst	50.000	450.000
2	Wonen	Leefomgeving		250.000*
3	Armoede	Inwoners	50.000	125.000*
4	Zorg dichterbij en voorzieningen	Leefomgeving	50.000	200.000*
5	Preventie en inclusie	Inwoners	90.000	265.000
6	Participatie	Toekomst	50.000	250.000
	Subtotaal:		**290.000**	**1.540.000**
	Totaal:		**441.000**	**2.239.000**

*: Bij deze bestedingsvoorstellen wordt een gedeelte van de kosten gedekt uit een bestemmingsreserve. Dit is bij het voorstel separaat toegelicht.

Investeringen

1. Boekwaarde sporthal De Koel
Portefeuillehouder: A.T.J. Huijing-van Tongeren
MT lid: J. Gorseling
Toelichting: Om de vernieuwing van de Koel te realiseren dienen we de boekwaarde van het huidige pand af te boeken. Het voorstel is om hiervoor een incidenteel krediet beschikbaar te stellen.

Beleidsmatige voorstellen
Dit zijn de beleidsmatige voorstellen die nog afkomstig zijn uit de vorige bestuursperiode. De raad heeft bij de Kadernota 2023 haar voorkeur uitgesproken over een aantal van deze voorstellen, zoals de dorpsbudgetten en de ouderen adviseur.

1. Budget dorpsbudgetten
Portefeuillehouder: A.T.J. Huijing-van Tongeren
MT lid: L.E. Helder - Klamer
Toelichting: In de begrotingsvergadering van de begroting 2022 is een motie aangenomen om de dorpsbudgetten na afloop van de evaluatie structureel te maken. Dit kost structureel € 100.000. Het voorstel is om de budgetten voor de dorpen vanaf 2023 structureel te maken.

2. Ouderen adviseur
Portefeuillehouder: A.T.J. Huijing-van Tongeren
MT lid: B. Romani
Toelichting: Er is al een aantal jaren incidenteel budget voor de ouderenadviseur beschikbaar gesteld. Het voorstel is om een structureel budget voor de ouderenadviseur te stellen.

3. Trainees Kiezen voor de Toekomst
Portefeuillehouder: J. Seton
MT lid: D.C. Rensen
Toelichting: We zien de trainees als een goede aanvulling op de ambtelijke formatie, want ze ondersteunen op diverse fronten. Dit willen we graag in 2023 continueren. Zodoende vragen hier voor € 225.000.

4. Buurtbemiddeling
Portefeuillehouder: J. Seton
MT lid: B. Romani
Toelichting: De wens is om buurtbemiddeling weer op de kaart te zetten en hier in samenwerking met de woningbouwcorporaties invulling aan te geven. In 2023 is het voornemen om als gemeente het initiatief te nemen en hiervoor € 30.000 beschikbaar te stellen.

5. BOCE beleidsagenda
Portefeuillehouder: J. Seton
MT lid: D.C. Rensen
Toelichting: Het voorstel is om vooruitlopend op de verdere planvorming een incidenteel budget beschikbaar te stellen van € 75.000 voor de BOCE samenwerking. Zodoende hebben we middelen beschikbaar om uitvoering te geven aan diverse projecten die we in BOCE verband willen uitvoeren.

6. Activiteitenbudget kinderraad
Portefeuillehouder: J. Seton
MT lid: B. Romani

Toelichting: We stellen voor om een klein activiteitenbudget van € 5.000 beschikbaar te stellen voor de kinderraad. Op die manier kunnen zij initiatieven voor de samenleving met eigen middelen organiseren.

7. Vitale vakantieparken
Portefeuillehouder: R.J.J. Hartsuiker
MT lid: L.E. Helder - Klamer
Toelichting: Dit betreft de jaarlijkse bijdrage aan het programma vitale vakantieparken dat in samenwerking met de provincie Drenthe wordt georganiseerd. Wij hebben besloten hieraan mee te blijven doen, zodoende worden de middelen beschikbaar gesteld.

Bestuursprogramma
Hieronder zijn de bestedingsvoorstellen met betrekking tot de urgente maatschappelijke opgaven opgenomen. We benadrukken dat uitvoering van de gekozen urgent maatschappelijke opgaven (UMO's) deze bestuursperiode plaatsvindt. Dat betekent dat we voornamelijk incidenteel budget beschikbaar stellen. De urgente maatschappelijke opgaven hebben een dynamisch karakter. Dat betekent dat er gedurende de bestuursperiode ook nieuwe kunnen worden toegevoegd of dat sommige UMO's niet tot 2026 prioriteit zullen krijgen. Verder is aan alle UMO's, met uitzondering van wonen, budget toegevoegd voor ambtelijke capaciteit. Dit is bedoeld om de benodigde ondersteuning te leveren vanuit de ambtelijke organisatie voor het realiseren van deze nieuwe opgaven.

1. Duurzaamheid
Portefeuillehouder: R.J.J. Hartsuiker
MT lid: L.E. Helder - Klamer
Toelichting: De opgaven in de energietransitie, de klimaatadaptatie en een duurzame samenleving en leefomgeving vraagt inzet van ons allemaal: inwoners, ondernemers, organisaties, maatschappelijke partners en de gemeente. Daarnaast zit er samenhang tussen de opgaven die we moeten benutten.
Hieronder een specificatie van de projecten waar we op willen inzetten in 2023.

Nr	Onderwerp	Structureel	Incidenteel
1	Integrale duurzaamheidsagenda		75.000
2	Klimaatadaptatie		Gelden Rijk
3	Energietransitie		278.500
4	Duurzame samenleving en leefomgeving		46.500
5	Extra uitvoeringskosten	50.000	50.000
	Totaal:	**50.000**	**450.000**

2. Wonen
Portefeuillehouder: H.J. Zwiep
MT lid: L.E. Helder - Klamer
Toelichting: Als gemeente willen wij onze bijdrage leveren om voldoende woningen te realiseren en het wonen betaalbaar te houden. Dat doen we op verschillende manieren, zoals het bouwen van 200 nieuwe woningen deze bestuursperiode en het open staan voor nieuwe initiatieven om woningbouw voor particulieren te realiseren. We schatten de kosten voor de ambtelijke inzet in 2023 in op € 250.000. De ambtelijke inzet om dit mogelijk te maken dekken we uit de bufferreserve gronden.

3. Armoede
Portefeuillehouder: J.B. Jansen
MT lid: B. Romani

Toelichting: Het leven wordt duurder en dat is merkbaar in de koopkracht van grote delen van onze inwoners. Het meest zichtbaar zijn de gestegen kosten voor gas en elektra, maar inmiddels wordt alles snel duurder. Dit raakt echt niet alleen de minima in onze gemeente, maar ook middeninkomens. Wij gaan doen wat in ons vermogen ligt om daar iets mee te doen en zoeken de grenzen van de wet hierbij op. We vragen middelen om beleid op het gebied van armoede te kunnen ontwikkelen. Ook willen we in beeld brengen wat het effect is van het verhogen van inkomensnorm naar 130% van de bijstandsnorm. Daarnaast willen we aan de slag met de aanpak van energiearmoede door bijvoorbeeld gezinnen met een laag inkomen te helpen om hun woning te verduurzamen. Hiervoor hebben we middelen ontvangen vanuit het Rijk via een specifieke uitkering.

In onderstaande tabel zijn de kosten gespecificeerd. De incidentele kosten ad € 125.000 worden gedekt uit de reserve corona en zijn zodoende budgettair neutraal.

Nr	Onderwerp	Structureel	Incidenteel
1	Beleid armoede		75.000
2	Extra uitvoeringskosten	50.000	50.000
3	Aanpak energiearmoede		Gelden Rijk
	Totale kosten:	**50.000**	**125.000**

4. Zorg dichterbij en voorzieningen
Portefeuillehouder: A.T.J. Huijing-van Tongeren
MT lid: B. Romani
Toelichting: We vinden het belangrijk dat de zorg en voorzieningen zo dichtbij mogelijk worden georganiseerd. Voor 2023 betekent dit dat we in onze gemeente huiskamers willen gaan inrichten en meer dan voorheen het contact opzoeken en onderhouden met andere belangrijke instituten binnen onze gemeente, zoals de verenigingen, de kerken en de huisartsen.

In onderstaande tabel zijn de kosten gespecificeerd. Een gedeelte van de incidentele kosten ad € 125.000 worden gedekt uit de reserve corona en zijn zodoende budgettair neutraal.

Nr	Onderwerp	Structureel	Incidenteel
1	Inzet zorg dichterbij		150.000
2	Extra uitvoeringskosten	50.000	50.000
	Totale kosten:	**50.000**	**200.000**

5. Preventie en inclusie
Portefeuillehouder: A.T.J. Huijing-van Tongeren
MT lid: B. Romani
Toelichting: We zien dat preventie nog veel kansen biedt en willen hier actief mee aan de slag. Zo gaan we onderzoeken wat we kunnen leren van het IJslands model. Ook willen we de samenwerking met de scholen versterken zodat problemen vroeg gesignaleerd kunnen worden. Ook bij de inzet van laaggeletterdheid zien we een relatie met preventie en hier willen dan ook structureel budget voor beschikbaar stellen, zodat we dit instrument kunnen blijven inzetten. Naast inzetten op preventie willen we een toegankelijke gemeente voor iedereen creëren. We gaan daarom aan de slag met de acties die voortvloeiend uit de 0-meting in kader van het VN-verdrag inclusie. Ook denken we dat de cultuurcoach een mooie bijdrage kan leveren aan het geheel. Daarom stellen we voor om hier incidenteel uitvoering aan te geven.

Nr	Onderwerp	Structureel	Incidenteel
1	Inzet preventie		100.000
2	Inzet inclusie		50.000
3	Laaggeletterdheid	40.000	
4	Cultuurcoach		65.000
5	Extra uitvoeringskosten	50.000	50.000
	Totaal:	**90.000**	**265.000**

6. Participatie
Portefeuillehouder: J. Seton
MT lid: J. Gorseling
Toelichting: Participatie beschouwen we niet als een UMO, maar als het is wel een belangrijke randvoorwaarde om dingen te bereiken. Daarom stellen we voor om voor drie jaren budget beschikbaar te stellen om de participatie binnen onze projecten te versterken. De gedachte is o.a. om een participatieadviseur aan te stellen en een participatiemodel te ontwikkelen, zodat participatie binnen onze organisatie goed geborgd wordt.

Nr	Onderwerp	Structureel	Incidenteel
1	Inzet participatieadviseur		90.000
2	Ontwikkelen participatiemodel door projectteam		50.000
3	Vullen toolbox en experimenteren		50.000
4	Participatiedashboard ontsluiten/training medewerkers		10.000
5	Extra uitvoeringskosten	50.000	50.000
	Totaal:	**50.000**	**250.000**

Niet geprioriteerde voorstellen
De volgende bestuurlijke voorstellen hebben we nog geen prioriteit gegeven.

	Niet geprioriteerde voorstellen	Structureel	Incidenteel
	Investeringen	**2023**	**2023**
1	2e Exloërmond herstructurering openbare ruimte	p.m.	
	Beleidsmatige voorstellen		
1	Breed offensief (participatiewet)		50.000
2	Verhoging budget griffie communicatie	10.000	
3	Eikenprocessierups		25.000
4	Volkshuisvestingsfonds		30.000
5	Onderhoud gemeentelijk vastgoed	p.m.	
6	Dimpactprogramma Beyond23	75.000	
	Totaal:	**85.000**	**105.000**

Investeringen

1. 2e Exloërmond herstructurering openbare ruimte
Portefeuillehouder: R.J.J. Hartsuiker
MT lid: L.E. Helder - Klamer
Toelichting: Vanuit het project Proeftuin 2e Exloërmond van de Regio Deal is er behoefte om te investeren in de openbare ruimte. Het project moet eerst nog verder worden uitgewerkt voordat hier concrete investeringen uit voort komen.

Beleidsmatige voorstellen

1. Breed offensief (participatiewet)
Portefeuillehouder: J.B. Jansen
MT lid: B. Romani
Toelichting: Er is een wetswijziging aangekondigd in het kader van re-integratie genaamd Breed offensief. Dit is bedoeld om meer mensen met arbeidsbeperking aan een baan helpen en houden. Het is nog niet duidelijk wat dit aan ambtelijke capaciteit vraagt en of dit extra kosten met zich meebrengt.

2. Verhoging budget griffie communicatie
Portefeuillehouder: n.v.t.
MT lid: n.v.t.
Toelichting: De griffie heeft een aanvraag gedaan voor extra communicatie budget. Hierbij kan gedacht worden aan de doorontwikkeling van de raadscommunicatie, participatie met de samenleving, ondersteuning en training van de raad. Met de huidige griffier is afgesproken dat we hier eerst het huidige budget 2023 gaan monitoren, voordat we dit beschikbaar stellen.

3. Eikenprocessierups
Portefeuillehouder: R.J.J. Hartsuiker
MT lid: E. Rossèl
Toelichting: In de begroting 2022 is het budget van de eikenprocessierups structureel verhoogd met € 35.000. Ook zijn we over gestapt op een andere aanpak op de rups te bestrijden. Vooralsnog handhaven we het huidige budget en komen hier indien noodzakelijk in BERAP 2023-I op terug.

4. Volkshuisvestingsfonds
Portefeuillehouder: H.J. Zwiep
MT lid: L.E. Helder - Klamer
Toelichting: Door deelname aan het volkshuisvestingsfonds willen we een impuls geven aan de opgave om de particuliere woningmarkt mee te krijgen in de slag van verduurzaming. De herstructurering in het Mondengebied (met een start in 2e Exloërmond) biedt kansen voor verbetering van de leefomgeving en kwaliteit van het woningbezit. Vooralsnog is het streven om de bijdrage van jaarlijks € 30.000 te kunnen dekken door de besparing op de energielasten van de huishoudens die wordt gerealiseerd.

5. Onderhoud gemeentelijk vastgoed
Portefeuillehouder: R.J.J. Hartsuiker
MT lid: E. Rossèl
Toelichting: Het meerjarenperspectief van het gemeentelijk vastgoed is in beeld gebracht. Daaruit blijkt dat er te weinig budget is voor al het benodigde planmatig onderhoud in de komende jaren. In deze begroting is vanuit de stelpost indexatie het voorstel om het gebouwen budget met 15% te verhogen ter compensatie van de hoge prijsstijgingen in de bouw. Verdere visievorming op het gebouwenbeheer moet nog worden uitgewerkt. Daaruit moet blijken wat de visie op het onderhoud per gebouw is. Vervolgens kan indien nodig een budgetaanvraag worden ingediend.

6. Dimpactprogramma Beyond23
Portefeuillehouder: B. Jansen
MT lid: S. Sibon
Toelichting: Er is een landelijke ontwikkeling gaande van een totaal andere digitale infrastructuur. In deze opzet worden ICT (techniek), processen en gegevens van elkaar gescheiden (Common Ground) en niet allemaal meer opgeslagen in een veelheid aan applicaties van de overheid. De VNG is grote aanjager van dit initiatief en gemeenten doen hierin mee. Het uiteindelijke doel is dat in alle overheidssystemen gebruik wordt gemaakt van het principe “bevragen bij de bron voor het benodigde proces”, waardoor het veelvuldig kopiëren van gegevens tot een einde gaat behoren en de risico’s op misbruik worden geminimaliseerd. Als wij hier via DIMPACT bij willen aanhaken bedragen de kosten € 75.000.

Bijlage VI - Toelichting taakvelden

De raad gaf bij de behandeling van de begroting 2019 aan meer financiële informatie te wensen, dan alleen op themaniveau. Het voorstel is om de baten en lasten voortaan te verantwoorden op taakveldniveau. Taakvelden zijn wettelijk voorgeschreven en bedoeld voor de vergelijking van baten en lasten van gemeenten. Omdat de taakvelden relatief nieuw zijn in onze bestuurlijke stukken, geven we in deze bijlage een nadere toelichting, welke baten en lasten onder het taakveld vallen.

Onze Inwoners		
TV	Omschrijving	Toelichting
0.2	Burgerzaken	De kosten van verkiezingen, burgerlijke stand, salariskosten burgerzaken en de opbrengsten uit leges.
4.1	Openbaar basisonderwijs	De kosten en opbrengsten die betrekking hebben op de huur van gymzalen en andere vormen van bewegingsonderwijs.
4.3	Onderwijsbeleid en leerlingzaken	De kosten voor leerlingenvervoer, leerplicht, maar ook het onderwijsachterstandenbeleid en kosten van peuterspeelzalen.
5.1	Sportbeleid en activering	De subsidies en salariskosten die betrekking hebben op sportbeleid. Denk hierbij bijv. aan onze combicoaches.
6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	De kosten van inwonerparticipatie, subsidies maatschappelijk werk en ook de huisvestingssubsidies die worden verstrekt aan onze MFA's.
6.2	Wijkteams	De kosten van onze stichting Sociale teams Borger-Odoorn, kosten gerelateerd aan preventieve activiteiten jeugd en salariskosten die aan deze onderwerpen zijn te relateren.
6.3	Inkomensregelingen	Alle kosten die zijn te relateren aan de BUIG (bundeling van inkomensregelingen, zoals WWB, IOAW, IOAZ etc.), bijzondere bijstand en onze minimaregelingen zoals de webwinkel. De uitvoering van de BUIG is belegd bij de gemeente Emmen. Ook de uitvoeringskosten komen in dit taakveld tot uitdrukking.
6.4	Begeleide participatie	De werkvoorzieningschappen Emco en Wedeka en de kosten voor het beschut werken.
6.5	Arbeidsparticipatie	Het budget waar de re-integratie-trajecten uit worden bekostigd.
6.6	Maatwerkvoor-ziening (WMO)	Materiële voorzieningen van de Wmo, zoals woningaanpassingen, hulpmiddelen en gehandicaptenparkeerkaarten.
6.71	Maatwerkdienst-verlening 18+	De immateriële maatwerkvoorzieningen Wmo, zoals huishoudelijke hulp, vervoersvoorzieningen en individuele begeleiding, maar ook schuldhulpverlening.
6.72	Maatwerkdienst-verlening 18-	Hieronder valt het grootste deel van de zorgkosten jeugdhulp. Het betreft individuele voorzieningen.
6.81	Geëscaleerde zorg 18+	Kosten die worden gemaakt in het kader van Wmo Beschermd Wonen. Wij verantwoorden hier maar beperkt kosten onder, omdat Beschermd Wonen in Drenthe is belegd bij een centrumgemeente.
6.82	Geëscaleerde zorg 18-	De zwaardere jeugdhulp, zoals jeugdreclassering, 24 uurs zorg, verslavingsproblematiek en huiselijk geweld.
7.1	Volksgezondheid	Hieronder valt het gezondheidsbeleid, maar ook de GGD.

Onze Economie		
TV	Omschrijving	Toelichting
3.1	Economische ontwikkeling	Kosten uit samenwerking met het bedrijfsleven, ontwikkeling van wijkgerichte economische programma's. Wij verantwoorden op dit taakveld geen kosten.
3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	Grondexploitaties van bedrijventerreinen, herstructurering van bedrijfslocaties en investeringen in winkelgebieden.
3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	Hieronder vallen de marktgelden.
3.4	Economische promotie	Economische subsidies, het recreatieschap Drenthe en de opbrengsten uit toeristenbelasting en woonforensenbelasting.

Onze Toekomst		
TV	Omschrijving	Toelichting
0.1	Bestuur	Hieronder vallen de loonkosten van college en gemeenteraad, lokale rekenkamer, griffie en een aantal abonnementen op o.a. Cittaslow, VNG, VDG.
5.3	Culturele presentatie, productie en partic.	Hieronder vallen subsidies in het kader van cultuur.
5.4	Musea	Dit taakveld bestaat uit subsidie Hunebedcentrum en archeologie.
5.6	Media	Hieronder vallen de kosten van onze bibliotheken.
7.4	Milieubeheer	Onder dit taakveld vallen kosten in het kader van milieu en duurzaamheid, zoals de RUD, milieuhandhaving en ongediertebestrijding, maar ook projecten voor duurzame energie.

Onze Leefomgeving		
TV	Omschrijving	Toelichting
0.3	Beheer overige gebouwen en gronden	Kosten van beheer van gemeentelijke gebouwen die niet aan een ander taakveld zijn toe te delen.
1.1	Crisisbeheersing en brandweer	De kosten van de Veiligheidsregio Drenthe (VRD).
1.2	Openbare orde en veiligheid	O.a. de kosten voor toezicht en handhaving, dierenbescherming, antidiscriminatiebeleid en drank & horecawet.
2.1	Verkeer en vervoer	De kosten van wegen en verkeer, maar bijv. ook bruggen, gladheidsbestrijding en openbare verlichting.
4.2	Onderwijshuisvesting	Het onderwijshuisvestingsbeleid en ook de kosten aan schoolgebouwen.
5.2	Sportaccommodaties	Alle accommodaties voor sportbeoefening zoals sporthallen en zwembaden.
5.5	Cultureel erfgoed	Subsidies in het kader van cultuurhistorie en ook onderhoud en toezicht op cultureel erfgoed.
5.7	Openbaar groen en recreatie	Aanleg en onderhoud van openbaar groen, vijvers, sloten en ook speeltuinen.
7.2	Riolering	De opbrengsten en kosten van de gemeentelijke taken op het gebied van riolering.
7.3	Afval	De opbrengsten en kosten van de gemeentelijke taken op het gebied van afval.
7.5	Begraafplaatsen en crematoria	De kosten voor lijkschouw en begraafplaatsen. Ook de opbrengsten van grafrechten vallen hieronder.
8.1	Ruimtelijke ordening	Kosten op grond van de wet Ruimtelijke Ordening. Het betreft vooral salariskosten van medewerkers van GZ, maar bijv. ook de actualisatie van bestemmingsplannen.

8.2	Grondexploitatie (niet bedrijventerrein)	De kosten en opbrengsten van het grondbedrijf die in de gemeentelijke exploitatie tot uitdrukking komen.
8.3	Wonen en bouwen	Opbrengsten van bouwleges. Deze kosten hebben voornamelijk betrekking op woningbouw en woningverbetering, bouwtoezicht en de basisregistratie adressen en gebouwen (BAG).

Onze Portemonnee		
TV	Omschrijving	Toelichting
0.4	Overhead	Definitie: 'alle kosten die samenhangen met sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces.' Hieronder vallen de loonkosten van de ondersteunende afdelingen en het Managementteam, maar bijv. ook de kosten van het gemeentehuis.
0.5	Treasury	Kosten en opbrengsten die betrekking hebben op: rente, dividend en afschrijving.
0.61	OZB woningen	De OZB opbrengsten voor woonhuizen.
0.62	OZB niet-woningen	De OZB opbrengsten voor bedrijven.
0.64	Belastingen overig	De overige gemeentelijke belastingen, zoals hondenbelasting, precariobelasting en reclamebelasting. Deze belastingen zijn in de gemeente Borger-Odoorn niet van toepassing.
0.7	Alg. uitkering Gemeentefonds	De opbrengsten uit het Gemeentefonds.
0.8	Overige baten en lasten	Stelposten, onze post onvoorzien en het budget beleidsintensivering.
0.9	Vennootschapsbelasting (VPB)	Onder dit taakveld wordt de afdracht van vennootschapsbelasting weergegeven.
0.10	Wijzigingen reserves	Alle wijzigingen op reserves worden op dit taakveld inzichtelijk gemaakt.
0.11	Resultaat van baten en lasten	Onder dit taakveld valt het saldo van de begroting.

Bijlage VII - Lijst met afkortingen

Afkorting	Volledige omschrijving
ABP	Afvalbrengpunt
AVG	Algemene Verordening Gegevensbescherming
BAG	Basisregistratie Adressen en Gebouwen
BBV	Besluit begroting en verantwoording
BBZ	Besluit Bijstandverlening Zelfstandigen
BCF	BTW compensatiefonds
BERAP	Bestuursrapportage
BIBOB	Wet Bevordering Integriteitsbeoordelingen Openbaar Bestuur
BNG	Bank Nederlandse gemeenten
BOA	Buitengewoon Opsporingsambtenaar
BOCE	Borger-Odoorn, Coevorden, Emmen
BRP	Basisregistratie Personen
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
COELO	Centrum voor onderzoek van de economie van lagere overheden
CROW	Centrum voor regelgeving, onderzoek in grond-, water- en wegenbouw en verkeerstechniek
DIFTAR	Differentiatie afvaltarieven
DPL	Dynamische Prioriteiten Lijst
DPRA	Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie
DSO	Digitaal Stelsel Omgevingswet
EDR	Eems Dollard regio
EMU	Economische en Monetaire Unie
ENSIA	Eenduidige Normatiek Single Information Audit
FIDO	Financiering decentrale overheden
GFT	Groente- fruit en tuin
GGD	Gemeentelijke gezondheidsdienst
GRP	Gemeentelijk Riolering Plan
GVVP	Gemeentelijk verkeer- en vervoerplan
GW	Gemeentewet
IBOR	Integraal Beheer Openbare Ruimte
IOAW	Inkomensvoorziening voor oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers
IOAZ	Inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen
IHP	Integraal Huisvestingsplan
JGZ	Jeugdgezondheidszorg
KCC	Klantcontactcentrum
LISA	Landelijk Informatiesysteem van Arbeidsplaatsen
LTO	Land- en tuinbouworganisatie
MFA	Multi functionele accommodatie
MJIP	Meerjarig investeringsplan

MJOP	Meerjaren onderhoudsplanning
NIEGG	Niet in exploitatie genomen gronden
NUW	Nog uit te voeren werken
OV	Openbaar Vervoer
OZB	Onroerende Zaak Belasting
PLOOI	Platform Open Overheidsinformatie
P&C	Planning & Control
PMD	Plastic verpakkingen, metalen verpakkingen en drankenkartons
POC	Percentage of Completion
POH	Praktijkondersteuner Huisarts
R&T	Recreatie en Toerisme
RES	Regionale Energie Transitie
RET	Recreatie Expert Team
RUD	Regionale uitvoeringsdienst
SVN	Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse gemeenten
UF	Uitkeringsfactor
UMO	Urgente maatschappelijke opgave
VAR	Vrije Algemene Reserve
VDG	Vereniging Drentse Gemeenten
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VTD	Veilig Thuis Drenthe
VTH-applicatie	Vergunningen Toezicht Handhaving applicatie
WAR	Weerstandsdeel Algemene Reserve
WBP	Wet Bescherming Persoonsgegevens
WMO	Wet Maatschappelijke Ondersteuning
WOO	Wet open overheid
WSW	Wet Sociale Werkvoorziening

Bijlage VIII - Lijst met erkende dorpsbelangen

Ook deze begroting bevat een bestedingsvoorstel voor de gebiedsbudgetten voor de dorpen. Hieronder de lijst met erkende dorpsbelangen die aanspraak maken op een deel van het budget.

Nr	Erkende dorpsbelangen	Kvk nummer
1	Stichting Streekbelangen 1e Exloërmond	KvK nr. 41020046
2	Stichting Dorpsbelang en Dorpshuis 2e Exloërmond	KvK nr. 41020066
3	Stichting dorpsraad Exloo	KvK nr. 68920717
4	Stichting Dorpsbelangen Borger	KvK nr. 65125606
5	Stichting Valthermond.nu	KvK nr. 41020346
6	Stichting Belangen Westdorp/Ellertshaar	KvK nr. 41019012
7	Vereniging Dorpsbelangen Buinen	KvK nr. 40047149
8	Vereniging Plaatselijke Belangen te Buinerveen / Nieuw-Buinen	KvK nr. 40048485
9	Dorpsbelangen Drouwen, Bronneger, Bronnegerveen	KvK nr. 04083129
10	Vereniging Dorpsbelangen Drouwenermond	KvK nr. 80160026
11	Belangenvereniging Drouwenerveen / Bronnegerveen	KvK nr. 40047243
12	Vereniging voor Plaatselijke Belangen “Brammershoop”	KvK nr. 40045305
13	Dorpsbelang Klijndijk	KvK nr. 40048971
14	Vereniging voor Dorpsbelangen Nieuw-Buinen	KvK nr. 01136096
15	Vereniging voor Dorpsbelangen Odoorn	KvK nr. 40045023
16	Vereniging van Dorpsbelangen Ees & Eesergroen	KvK nr. 40046998
17	Vereniging Plaatselijk belang Valthe	KvK nr. 40046459
18	Plaatselijk Belang Odoornerveen	KvK nr. 40047550